

**ВАЛЕНТИН ЕЖОВ, РУСТАМ
ИБРАХИМБЕКОВ
БЯЛОТО СЛЪНЦЕ НА
ПУСТИНЯТА**

Превод от руски: Светлана Комогорова, 2002

chitanka.info

Бившият червеноармеец Фьодор Сухов вървеше през пустинята с походна стъпка и оставяше подире си вдлъбнатинки от следи, които горещият ветреца се стараеше бързо-бързо да засипе с пясък.

Тъмните петна от пот по избелялата гимнастърка, покрити с тънък, бял като скреж слой сол, говореха, че Сухов вече дни наред върви по пясъчните бархани^[1], прострели се от хоризонт до хоризонт като вълните на замръзнало море.

На гърба му висеше отгняла торба. В ръка носеше сапърска лопатка с резки по дръжката — на пръв поглед с неясно предназначение. Нов-новеничък колан — широк, кожен, с два реда дупки — не съответстваше на званието редови боец, какъвто Сухов бе до съвсем неотдавна. От едната страна на този колан бе вързан поочукан метален чайник, от другата — кобур с револвер. Досами токмата на колана пък висеше кинжал в ножница от корава кожа — точно даже не кинжал, а тежък боен нож.

Слънцето се издигаше все по-високо и по-високо. Пелиново храстче стърчеше неподвижно като метличка, без да хвърля сянка. Мярна се гуцерче, одраска пясъка с нокти и всичко отново замря, потъна в гъстата знойна тишина. Само под тежките обувки на Сухов пясъкът равномерно шумолеше.

Като лъкатушна вълна проплува гюрза и се скри зад билото — блесна жълтото й гръбче, нашарено с ромбчета...

В звънтящата тишина изникна пернат хищник. Кръжейки бавно, той наблюдаваше тътрещия се човек, после вниманието му се насочи към плъзналия се от ръба на бархана жълт зигзаг — змия! Орелът тутакси прибра криле — все едно по шевовете — и се хвърли в атака надолу към плячката. Тънко свистене се разнесе във въздуха.

Сухов реагира на мига. Измъкна револвера от кобура, като едновременно с това извъртя тяло, прицели се в носещата се към земята птица... но в последния момент се сдържа и отпусна ръка, без да стреля.

Отдавна прекрачил военната младост, когато с бойна разпаленост гърмеше с пушката по каквото му падне, Сухов се бе научил да пести боеприпасите. Неведнъж бе попадал в такива засукани положения, когато го заплашваше сигурна смърт само заради това, че в съдбовния момент не му достига един-единствен патрон.

Също толкова отдавна Сухов си бе наложил правилото да използва оръжие само срещу отявлен враг или когато бе нужно да намери храна в пустинята.

Орелът, нападнал змията, не го застрашаваше с нищо, а за храна ставаше само при едно условие — ако Сухов умираше от глад.

Той прибра револвера в кобура и без да помръдне, дълго гледа билото на веригата от бархани, зад която се скри хищникът — чакаше кога ще излети отново. Орела го нямаше никакъв. Тогава Сухов от любопитство реши да изкачи бархана и да погледне какво се е случило там.

Щом се качи на билото, на десет крачки от себе си, на стръмния, заслонен от вятъра край на бархана, видя птицата. Беше едричък орел змияр. Сухов бавно се приближи до него. Орелът лежеше по корем, широко раззинал кривия си клюн и разперил криле на пясъка.

Стана му ясно какво се е случило: змията, доловила смъртна опасност, бе успяла да се плъзне надолу по пясъчната урва, а орелът, преценил погрешно, се бе врязал с гърди в ръба на бархана и се бе разбил в пясъка.

— Ай-ай-ай! Как тъй се обърка, братле? — Сухов се наведе над пострадалия орел. — Види се, младо пиле си още!

С картечна бързина биеше птичето сърце — личеше си по трепкането на перата по гушата. Сухов откопча сапъорската лопатка и бавно прокара края на дръжката над главата на птицата. Орелът не се дръпна. Нададе сърдит, писклив вик, преобърна се изведнъж по гръб, вкопчи се яростно с остри нокти в дръжката и удари с клюн по нея.

— Леле-мале! — удиви се Сухов и додаде одобрително: — А тебе си те бива, момче... Съпротивляваш се — значи ще живееш! — Той внимателно издърпа дръжката на лопатката и я освободи от ноктите на орела.

— Хубаво. Да ти помогна — с нищо не мога, а да те ядосвам — няма... Хайде оздравявай, а аз ще си ходя...

Орелът го гледаше немигащо. В този горд и вечно суров поглед на хищник нямаше ни страх, ни болка, ни жалба — и много ясно, и най-малка молба за пощада.

Сухов намигна на орела и пое нататък през пустинята в посока, която само той си знаеше.

Но не минаха и няколко минути, изведнъж над главата му се разнесе някакво шумолене и Сухов съзря познатия му орел, който отначало тежко, а после все по-уверено и все по-уверено размахал криле, се заиздига нагоре, където възходящ поток подхвана и понесе оцелялата птица към ослепително сияещото бяло слънце...

Настроението на Сухов очевидно се подобри. Беше доволен, че за последното денонощие, прекарано в пълна самота в тази проклета пустиня, му се удаде да си пообщува с макар и безсловесно, но все пак живо същество.

Разбира се, в пустинята — при все че тая дума идва от „пусто“ — щъкаха всякакви живинки, особено заран. Но земните зайци, хомяците, съселите твърде отдавна бяха втръснали на Сухов, също както и костенурките, скорпионите, змиите и всякаква друга чуждоземна гад. А по-едричките жители на пясъците като красавеца джейран, пустинната лисица или пустинния вълк той, вървейки пеша, не успяваше дори да огледа — те се стрелваха мълниеносно отвъд барханите веднага щом подушеха човек. За годините скитане из пустинята на Сухов неведнъж му се беше налагало да ловува джейрани или, както им викаха тук, газели. Но за лов трябваше минимум карабина, а в добавка съвсем добре би му дошъл и един бърз вихрогон...

Срещата с орела владетел на пустинното небе Сухов сметна за добра поличба и си позволи кратка почивка. Той откачи чайника от колана, измъкна дървената запушалка от чучура, отпи малка глътка, затъкна тапата обратно, наби я с длан за по-сигурно и отново привърза съдината към колана. После приседна на ръба на бархана, събу се, изтърси пясъка от обувките и пренави партенките. След като пак се обу, постоя, докато набележи посоката, и пое нататък, както и преди — напъряко през барханите. Буцеста сянка плуваше зад него, малко по-встрани.

— Мина пладне — рече си той и погледна огромния часовник на лявата си китка. Часовникът беше спрял...

От оскъдната глътка вода по челото на Сухов изби бързо съхнеща пот. Той смръщи вежди още повече, за да укроти жежкия блясък на слънцето. После затвори очи докрай и пред вътрешния му взор се появи пурпурна пулсираща пелена. И в тази пелена той видя

плаващи по течението дини, почти потънали от тежест, лъскави. Видя широка река, чиито прохладни води спокойно течаха...

Усмивка се плъзна по лицето на Сухов. Стори му се, че се върви по-леко — жегата вече не го мореше толкова. Всичко висеше по Сухов уж небрежно, но нищичко не дрънчеше, не прозвънваше и той вървеше, без да се интересува от пейзажа, защото и без това никакъв пейзаж нямаше — само пясък, накъдрен като дъска за пране. Понякога очите му се поотваряха и оглеждаха околността — знае ли човек. А в същото време спомените го заливаха и все повече му припомняха водата, реката, прохладата, родния край...

... Дините плуваха по реката спокойно, една след друга, все едно специално пуснати по водата надолу по течението. Една заседна в крайбрежните блатни тревни. В ивичестата ѝ кора бяха издълбани две отворстия. В тях проблясваха нечий очи, а водата пред динята сегиз-тогиз бълбукаше от издишания въздух. Оттук добре се виждаха момите и женорята, които голи-голенички се чипкаха край брега, без да подозират, че някой ги шпионира.

Вниманието на нахлузилия на главата си половин изядена диня Фьодор Сухов повече от другите привличаше една румена мома с бяла кожа, към шестнайсетгодишна.

Щом излезе от водата на горещия пясък, тя тръсна коси и изведнъж, сякаш почувствала нечий поглед, се втренчи в заседналата в тревите диня.

Фьодор цял настръхна — мъчеше се да укроти биенето на сърцето си. А имаше от какво да настръхне: на всички живеещи край Волга моми и жени тази игра им бе позната от детинство. Изведнъж от върволицата плаващи по реката дини една се спираше срещу течението и тогава цялата гола тайфа къпеци се жени се нахвърляше с писъци върху тази диня, измъкваше на брега криещия се отдолу момък и му хвърляше як бой. Ей тук вече той можеше хем на всичко да се нагледа, хем да се наплаче.

Но този път момата, повикана от своя другарка, се разсея и забрави за динята. Навлече сукмана, платът прилепна към мокротото ѝ тяло и очерта съблазнителни изпъкналости — картинка, която се запечата в паметта на Фьодор Сухов... Тази картинка от времето на

неговото юношество като че предопредели срещата с Катя, единствената и незабравимата... Среща, която няколко години покъсно също стана на стръмния волжки бряг.

Фьодор седеше кротко сред блатните треви, докато момите и женорята, с белнали се яки прасци, се изкачат по склона и се скрият в храстите на крайбрежния скат. Леко посинял — водата във Волга рядко е топла — той изскочи шумно от водата и хвърли динения шлем от главата си.

... Покрай него плуваше наполовина потънала бъчва, стърчаща накриво от водата. Плуваха, удряха се една в друга и дъски, боклуци всякакви...

Като загребваше бързо, Фьодор се добра до шлепа, застанал недалеч от пристана в очакване на буксир, набра се на ръце и се изкатери на дъсчената палуба, напечена от слънцето. Пазачът го нямаше — явно беше слязъл на брега. Като оставяше по дъските мокри следи, Фьодор прецапа към камарата дини, издигаща се като планина на дъното на шлепа. Избра една по-едричка диня, разцепи я с юмручен удар на две сочни половинки и с наслада впи зъби в сладката алена сърцевина. Сокът потече по брадичката му.

Сред ливадите на волжкия бряг се виждаше мужик, ритмично косящ тревата — острието на косата проблясваше при всеки втори замах. Някъде далече удари камбана — трептящ, провлечен звук се издигна към небето...

Внезапно на Сухов му се стори, че чува далечни изстрели. Той спря, за да не му пречи скърцането на пясъка под краката му да различи звуците. Не чу нищо повече. Реши, че му се е счуло, и продължи по пътя си нито бързо, нито бавно — с нормална походна крачка, като мижеше с почервенелите си от умора и жегата очи. В струящата към висините мараня ту тук, ту там се раждаха миражи — ту синьо езерце, ту зелени шубраци — и го разсейваха от непоносимото еднообразие на пустинния пейзаж. А свитъкът със спомени от времето на младостта се разгръщаше ли, разгръщаше...

Буксирът разбута ледовете с форцевена, отърка се о кея и под веселите присмехулни подмятания на моряците от пристана, които ловяха въжетата и ги омотаваха около кнехтовете, замря на място.

По пружиниращото мостче към брега се заизнизваха мъже и жени с чували и сандъчета, които моряците превозваха за „по петарка на калпак“, нарушавайки забраната.

Якият, кривокрак чичо Савелий беше облечен с полушубка, каскет и лъснати ботуши от дебела кожа. Петнайсетгодишният Фьодор Сухов се увиваше в протритата си абичка, но затова пък на краката му се мъдреха „писани“ лапти^[2] „с чалъм“, които родният му дядо му бе изплел специално за пътуването. Лаптите „с чалъм“ бяха знак за висш майсторлък — за разлика от обикновените лапти, те се украсяваха с везмо и с нещо като „кант“ около подметката. На гърба на Фьодор се клатушкаше платнена торба, в която имаше десетина кисели ябълки и празнична, от лъскава по-лъскава сатенена риза.

Нижни Новгород порази Фьодор — по целия бряг, цяла верста^[3] и повече, се нижеха житарници, складове, артелни дюкянчета. Търгуваха с какво ли не — и с хайвер, и с риба, и с манифактурни стоки, и с коне, и с крави. Пристигналият от бедно, гладно през онази зима Волжко селце край Самара Фьодор се шашардиса от това изобилие.

Край пристанището и кейовете се шляеха стотици волни „аристократи на духа“ — челкаши, или галахи, както ги наричаха тогава по Волга. Напролет, тръгнеше ли ледоходът, всичките тия голтаци и босяци се измъкваха от разните му дупки, където криво-ляво бяха избутали зимата, и се юрваха към майка Волга, към нейните пристанища и кейове. Великата река изхранваше всички. Едни се цанеха в артела на товарачите, други джебчийстваха, трети просеха — и всички до един бяха сити, а най-важното — пияни. Тук се унищожаваха несметни количества водка, защото всяка товаро-разтоварна работа по шлеповете и параходите — или каквато и да било друга — се оценяваше с една и съща мярка: според количеството на доставените ведра^[4] спирт.

Над житарниците и складовете се извисяваше градът — белееше с камбанарии, сияеше в злато с черковни кубета, докарваше се с дву- и триетажни дворянски и търговски къщи. Точеха се калдъръмни улици, по които файтонджии караха леки файтони и изпреварваха

тежките каруци, теглени от широкогърди товарни коне с рунтави крака.

Над реката и над брега се мотаеше грамаданско ято гарги — свиваше се и се разгъваше като огромен черен чаршаф и закриваше слънчевия диск, очертаващ се като слюден кръг през мъгливия, студен въздух.

По реката бавно — като облаци в небето — плаваха ледени блокове, но големият ледоход още не беше започнал.

— С мен няма да пропаднеш, Фьодор — каза Савелий и тупна момчурляка по рамото.

На брега търговките врещяха и предлагаха да опиташ гозбите им. Продаваха горещи пирог и студена пача в купички. Досами тях в големи тигани се пържеха и цвърчаха навити на руло карантии, домашна наденица и всякакъв вид волжка риба.

Савелий веднага, без да се пазари, купи колело чеснова наденица и половин самун хляб и Фьодор впи зъби в горещия колбас.

— Ще те наредя в един дюкян. Познавам тука един стопанин... Ще продаваш туйцьк-онуйцьк... Ще се изучиш за продавач — разсъждаваше Савелий, докато вървяха по брега към дървената стълба, водеща нагоре от реката към калдъръмената улица. — А по-нататък какви ли не работи стават — току-виж и свой дюкян си отворил... Ти си друг, не си като мене... Грамотен си — ненапразно тичаше в енорийското училище.

Сега Фьодор си мислеше за безвъзвратното минало, за това, как с банда селски момчетии и момиченца „тичаше“ в църковно-енорийското училище на десетина версти от тях. Селото, където беше училището, се намираще на другия бряг на Волга. През зимата се прехвърляха през реката по леда, а през есента и пролетта — с лодки.

Същата вечер те не намериха познатия на Савелий дюкянджия. Наложиха се да пренощуват край огъня на едни артелчици на брега.

А заранта започна големият ледоход. По Волга, разляла се към две версти на ширина, а може би и повече, плаваха и се носеха ледени блокове — малки, големи и цели ледени полета. Край брега ледовете се бяха скупчили и почти не помръдваха — лежаха струпани накуп, а по-нататък, близо до бързея, чевръсто се носеха по течението, полазваха се един друг с шум и трясък.

Това движение на леда по широката придошла река всяка година събираше целия град на високата крайбрежна улица. Оттук можеше да видиш върху плаващите ледове каквото си поискаш. Ту на голямо ледено поле, покрито с дебел пласт сняг, се виждаше част от път, отбелязан с колчета, и следи от шейни, жълти от тора... ту откъснала се от брега и отнесена от придошлите води плевня с вързана блееща коза... ту къщурка с куче... ту наредени дърва, купи сено, да не говорим за замръзналите в леда лодки, баркаси...

Щом се нагледаха на ледохода, Савелий и Фьодор се отправиха отново към дървената стълба, за да се качат в града и да намерят онзи дюкянджия. Но тук чичо Савелий се поспря, послуша се и се приближи към артелчиците, седнали на една вкопана в земята дъсчена маса. Сред разните му там мезета на масата се издигаше и проблясваше трилитрово шише водка — „четвъртинка“ (четвърт ведро — оттук и името) и именно тя бе предмет на спора: водката беше нарочена за онзи, дето ще може да мине по ледените блокове до другия бряг на Волга, като си помага само с канджа и със собствената си ловкост.

— Ей, сегичка ще им взема водката — подметна Савелий на Фьодор и бързо се включи в разговора. Като жестикулираше усърдно и блещеше очи, той свали каскета, тресна го о земята и после тръгна да сваля полушубката.

— Драги ми господа! — чу Фьодор. — Четвъртина, това е оттук дотам... Залагайте две... и ще скоча дотам и обратно!

Артелчиците се спогледаха и се съгласиха.

Савелий взе канджата, подхвърли я в ръце, за да провери колко е тежка, и се отправи към реката.

До брега ледът беше почти неподвижен и доста дебел — донякъде Савелий вървеше по реката все едно по земя. После се почнаха пукнатините между ледовете — водата в тях кипеше от бързото течение... Савелий почна да скача — прелиташе от блок на блок, мушкаше леда с канджата и балансираше пак с нея, за да пази равновесие.

Артелчиците на брега шумно приветстваха всеки успешен скок на Савелий.

Смален в перспектива, Савелий стигна до средата на реката. Тук намали скоростта и внимателно заизбира блоковете, преди да стъпи на тях. Стараеше се да пази равновесие, играеше с канджата, с тяло...

Потънал в спомени, с ъгълчето на окото си Сухов забеляза как над ръба на бархана се мярна главата на сайгак и чу мекото, бързо топуркане на бягащото животно подобно на биенето на барабан. Щом се изкачи на бархана, той видя редицата следи и се отправи в същата посока — разбираше, че в жегата дирите на животното можеха да го отведат до вода.

Над върховете на барханите се издигнаха къси сенки като триъгълни знаменца. Лъхна ветрец и Сухов подуши лек мирис на пушек. Застана нащрек и обгърна хоризонта с поглед — наоколо уж беше спокойно, но за всеки случай откопча кобура.

Две четвъртинки водка проблясваха на дървената маса и хвърляха шарена сянка, прозрачна и трепкаща в лъчите на пролетното слънчице. Сушена риба, от която струеше мазнина, примираше на дъските, разтворена на две половинки като книга. До нея в купичка се размекваше желираната пача. Артелчиците пиеха от ръбести чаши, замезваха с риба и пача и насърчаваха с викове Савелий, който вече се бе превърнал в трудноразлично петно и не можеше да ги чуе.

Черното като облак голямо ято гарги се разгърна с всичката си мощ на фона на слънцето — хвърляше пълзяща по земята сянка.

Тълпата по стръмните брегове се тревожеше за Савелий — всяка пролет някой предизвикваше Волга така и всеки път новгородци отново преживяваха това събитие, като насърчаваха с викове смелчака.

Когато Савелий се добра до противоположния, покрит с ливади бряг, почти не се виждаше. Но се оказа, че един от зрителите, побеляло старче — бивш капитан, си носи далекоглед и шумно коментираше какво става:

— Стигна... Стигна!... Сега е на брега!... Маха с канджата!... Почива си!

Развълнуваните зрители се промъкваха по-близо. След продължителна пауза старчето възкликна силно:

— Тръгна! Тръгна обратно!

Постепенно Савелий взе да се очертава все по-ясно — ето, вече скача по ледовете в средата на реката. Вече премина самия бързей.

Остана му да преодолее по-малко от четвърт разстояние. Съвсем наблизко имаше гладко ледено поле — и тук пукнатината пред ледения блок, на който стоеше той, изведнъж започна да расте. Савелий с широк замах заби канджата в плаващия пред него леден къс и скочи. Но металното острие на пръта само одраска заснежения лед. Савелий не успя да се закрепил и тежко като чувал цопна във водата. И тутакси потъна под ледения ръб.

Артелчиците така и замръзнаха прави — кой с недоядено парче пача, кой поднесъл чаша към устата си.

Фьодор изобщо не можеше да осъзнае какво е станало. До този миг той стоеше абсолютно спокоен, наблюдаваше охкащата и примираща тълпа и се гордееше с родния си чичо Савелий, успял да накара всички тия хора да го гледат. С неговия чичо не можеше да се случи нищо. Това момчето твърдо знаеше. Савелий открай време беше най-силният, най-умният, най-сръчният в селото. Той докара Фьодор в Нижний, той ще го нареди в дюкян — с такъв чичо няма за какво да се притесняваш. И ако Савелий се е наел да позабавлява и учуди народа, то значи знаеше какво върши. И момчето търпеливо чакаше кога той пак ще се появи на леда.

Жален женски вик проряза тишината, усили се и се понесе над волжкия простор.

Савелий никога повече не се показва на повърхността — само канджата, заседнала накриво в снега, стърчеше над леда.

Ятото гарги отново закри слънцето — черна сянка мина по земята.

А Фьодор все чакаше ли, чакаше и усещаше как мраз пълзи по гърба му и страх започва да свива сърцето му.

Някакъв мужик понечи да разтегне мяха на хармоника и прокара непослушни пияни пръсти по копчетата, но се сепна от тежкия поглед на един артелчик.

На кулата, която се виждаше от брега, вдигнаха червен балон. Звънко завъня камбана, блесна медният шлем на пожарникар.

Народът бавно започна да се разпръсква.

Само Фьодор стоеше неподвижен.

Той не можеше да откъсне поглед от черната сламка на канджата. Прътът се въртеше ту бавно, ту бързо — повтаряше движенията на ледения блок. Течението въртеше ледения блок и го отнасяше все по-

далече и по-далече — вече почти не се виждаше. Някъде там трябваше да е и Савелий. Но го нямаше. И момчето вече започваше да проумява, че чичо Савелий вече го няма. Никога. Непомерна тежест легна на раменете му, смачка гърдите, скова ръцете и краката му. Надали Фьодор можеше да обясни какво става с него в тези минути и часове — може би най-страшните в живота му. Но именно от тези минути започна самостоятелният, съзнателен живот на Фьодор, от тази минута той малко по малко се запревърща в онзи Сухов — корав, патил-препатил, закален от безпощадното слънце и войната, който не губи самообладание при никакви ситуации и чието име щеше да се знае от Астрахан до Самарканд.

[1] Бархан — пясъчен хълм в азиатските пустини. Бел.прев. ↑

[2] Лапти — плетени от лико цървули. Бел.прев. ↑

[3] Верста — руска мярка за дължина — 1060 м. Бел.прев. ↑

[4] Ведро — стара руска мярка за течност — 12 л. Бел.прев. ↑

... Фьодор така и си остана на брега. Вцепенен от мъка, той седя цял ден на една преобърната лодка. Слънцето слизаше зад хоризонта и палеше кръстовете по черковните кубета. В тишината се чуваше само гракът на птичето ято, което отново и отново разгръщаше над града своя гигантски, изтъкан от хиляди черни телца чаршаф.

А рухналият във водата чичо Савелий заплува надолу по реката, преобърнат по гръб, отпуснал ръце към дъното. Понесе го течението, а гърбът му се търкаше в затисналия го леден блок, от който се подхлъзна.

Чига се бутна в него с тъничкото си носле, уплаши се и се плъзна по-надалеч.

В устата на Савелий бе заседнал последният мехур въздух — трепкаше като топче живак. Той се изтръгна навън заедно с духа му, напуснал тялото към двацет минути след потъването, и се възнесе.

Натежалите от водата дрехи и ботуши го дърпаха надолу. Савелий тихичко потъваше, описвайки кръгове като изгубил управление аероплан. Най-накрая шляпна меко в тинята на дъното на Волга и вдигна облак мътилка. Обезпокоен, мустакат сом отплува надалеч и отстъпи мястото си на човека с опулените очи.

Като се въртеше бавно като бял трън по вятъра, Савелий се повлече надолу по течението към речното дъно, като се закачаше за чепатите дънери...

Когато се стъмни, Нюрка, готвачката на буксира, с който двамата със Савелий бяха пристигнали неотдавна, се приближи до Фьодор, като бършеше ръцете си в мръсната престилка, кимна му да отиде при нея, прегърна го през раменете и рече:

— Добре, да вървим, тъй де... Него вече няма да го дочакаш... С Волга шега не бива...

Тук Фьодор избухна, все едно рухна бент. Той се зарови в Нюркината гръд, в престилката, вмирисана на мас и кисело зеле, и зарида, а раменете и мършавото му гръбче заподскачаха. Жената го остави да се наплаче, а после го хвана за ръка и го поведе подире си към шлепа.

— Водолей ни трябва...

— А това какво е? — подсмръкна Фьодор, вече поуспокоен.

— Младши матрос — обясни Нюрка.

После тя се приближи до артелчиците, поговори остро с тях и прибра двете четвъртини водка, които по нейно мнение принадлежаха по наследство на Фьодор. От негово име тази водка бе предоставена на екипажа на буксира. Те приеха Фьодор за един от тях...

С все същата походна стъпка Сухов огледа барханите и усети в устата си вкуса на същата онази чеснова наденица, която някога му купи Савелий и която и досега не беше забравил — гъвкав кравай, прихванат на няколко места с връв.

На хоризонта препуснаха неколцина конници — тъмни силуети на фона на белезникавото небе.

Сухов спря и стоя неподвижно, докато не се скриха от поглед — движението те издава на мига. После отново закрачи, като се опитваше да не се подава над билата на барханите. Миризмата на дим стана по-остра. Не беше дим от лагерен огън. Някъде гореше човешко жилище — това Сухов определи веднага. Застана нащрек: мирис на пушек, конници, преминали недалеч — всичко това вероятно обещаваше неочаквана среща. Каква, той не знаеше, но винаги се готвеше за най-лошото — защо да се готвиш за хубавото, когато и така всичко си е нормално. В последно време на Сухов приятни срещи се случваха, да си го кажем направо, редичко, а още по-точно — почти съвсем не му се случваха.

Повървя още малко, зави в една от отвеждащите леко встрани падини между барханите и... поразен от видяното, замръзна на място — в пясъка на трийсетина крачки от него стърчеше човешка глава. Главата беше тъмна, бръсната, със затворени очи. Той се огледа — кой знае навърта ли се още някой насам — и се приближи към главата, а тя отвори едно око, макар Сухов да се стараше да стъпва безшумно.

Недоволно виейки се, от главата се отдалечи пясъчна змия — изплаши се от приближилия се човек.

Сухов заби в пясъка лопатката с резките по дръжката — тя хвърли сянка. Със същата лопатка той измери разстоянието до края на сянката, преброи резките.

— Пет часа — рече сам на себе си Сухов, после се обърна към главата: — Отдавна ли си се настанил тук?

Главата с мъка повдигна втория клепач — суровите очи на пустинен жител гледаха Сухов. В тях нямаше нито молба, нито страдание. Сухов подсъзнателно сравни този поглед с погледа на орела, който бе видял неотдавна.

В небето косо прелетя скален орел с неподвижни криле — сянката му трепна по пясъка край тях. Сухов го фиксира с крайчеца на околото си. Обърна се към главата.

— Ти кой си? — поинтересува се той.

Пак не последва отговор. Сухов беше свикнал с хората от пустинята, с бавните им думи и бързи реакции, затова не се учуди на мълчанието.

— Ти бандит ли си или свестен човек? — попита той сякаш себе си. Това, че пред него е воин, определи веднага по погледа на непознатия.

Главата го гледаше все така сурово. Сухов откачи чайника от колана, измъкна запушалката, наклони чучура и го поднесе към устата на главата. Струйката потече по сухите устни, които веднага се размърдаха и загълтаха водата. Не след дълго Сухов дръпна чайника — знаеше колко опасна е водата за обезводнения организъм. Сам преглътна оскъдна глътка, пъкна запушалката на мястото ѝ и за сигурно я наби с длан. Като гледаше стърчащата от пясъка глава, той се сети за мириса на изгоряло, дето го подуши не толкова отдавна, и реши, че тези събития са взаимосвързани.

— Да те изкопая ли, що ли? — попита Сухов. Недочакал отговор, очерта с лопатката кръг и започна да изгребва пясъка.

Когато Сухов издърпа непознатия от ямата, той се оказа сух, добре сложен и — личеше си — силен човек, защото веднага, без да чака помощ, с няколко резки дръпвания разтегна тънкия ремък от нещавена кожа, с който бяха вързани китките му, и освободи ръцете си.

— Как се казваш? — попита Сухов.

— Саид — отвърна непознатият и Сухов разбра, че онзи го е признал, щом си каза името.

— А аз — Фьодор... Фьодор Сухов.

Саид му хвърли кратък поглед.

— Ти ли взриви бента на Аслан-бай? — попита той уж равнодушно.

— Има такова нещо — също тъй съдържано отвърна Сухов.

Бързият, приковаващ поглед на Саид красноречиво одобри взривяването на бента — ясно беше, че новият познат не е от приятелите на Аслан-бай.

— Кой те закопа? — поинтересува се Сухов.

Очите на Саид потъмняха и Сухов зададе втори въпрос, за да отклони непознатия от първия:

— Сега накъде?

— Към Педжент.

— Ясно... — и тъкмо защото нямаше нищо ясно, Сухов продължи да се интересува: — А какво горя?

— Къщата ми — трепна от гняв непознатият.

Предположенията на Сухов се оправдаха и той погледна нататък, откъдето лъхаше на изгоряло.

— А в Педжент защо ще ходиш?

— Трябва... Джевдет замина там...

Това име беше познато на Сухов.

— Джевдет го знам — рече той. — Лош човек... До кладенеца Петте чинара ще повървя с тебе, а по-нататък извинявай... отивам си вкъщи. — Сухов се позамисли, откачи от колана тежкия си нож, погледа го, сякаш му се любуваше за сбогом, и го заби заедно с ножницата в пясъка пред Саид. — Това е за тебе — не бива без оръжие...

Саид му благодари с поглед.

— Няма да забравя...

Сдържано прозвучалата благодарност на човека от Изток изразяваше много неща — Сухов го знаеше.

Саид взе ножа, изкара острието наполовина от ножницата, оценявайки проблесналата в синкаво стомана, и остана доволен.

— Оръжието трябва да бъде надеждно — усмихна се Сухов.

... След няколко часа те се влачеха заедно през пясъците, преодолявайки бархан след бархан. Слънцето вървеше към залез и хвърляше сенки, пречупени по гребените в причудлив зигзаг. Рижавото небе беше застинало над тях и ято прелетни птици проплува високо в небето като разкъсана броеница.

Часовете бяха най-тежки точно преди зноят да започне да затихва. Но днес им се стори особено горещо. Тялото се измъчва от желание да се хвърли в нещо студено, например в леден ручей, а от

всичко най-хубаво сега е да се изкъпеш във Волга! Сухов си представи прохладните струи на родната река... и тих стон на копнеж се откъсна от устните му.

Саид извърна глава към него.

А Сухов си спомни своята Волга — и лятната, и зимната, и пролетната... Пак видя ледохода и как чичо Савелий не можа да прескочи пукнатината, рухна във водата, сред ситно раздробения лед, и се скри завинаги...

Сухов прогони този горчив спомен, извърна се към Саид и попита:

— Ти знаеш ли какво е ледоход?

— Не — поклати глава Саид.

— А лед виждал ли си?

— Какво пък е това?

— Да — със съжаление се съгласи Сухов. — Няма как да знаеш какво е това. Къде да го видиш тук...

Червеноармейският отряд от само четирийсет саби — толкова бе оредял в последните боеве — профуча през пустинята, оставяйки подире си бразди изровен от копитата пясък. Сега в отряда имаше петнайсет руснаци, останалите бяха туркмени, киргизи, узбеки. Шест ръчни картечници, двайсет карабини, седем винтовки... револвери имаха всички. Отрядът препускаше без почивка, коне и хора бяха изтощени докрай. А отрядният командир Рахимов бързаше, защото искаше да стигне по светло до Черната крепост, където, както съобщаваха разузнавачите, се беше разположил Абдула, един от приближените на управника на Самарканд и Бухара, който бягаше към границата с много скъпоценности.

След отряда в пустинята се стелеше дълъг шлейф от смесени миризми — конска пот, човешки немити тела, кожа на седла, оръжейна смазка.

Сухов усети мириса на неотдавна префучалия отряд. Хвърли поглед към Саид. Ноздрите на Саид потръпваха като на хрътка, очите

му бяха полупритворени, но усетът на разузнавача работеше добре — Сухов знаеше, че сега ще последват пояснения.

— Отряд е минал оттук — каза Саид. Като всички азиатци той също уж вървеше до Сухов, но изоставаше едва-едва, за да не си рискува гърба.

Сухов кимна в съгласие.

— Много руснаци — продължи Саид.

— Как го определи?

— Руснаците миришат по-иначе... а нашите се стараят да стъпват в следите на предните коне.

— Точно така — съгласи се Сухов, — за да не можеш да ги преброиш...

Абдула спеше в обятията на любимата си жена, Сашенка. Зад завесата малко по-нататък спяха другите девет жени от харема му. В полумрака на подземие, скрито под развалините на крепостта, се различаваха само силуетите на спящите, стомните с напитки и кръглите възглавници — мутаки, разхвърляни по килима.

Щом отвори очи, Абдула не можа веднага да се сети къде се намира и се усмихна тъжно. Не му харесваше, че е обрекъл на лишения и опасности руската жена, която го бе обикнала. Тя беше достойна за съвсем друга участ — щастлива и безметежна.

Абдула се отпусна по гръб и впери неподвижен поглед в тавана на подземие. Замислен за живота си, той се опитваше да разбере с какво се е провинил пред Аллаха?

Когато Абдула навърши осемнайсет години, баща му Исфандияр го заведе при управника на Бухара и Самарканд, всемогъщия Алимхан.

Преведоха ги през анфилада от просторни, сияещи разкошни зали, в чиято подредба капризно се съчетаваха два стила — източният и европейският, което, както си личеше, характеризираше вкуса и стремежите и на самия „светлейши“.

От цялото това великолепие Исфандияр малко падна духом, но гледаше да не се издаде пред сина си. Вървеше смело. Щом пристъпи прага на огромния кабинет, той замръзна в най-нисък поклон и докосна с ръка челото и сърцето си.

Алимхан се надигна от писалището, приближи се до Исфандияр и приятелски го потупа по рамото, което явно поласка стареца.

— Радвам се да те видя, Исфандияр!... Как я караш? — осведоми се Алимхан, докато настаняваше стареца в едно кресло. Сам седна срещу него, взе от масата златна табакера, извади цигарка и щракна златна запалка да я запали.

Исфандияр примижа срещу огънчето на чуждоземната чудесия.

— Често се сецам за тебе — разля се той в усмивка.

— И аз те помня. По каква работа?

— Синът ми порасна — Исфандияр кимна към вратата. — Грамотен е... Избяга от медресето^[1] — разправя, че щял да стане воин и само воин...

— И грамотен, а — подсмихна се Алимхан.

— Както аз служих на твоя баща, така искам и моят син да ти служи честно и...

— Нека влезе — Алимхан отново прекъсна стареца, поглеждайки часовника, изработен от слонова кост и инкрустиран със скъпоценни камъни.

Исфандияр стана и се завтече към вратата. Отвори я, повика:

— Абдула, влез!

Влезе висок, смугъл красавец и също се поклони ниско.

— Ела насам — позволи му Алимхан. Направи му удоволствие да оцени външните данни на младежа.

Абдула се приближи и понечи отново да се поклони, но Алимхан го спря с жест. Изправи се, хвана момчето за брадичката и го погледна право в очите.

— Предаността си ще докажеш с дела, не с поклони — рече сурово той.

Оттогава изминаха много години, но Абдула помнеше този поглед — очите на Алимхан го гледаха като две черни дула.

После управникът се обърна към бащата на Абдула:

— Сам знаеш какви хора ми трябват, Исфандияр. Ще го взема при мен, ако издържи всички изпитания.

Старият воин стана от креслото, сложи ръка на сърцето си и уверено рече:

— Ще издържи.

Оттогава минаха повече от десет години. От висок, тънък юноша Абдула се превърна в силен, корав воин с мощен торс и здрави, като излети от мед крака. Погледнеш ли сега тежките му полегати рамене, докато седи или спокойно стои, може да ти се стори малко тремавичък, но това впечатление изчезва веднага щом той се раздвижи — толкова леки, бързи и меки като на тигър бяха движенията му. Абдула издържа всички изпитания, за които Алимхан предупреди баща му. Тези изпитания, почти отвъд пределите на човешките възможности, се редуваха в неспирна върволица цели две години, докато Абдула се учеше на военно изкуство заедно с другите момци, подбрани от самия управник.

Нито школите на спартанците, нито тези на гладиаторите можеха да се сравняват с „школата“ на Алимхан. Тя се основаваше на изключително суров метод на възпитание, сравним само с подготовката на еничарите във Великата османска империя от началото на XVI век: крайно строга дисциплина и сурово, без всякакви сантименталности, отношение един към друг; робска преданост към собственика господар и неумолима ненавист към врага; постоянно полугладно съществуване като главна основа на физическото и духовното здраве и накрая — безусловно почитане на всички канони на мюсюлманската вяра, каквото Аллах изисква от своите воители.

Денят във военното заведение на Алимхан започваше в пет сутринта. Младежите се поливаха с ледена вода и след намаза — молитва, отправена към Аллах — започваха спортните игри и военните състезания. В безкомпромисните, жестоки схватки юношите овладяваха всички видове източна борба, изкуството на джигитите, изучаваха всички известни системи на оръжие и стрелба с него (а

който за определеното за това време така и не се научаваше да стреля точно, го отчисляваха).

Следваше лека закуска, а после занятията отново продължаваха, само че при още по-жестоки изисквания — сечене със саби и схватки с кинжали „до първа кръв“, а проявеше ли някой в това време и най-малка слабост на духа, ако съвсем мъничко се поуплашеше или трепнеше — отчисляваха го от школата незабавно...

През целия ден юношите бяха на крак. В почивките между военните и спортните занятия се разхождаха из градината — разхождаха се, а не лежаха и не седяха, — а техните светски и духовни учители провеждаха беседи предимно от философски характер.

Занятията в школата свършваха късно. След като най-грижливо се изкъпеха и се преоблечаха в чисто снежнобяло бельо — това строго се следеше от Алимхан, — младите воители отиваха на вечеря. Тази вечеря беше месна и къде-къде по-богата от, да речем, закуската или обяда, когато на младежите се полагаше само шепа сушени кайсии и корава питка, прокарвани с чаша вода. Преди сън всички отиваха да се помолят. На някой друг целият този обред — да стоиш с часове на колене, като непрекъснато падаш по очи и замираш в поклон доземи — даже и физически би се сторил не чак толкова лесна работа, но за юношата от „школата“ на Алимхан, едва държащ се на крака от умора след цял ден каторжни занятия, самата възможност да се отпусне на колене за молитва беше приятен отдих.

След молитвата юношите отиваха да спят — за сън им се полагаха точно пет часа.

Алимхан лично следеше подготовката на войните си и тъй като беше само с десетина години по-възрастен от Абдула, често сам участваше в разни състезания. Беше силен и ловък във всяка игра. Измисляше все нови и нови изпитания, като например далечни конни и пеши преходи през пустинята, по време на които юношите получаваха все същата шепа сушени кайсии и малка питка, но само веднъж в денонощието...

Пред всички други изпитания и проверки за сила на духа и издръжливост Алимхан предпочиташе проверката „за оцеляване“. Тя се състоеше в това, че от време на време всеки младеж биваше зарязван в лятната пустиня без храна и вода и беше длъжен да преживее там в самота не по-малко от една-две седмици. Мнозина се

бояха от това изпитание — знаеха, че без храна можеш да изкараш този срок, но без вода в пустинята през лятото, когато температурата на пясъчната повърхност под палещото слънце стигаше до седемдесет-осемдесет градуса, човек е заплашен от неминуема смърт още на втория ден. Наистина, на юношите не им позволяваха да умират — тайни наблюдатели успяваха да ги спасят, за да ги изгонят веднага от школата.

Абдула охотно посрещаше това изпитание. Израсъл в пустинята, той издържаше на ходене по пясъците, бързо преодоляваше големи разстояния. Умееше да се ориентира — нощем по звездите, сутрин по полета на птиците и по следите на животните. Щом се добереше до оазис с кладенец, той обикновено през цялото време се въртеше близо до него. Ако пък не успееше да стигне до кладенец, намираще места, където имаше залежи от мокри пластове пясък, копаеше, докато ги стигне, и се сдобиваше с няколко глътки влага. С яденето беше полесно — Абдула беше научен да не се гнуси от дребните пясъчни животинки от костенурки до гущери.

Почти половината от младежите не можаха да издържат двегодишните изпитания в школата на Алимхан и бяха принудени да я напуснат... Абдула завърши обучението си сред първите и Алимхан веднага го зачисли в личната си гвардия. С такава чест удостояваха малцина. Освен това Алимхан отбеляза събитието специално: на Исфандияр, бащата на Абдула, като награда за отличилия се син бе даден приличен парцел земя, а самият Абдула получи като подарък богато обзаведен дом в Бухара с голяма градина и басейн в градината. Тази щедрост, разбира се, си имаше и своя източен оттенък, свой смисъл: владетелят искаше да е абсолютно сигурен, че никой няма да има и най-малката възможност да купи неговия телохранил, а в бъдеще и таен куриер, какъвто той се готвеше да направи Абдула, след като по време на двете години изучи из основи характера и възможностите му.

Той покани Абдула в двореца си, настани го до себе си на килима пред богато отрупания с изискани ястия достархан^[2], предложи му с щедър жест да се почерпи и му рече:

— В Петербург би било редно да отбележим назначението ти с шампанско, но тук живеем по законите на Аллах и затова ще прием шербет. — Той напълни чашите и вдигна своята. — Пия за тебе! — Докосна с устни чашата и я остави на масата. — И така, приятелю мой Абдула, вече си имаш къща...

— Благодаря, светлейши! — Абдула притисна ръка към сърцето си и склони глава.

Алимхан го спря с жест и продължи:

— Ще получаваш хубава заплата и затова на теб ти трябва още и... — Направи пауза и додаде: — Какво още ти трябва, приятелю Абдула?

— Нищо не ми трябва. От всичко съм доволен, светлейши! — Абдула отново притисна ръка към сърцето си и се поклони.

— Не, не, не!... Зарежи!... — с чувство произнесе Алимхан. — Никакъв „светлейши“! И двамата с теб сме млади и оттук нататък сме приятели! Ще се наричаме само по име.

Източният управник знаеше как се ласкаят подчинените от такава демонстрация на искрена дружба и как тя усилва предаността им.

— Как може, светлейши?! — сякаш шокиран от подобно кощунство, възкликна хитрият Абдула.

Макар и още млад, но като човек от Изтока той вече достатъчно разбираше тези игри между хората от неговата вяра.

— Казах! — настоятелно повтори Алимхан. — Наричай ме по име или просто „приятелю“.

Абдула добре разбираше що за дружба може да има между знатен велможа — приближен на самия руски цар и негов заместник в източните земи — и него, простия войн, макар и телохранител на същия велможа. Но въпреки това реши да провери колко далеч ще стигне в порива си Алимхан.

Очите на Абдула блеснаха за секунда, но той, мигом угасил този блясък, спокойно и някак си твърде простодушнo рече:

— Добре, съгласен съм, приятелю Алимхан.

Управникът вирна глава, засегнат от така лесно даденото съгласие, но се усмихна широко.

— Значи прекрасно!... Но да се върнем към нашите си работи. Щом сам не знаеш какво ѝ трябва на твоята къща, аз ще ти подсказва

— трябва да се обзаведеш с харем.

— Според мен това засега може и да почака... — подхвана Абдула, но Алимхан го прекъсна:

— Не! Грещиш, приятелю!

— Добре. Ще ти се подчиня, приятелю Алимхан!

— Чудесно. Мога да те посъветвам само едно: като начало не вземай повече от десет наложници — много грижи ще си имаш.

— Всичко разбрах, приятелю Алимхан.

Поседяха още малко край достархана, но когато Абдула тръгна да си ходи, управникът го спря на вратата, хвана го за копчето и рече:

— Приятелю Абдула, разбра ли ти, че вече сме верни приятели?

— Да, приятелю Алимхан!

— Но това е само насаме... В обществото, пред хората... Не всички и невинаги ще могат да ни разберат вярно.

Абдула, притиснал ръка към сърцето си и със съвсем лека усмивка, се поклони ниско:

— Всичко разбирам, светлейши!

Когато той затвори вратата след себе си, светлейшият също се усмихна.

— Май не съм се излъгал в него.

[1] Медресе — висша мюсюлманска духовна школа. Бел.ред. ↑

[2] Достархан — вид източна копринена покривка. Бел.ред. ↑

Джамиля, дъщерята на съседа, Абдула откупи за шепа монети и десетина овни.

Щом влезе в определените за харем покои, които Абдула подреди в задната част на дома си, петнайсетгодишното момиче от бедно семейство замря на място, поразено от пищната обстановка, в която тепърва ѝ предстоеше да живее. Тя се разписка от възхищение и започна да танцува, да поскача като коза по килимите. Скокна на канапетото, пренареди по нейному всички цветни възглавници — мутаки. Като си пееше, тя изпоотвори всичките шишенца с парфюми и бурканчета с мазила и червила; пътьом отмъкна от достархана парченца халва, рахат локум, натъпка си устата, като продължаваше да мърка тихичко песничката си...

Щом я хвана, Абдула я прегърна силно и я целуна непохватно по лепкавите, сладки от халвата устни. Любовният му опит се ограничаваше само с няколко среци с някоя и друга мома от занаята, които бе успял да посети скришом заедно с приятелите си още преди школата на Алимхан. С несдържана страст той грубо повали девойката на пода и тутакси, на килима, я облада. Тя покорно и също тъй непохватно му се отдаде с тихичък вик на болка, която ѝ причини първият мъж в живота ѝ. След като пророни две сълзици на килима, първата наложница на Абдула бързо дойде на себе си. Тя се усмихна ласкаво на своя господар, притича отново към достархана и почна да тъпче устата си с лакомства.

Скоро след това Абдула замина за Красноводск, за да изпълни едно от тайните поръчения на Алимхан, а покрай това и да се договори с каспийските рибари за доставката на прясна есетра и хайвер в резиденцията на управника. Докато се пазареше с артелчиците, той видя дъщерята на един от рибарите, която помагаше на баща си да разтоварва улова от лодката. Тя много му хареса. Абдула спазари Лейла — така се казваше младата рибарка — за нова мрежа за баща ѝ и няколко златни монети в добавка.

Тя беше също тъй млада и неопитна в любовното изкуство, както и съседската щерка Джамиля, но пък това си беше съвсем закономерно, защото паднеше ли му се девойка, вече принадлежала на мъж, на главата на родителите ѝ щеше да се стовари неизличим позор заради вече получения откуп за „нефелната“ стока. Абдула знаеше, че неговите наложници — жените му — ще се научат на всичко

необходимо, за да угаждат на своя господар, а засега ще трябва малко да почака — но затова пък те ще принадлежат само на него и на никой друг и единствено той може да решава съдбата им, както си поиска.

После в харема дойдоха Гюзел, Саида, Зухра... Към края на третата му година на служба седем жени обитаваха харема на Абдула. Джамия, по това време вече почти деветнайсетгодишна, умело ръководеше останалите с правото на първа жена, учеше ги как най-добре да угодят на своя господар, а възникващите от време на време конфликти гасеше в самия им зародиш. Тя взе властта над момичетата в ръце — вярно, Абдула не ѝ го беше възложил сам, но и не възразяваше. Макар че всяка от младите жени на Абдула тайничко си мечтаеше да е най-любимата, общо взето, те всички имаха добро отношение към Джамия и дори споделяха с нея малките си открития в изкуството на любовта, които особено се харесваха на господаря и които Джамия на свой ред препоръчваше на всички и сама веднага започваше да използва.

Абдула беше съвсем доволен от това положение. По това време той вече беше достатъчно развратен и опитен във всички любовни игри, които можеха да му предложат неговите млади жени. Отнасяше се към всички тях почти еднакво и нито една не обикна страстно. Притежаваше огромна сила на волята и сдържаше желанията си, защото подсъзнателно разбираше своята природа, чувстваше какви бури дремят в дълбините на душата му — изтръгнеха ли се навън, те можеха да навредят на всичко, което бе постигнал, да провалят кариерата му. Абдула много ценеше службата си при Алимхан.

Управникът на свой ред също високо ценеше служебната преданост и воинската доблест на Абдула. Немногословен, с гъвкав и коварен — особено в напечени ситуации — ум, Абдула изпълняваше безупречно всички тайни поръчения на Алимхан — почти винаги опасни за живота и свързани с пътувания до Индия, Афганистан, Иран.

Точно след три години такава безупречна служба управникът назначи Абдула за началник на личната си гвардия, а след още една година вече така бе свикнал да не се разделя със своя телохранител и „приятел“, че започна да го взема със себе си в Петербург, докдето често му се налагаше да пътува по държавни дела.

... Абдула запомни за цял живот първото си пътуване до Петербург.

Композицията от пет вагона с парен локомотив бе придружавана по целия си път през пустинята от сорбази — конници от конната охрана. След като мина пустинята и степната част, влакът се озова сред просторите на средна Русия и пое през златисти житни ниви, зелени ливади, покрити с цветя, край бели брезови горички, борови гори и елхови горици чак до Петербург, столицата на Русия — великата Северна Палмира...

Израсналият в пустинята Абдула не се отлепяше от прозореца — любуваше се на невидени досега пейзажи. Но главното, което привличаше вниманието му на всички гари, където спираше влакът, бяха жените: белокожи, приветливи, усмихнати... а най-важното — с непокрити лица. В своя роден край той никога не можеше да види жена да върви по улицата без чадра. А на тези руски жени не само лицата бяха открити, но и шиите, и раменете, а при някои — даже и част от гърдите в дълбокото деколте на леката рокля. Може да се разбере как подежда това на мъжа от Изтока — тогава той веднага реши, че всичките до една са неотразими красавици. Но после на една гара разбра всичко, когато видя съвсем истинска руска красавица. Тя стоеше на перона и се сбогуваше с двамина офицери. Абдула мина покрай тях и младата жена, забелязала плахия му, възхитен поглед, изведнъж му се усмихна малко кокетно, малко подканящо и едновременно с това леко-леко насмешливо, а огромните ѝ теменужени очи гледаха Абдула загадъчно и ласкаво.

Щом влезе във вагона, Абдула поотвори перденцето на прозореца и почна крадешком да наблюдава красавицата. Тя пък, щом го забеляза на прозореца на вагона, отмахна от лицето си дългите кичури светли коси с ръка в бяла дантелена ръкавица и още веднъж му изпрати дразнещата си усмивка...

Влакът потегли. Абдула, притиснал чело към студеното стъкло, дълго мисли за тази удивила го с красотата си руска жена.

... Петербург порази Абдула със своето величие, грамадност, необичайни за погледа му дворци и храмове, широки, прави като стрела, шумни и многолюдни булеварди. Да не говорим за Нева с нейното „царствено течение“^[1] и извити мостове.

Абдула бързо свикна с шумния град и го обикна така, както и Алимхан. По улицата се придвижваха с моторна кола, управлявана от шофьор, цял увит в кожа и с огромни очила. Този автомобил беше подарък на Алимхан от княз Юсупов, с когото бяха близки. Дружаха отдавна и тъй като несъмнено бяха едни от най-богатите хора в Руската империя, обичаха да се удивяват взаимно със скъпи изненади. И двамата влизаха в кръга на близките хора на Негово Величество и Алимхан, който копираше вкуса на царя, облякъл гвардейците от охраната си в черкезки, поръча и на Абдула разкошна бяла черкезка.

В нея Абдула беше неотразим и много красавици по Великосветските приеми и балове позаглеждаха кокетно „интересния мъж от Изтока“. На Абдула, разбира се, тези руски жени му харесваха, но служейки на управника, той не допускаше никакви волности и винаги се държеше с тях подчертано вежливо и студено.

Потъналият в спомени Абдула повдигна глава, погледна прилепилата се към него млада жена, после се послуша... В подземията на крепостта продължаваше да цари тишина, само сегиз-тогиз в дълбините на помещението една от жените му тихичко скимтеше насън като кученце.

Примижал, Рахимов гледаше напред — на фона на залеза се издигаха развалините на Черната крепост. Конят му бе застанал в дълбока падина и само главата на ездача леко се подаваше над гребена на веригата от бархани. Рахимов беше доволен, че е довел отряда навреме.

— Черната крепост — замислено, сякаш на себе си рече той и махна с ръка да дойде взводният.

Взводният препусна и рязко спря коня.

— По-тихо не може ли?

— Че тук няма никой, другарю командир.

— Разправяй ги на мене тия — сръза го Рахимов и с тих глас започна да му обяснява плана как да подходят към крепостта с всички предпазни мерки чак до там, да накарат конете да легнат, а те да се придвижват пълзешком, като обкръжат в пръстен крепостта от две страни.

Взводният, храбър в боя момък, но твърде голям многознайко, слушаше с едва забележима ирония, без да придава значение на думите на командира. Онзи забеляза насмешката, едва не избухна, ала се удържа и рече уморено:

— Да не беше руснак, Квашнин, отдавна да съм те застрелял.

— Тъй вярно, другарю Рахимов! — взводният изпъна гръб на седлото и се усмихна непослушно.

Малограмотният взводен Василий Квашнин бе завършил преди половин година курсовете за младши червеноармейски командири и бе изпратен в отряда за подсилване на командния състав. Той се смяташе за стратег, къде-къде превъзхождащ „необучения“ Рахимов, по неговото мнение — твърде предпазлив и муден. Рахимов пък се отнасяше към своя подчинен снизходително и по свой начин обичаше този не особено дисциплиниран, но затова пък буен и безразсъден момък.

— Всичко ли разбра? — попита той взводния.

Взводният сви рамене.

— Че какво ли има за разбиране... Обкръжаваме крепостта, притискаме ги яко, а Абдула го хващаме жив! — той се умълча. — Е, и женките също, разбира се.

— Нищо работа, а? — подсмихна се Рахимов.

— Нормална бойна задача — спокойно отвърна взводният.

— Брей, брей... — Рахимов отново погледна към Черната крепост и реши да поизчака сумракът да се сгъсти още повече. — Хубаво, подготвяй хората.

— Слушам! — взводният обърна коня, но Рахимов тутакси му подвикна:

— Квашнин! — взводният се огледа. — Да не си посмял да се навираш при Абдула сам!... Него трябва да го хванем вкупом.

Взводният се усмихна широко.

— Няма страшно, командире. Топъл-топличък ще го хвана!

Абдула гледаше ли, гледаше спящата до него любима жена и си спомняше какво се случи при първата им среща...

Тъй като поради служебните си задължения Абдула постоянно беше там, където и Алимхан, делата на господаря му не бяха тайна за

него. Веднъж управникът на Бухара и Самарканд реши да преустрои един от дворците си в родината и покани в петербургската си резиденция руски специалисти — един реставратор и един уредник на музей, мъже немлади, препоръчани му от известен учен изтоковед... Реставраторът, бивш църковен служител, щом изслуша Алимхан, веднага се отказа, като се оправда с непознаване на източната специфика и тутакси го пуснаха да си върви по живо по здраво. Уредникът пък — учен, който по-рано бе преподавал в университета и чиято фамилия беше Лебедев — напротив, се заинтересува от предложението.

— Кажете, професоре... — започна Алимхан.

Лебедев веднага го прекъсна:

— Извинете, но все още не съм професор.

— Е... дреболия — махна с ръка Алимхан. — Вас ми препоръчаха като рядък познавач на Изтока... Та ето какво, според вас коя е основната разлика между Изтока и Запада? — той подхвърли въпроса си като пробна сонда, явно с желание да изпита Лебедев.

— Предполагам, че Изтокът е по-духовен — кратко отвърна Лебедев.

— Имате предвид известна част от нашата държава?

— Имам предвид цялата Руска империя.

— Хубаво... Но аз останах с впечатлението, че не се отнасяте благосклонно към Запада? — усмихна се Алимхан, докато палеше цигарка.

— Западът дава знание, а Изтокът — разбиране, което е нещо много по-висше.

— Ооо! — възхити се Алимхан. — Каква прекрасна мисъл.

— Това не е моя мисъл — отбеляза Лебедев. — Тя принадлежи на великия познавач на човешката същност Гурджиев.

— С удоволствие споделям тази гледна точка... Но... — Алимхан се замисли, докато подбираше израза.

— Разбирам, ваше височество. Принудени сте да се съобразявате със Запада, защото такава е светската традиция, традицията на хората, сред които се движите. Не е ли така?

— Именно... А сега да се захванем за работа, професоре. Аз реставрирам своята резиденция в Педжент. Там работят най-добрите майстори на Изтока. Вас бих помолил да се заемете с експозицията на

двореца, с интериора. В частност да съберете експонати и по-точно да изберете от множеството, които се пазят там, за да създадете, така да се каже, достоен музееен ансамбъл... Дворецът ми е мил, понеже това е моето място за почивка... Както за Господаря — Ливадия — Алимхан се усмихна на шегата си.

Лебедев кимна мълчаливо. Алимхан прие мълчанието му за нерешителност и съмнение и побърза да окуражи пазителя.

— Няма да има никакви ограничения в средствата... Назовете сумата на вашето възнаграждение — той взе от масата писалка със златно перо и отвори чековата книжка, готвейки се да изпише цифрата. — Моля.

— Аз не работя за пари — отговори с достойнство пазителят.

Алимхан се усмихна и стана.

— Тогава сам ще определя сумата — промълви той.

Лебедев също стана от креслото. Абдула му отвори вратата.

— Този ще го направи както трябва — рече Алимхан, щом Лебедев излезе. — Руснаците имат много достойнства.

Извън телефонът, Алимхан вдигна слушалката — позлатена, с инкрустации. Поднесе слушалката към ухото си, микрофона — към устата. На лицето му се появи лека усмивка.

— Здравей, княже — рече той в микрофона. — Какво?... Ама разбира се! С удоволствие! — затвори слушалката и погледна Абдула. — Князът ни кани на веселба.

Абдула се усмихна и сведе глава.

— А сега вземай колата и заминавай... — Алимхан се усмихна на свой ред и направи пауза — да вземеш една прекрасна госпожица. Ти още не си я виждал — и аз самият я познавам само от две седмици... Тръгвай, шофьорът знае адреса.

Абдула отново сведе глава, но този път без усмивка, обърна се рязко и тръгна към вратата.

[1] Цитат от поемата „Медният конник“ на А. С. Пушкин, прев. Любен Любенов, С, 1988. Бел.ред. ↑

Колата изпреварваше конските карети и се движеше бързо по улиците на Петербург. От силните звуци на клаксона ѝ конете отскачаха встрани. Абдула и в автомобила седеше също както на коня по време на парад: изправен гръб, гордо вдигната неподвижна глава. Наистина, сега вътрешно леко се мръщеше — поръченията, свързани с жените на господаря, не му се нравеха особено. Суров, самолюбив войн, той смяташе тези поръчения за унижителни за достойнството си. Но какво да се прави — неговата блестящо започнала и все така продължаваща и досега кариера изцяло зависеше от Алимхан.

Шофьорът спря колата пред входа на красива къща на Невски проспект. Хубавичка камериерка, цялата в дантели, рюшчета и воланчета, отвори на Абдула вратата на апартамента на втория етаж. Докато пускаше красивия офицер да влезе, тя „случайно“ се докосна до него с меката си гръд, усмихна се и изтича да съобщи на господарката.

Абдула спокойно стоеше в антрето и чакаше. След минута, не повече, от вътрешните покои излезе стройна и, както му се стори, още съвсем млада жена — толкова нежно и чисто беше лицето ѝ.

Щом я погледна, Абдула замря: пред него стоеше същата онази жена, която някога бе видял на гара Бологое и чиито образ и досега носеше в сърцето си. Не, това, разбира се, беше друга жена, но и тя имаше същия овал на лицето, същите огромни теменужени очи, същата ласкава, леко дразнеща усмивка.

Тя му протегна красивата си ръка с тясна длан и с неочаквано нисък, малко дрезгав, но мелодичен глас произнесе:

— Здравейте! Аз съм Александра Дмитриевна. За приятелите — Сашенка.

Шепнеше кокетно и „Сашенка“ в устата ѝ прозвуча като „Сафенка“.

Абдула леко стисна с два пръста дланта ѝ — в неговото лапище ръката ѝ щеше да потъне почти до лакътя — и глухо промърмори името си.

На улицата Абдула, свел очи, отвори вратичката пред Сашенка и ѝ помогна да се качи на високото стъпало на автомобила.

Както по-късно се изясни, той също бе харесал на Сашенка от първата среща. Тя се ласкаеше, че този суров, горд мъж, който така

меко движеше могъщото си тяло, се смущаваше само от едната ѝ усмивка и червенина избиваше по красивото му смугло лице.

... Като задминаваха конските карети, те се возеха по главната улица на града. Абдула седеше отпред, до шофьора, все още напрегнат и затова мълчалив. Сашенка се наклони към него и почти докосна с устни ухото му. Абдула вдъхна тънкия мирис на парфюма ѝ, но, израсъл в пустинята и свикнал да различава много миризми, почувства и нежния, вълнуващ аромат на кожата ѝ.

— Кажете, Абдула, при вас жените с чадри ли ходят? — усмихнато попита тя.

— С чадри — въздъхна Абдула, който много пъти бе отговарял на този въпрос.

— Това е ужасно! — възкликна Сашенка. — Да вървиш по улицата и да не виждаш лицата на жените... Че защо тогава да излизаш на улицата?!

— Какво да се прави — такъв е законът на нашата религия.

— Но така човек може да сгреши ужасно!

Абдула разбра, че Сашенка кокетничи с него и от това напрегнатостта му се уталожи. Остана само приятно вълнение. Той се извърна леко към нея, почти докосна с мустаци пухкавите ѝ устни и усмихнато рече:

— Не, не е възможно да сгреши. Красавицата и под чадрата си е красавица. Това се вижда веднага.

— Не разбирам... — Сашенка широко разтвори и без това огромните си очи. — Та нали не се виждат нито очите, нито устните, нито усмивката... — изреди тя най-хубавото в лицето си.

Абдула се вгледа в бездънните ѝ теменужени очи, не се сдържа и пламенно отвърна:

— А ако вие, госпожа Сашенка, сложите чадра — нима може човек да сгреши?

— О-о-о! — изгуква поласканата жена. — По-хубав комплимент отдавна не бях чувала! Вие сте опасен човек, Абдула!

— Аз — опасен?! — включи се в играта Абдула и се „учуди“. — Но моля ви, аз съм само слуга на вашия господар!

Сашенка престана да се усмихва, замълча и замислена произнесе тихо:

— Да, да... господар... моят господар... — Малко по-късно се поинтересува: — Е, и какво прави сега Алик?

— Алик? — попита в отговор Абдула — не беше разбрал за кого говори, но после схвана, че тя нарича така Алимхан, управника на Бухара и на цялата територия чак до Каспийско море.

— Чака ви — кратко отвърна той и повече не се обърна. Гледаше право пред себе си.

Щом заведе Сашенка до кабинета на Алимхан, Абдула затвори вратата след нея, а сам седна отсреща, без да откъсва поглед от вратата — минутите се точеха безнадеждно дълго. Ругаеше се, че седи тук. Но въпреки това не си тръгваше — острите ноктенца на ревността полекичка се впиვაха в сърцето му.

Най-накрая вратата се отвори, излезе засмяната Сашенка, а подире ѝ се появи Алимхан, също весел. Абдула скочи от стола, сведе очи, но с крайчеца на окото си ги следеше.

— А Абдула няма ли да има нещо против? — Сашенка весело попита Алимхан.

— Според мен само ще се зарадва — отвърна той, докато целуваше ръката на жената на сбогуване.

... Абдула закара Сашенка обратно по същата улица. Тя беше все така многолюдна, пълна с файтони и с разхождащи се хора. Витрините на магазините светеха ярко.

— Знаете ли, Абдула, аз вероятно ще приема предложението на Алимхан... — усмихна се Сашенка, докато Абдула ѝ подаваше ръка, за да ѝ помогне да слезе от колата.

— Какво? — неволно се изтръгна от Абдула. Към никой друг той не би си позволил подобно любопитство.

Сашенка отвърна с усмивка на порива му, помълча и весело каза: — Да посетя вашия край.

Тя изпърха към входа си и се скри в леката мъгла, светеща като ореол около фенерите.

Сърцето на Абдула се разтуптя — той наистина се зарадва.

Скоро след това те напуснаха Петербург и заминаха за Бухара.

По пътя Алимхан измисли на Сашенка още едно име и започна да я нарича по източному — Ханъм.

— Защо Ханъм? — попита Сашенка.

— Ханъм по нашему значи господарка — отвърна Алимхан. — Ти ще бъдеш моята господарка... Искаш ли да бъдеш моя господарка?

Сашенка отвърна с тъжна усмивка:

— Коя робиня не мечтае да стане господарка?

— Не, не! — с излишен патос се развика Алимхан. — Ти не си робиня, ти си моята господарка!

... Лебедев, когото настаниха в съседния вагон, през целия път четеше, записваше си разни неща. Не се интересувахе от пейзажа навън.

Започнаха степите — мила за окото картина. Конници сорбази посрещнаха влака и препуснаха покрай железопътната линия, приветствайки своя господар и повелител.

Алимхан, Абдула, а с тях и Лебедев, слязоха от влака на границата с пясъците, където все още поставяха релси, и потеглиха с файтон към Педжент покрай купчините нови дървени траверси, миришещи вкусно на мазут.

Сашенка остана във влака под грижите на многобройната прислуга и охраната.

В Педжент по онова време имаше само няколко глинобитни^[1] къщи. Отделно от останалите бе разположена митницата — неголяма двуетажна къща, бяла на цвят, оградена от плътен, също така бял глинен зид — там се беше заселил новият митничар на име Верешчагин.

„Кавалер, храбрец, човек с голяма физическа сила“ — както казваше за него Алимхан и разказа за първото дело, благодарение на което той се бе прославил и всички го бяха запомнили задълго: контрабандисти, заредили се с безмитни стоки, тръгнали да се измъкват по море с баркас. Верешчагин изскочил от митницата с картечница и след няколко предупредителни вика стрелял право в баркаса — направил го на решето. Баркасът започнал да потъва. Успелите да доплуват до брега Верешчагин сам пленил, като ги зашеметявал с удар на грамадния си юмрук. После ги вързал всичките с едно въже и така, на върволица, пешачката, ги откарал в красноводския затвор, който тогава наричали острог...

Дворецът — резиденцията на Алимхан — беше почти завършен. Високото здание, украсено с цветни кахлени плочки, с резбовани арки и балкони, се открояваше красиво на фона на околния пейзаж и бе предназначено за почивка и приемане на гости.

Селцето наоколо се разрасна бързо — на двореца му трябваше работна ръка, прислуга. Тук, по крайбрежието остро миришеше на море, беше прохладно, особено вечер, а самото море като синьо парче плат се виждаше надалеч между глинобитните къщи — синьо на фона на жълтия пясък.

Алимхан, Лебедев и Абдула се разходиха из стаите, качиха се на втория етаж. Лебедев вече носеше тубетейка. Той направи няколко смислени забележки по повод конструкцията на сградата и вървящите подире му майстори се съгласиха с руския специалист.

После и тримата слязоха в мазетата, където бяха наредени картини, съдове и разни други ценности, предназначени за украса на покоите в двореца. Там се съвещаваха няколко часа. Понякога спореха, при което Алимхан често отстъпваше, разбрал, че наистина е попаднал на рядък познавач на Изтока...

— А ако ви стане скучно, можете да посетите в митницата вашия съотечественик Верещагин — каза на сбогуване Алимхан на Лебедев. После се обърна към Абдула: — Срещал ли си се с него?

— Налагаше ми се — подсмихна се Абдула.

— Е, и как завършваха вашите срещи?

— Засега наравно... като в шаха.

— Не е зле. Верещагин е голям шахматист в своята област!

... Те излязоха от двореца, настаниха се във фойтона и потеглиха към гарата, като оставяха подире си шлейф от пясъчен прах. Железопътната гара беше разположена на границата с пясъците, на три часа път от Педжент.

Алимхан подметна нещо, което Абдула запомни завинаги:

— Този Лебедев е умен човек. Гледай да не избяга в своята Русия. При руснаците това се нарича носталгия.

— Разбирам, приятелю Алимхан — с лек отенък на ирония отвърна Абдула.

Алимхан се поизвърна, втренчи се в него и двамата се разсмяха.

[1] Глинобитен — направен от глина, слама и чакъл. Бел.ред. ↑

В Бухара зарзалите цъфтяха, миришеше на пресен листак, на ароматен дим от мангалите с купчинките жълт пилаф.

Тук Алимхан постоянно беше зает с многобройните си дела. Абдула пък прекарваше почти цялото си свободно от поръченията на господаря време със Сашенка.

Те се разхождаха из градината, опасваща разкошната резиденция на управника, разговаряха, играеха на нарди — Абдула учеше Сашенка на тази източна игра и в сраженията с него тя проявяваше голям хъс.

Абдула все повече се привързваше към руската жена — страхуваше се и едновременно се стремеше към нея. Проклинаше себе си за появилото се чувство, срамуваше се и се терзаеше, защото, както и преди, беше много предан на Алимхан, но въпреки това го влечеше към Сашенка, злобееше срещу себе си и срещу Алимхан, но се държеше много сдържано.

— Абдула, толкова си плах — смееше се Сашенка и караше сърцето му да тръпне.

Един път, както се разхождаха из градината, Абдула разказа на Сашенка за онази млада жена, която някога бе видял на гарата, на руска земя — цялата в бяло, с бял чадър, с бели ръкавици до лактите... разказа за лицето ѝ, за очите, като през цялото това време гледаше Сашенка. Това беше почти откровено признание, но Сашенка „наивно“ попита:

— Абдула, а ти случайно да не пишеш стихове? — и се усмихна.

Абдула се обиди. Той смяташе това занимание за недостойно за истински воин. Щом разбра това, Сашенка веднага му поиска прошка, като ласкаво докосна рамото му.

— Значи руските госпожици ти харесват? — попита тя по-късно, когато той се успокои.

— Много ми харесват — призна Абдула. — Те са красиви и светли като... — той потърси сравнение.

— Като пустинята... — завърши той.

Сашенка сдържа смеха си — помисли си, че Абдула пак ще се обиди.

— Сигурно никой досега не е сравнявал жените с пустиня — забеляза тя възможно най-деликатно.

— За нас пустинята — това е животът.

— Значи жената и животът са еднакви понятия? Така ли, Абдула?

— Да.

— Всички жени?

— Защо всички? Че аз говорех за една... — той погледна страстно Сашенка, но тя насочи разговора към друго:

— Абдула, ти имаш ли си харем?

— Имам... малък... — отвърна той.

— Каж ми коя от жените в твоя харем обичаш най-много?

— Никоя — кратко подхвърли Абдула през рамо.

— Но това е глупаво! Ако бях мъж и имах харем, щях да обичам всяка жена в него. Та това е толкова прекрасно! Всяка жена е посвоему много интересна.

Абдула се усмихна и сви рамене — беше разбрал, че тя пак кокетничи.

... Веднъж Сашенка уж на шега предложи на Абдула да избягат в планините, белеещи в далечината със снежни върхове, ослепително проблясващи на слънцето.

— Домъчняло ми е за снега, разбираш ли? — казваше тя и все по-често си спомняше за Петербург.

Спомни си как в мъглявата светлина на газените фенери под прозореца ѝ стоеше пристигналия да я вземе Абдула, как той се вълнуваше, докато я чакаше, как подръпваше полите на черкезката, как прокарваше ръка по галоните ѝ и как тъмнееха очите му, когато я виждаше да излиза от входа.

Алимхан беше забелязал взаимната им симпатия, но тъй като се смяташе за човек светски, се отнасяше към това съвсем интелигентно. Все пак, когато покани Абдула да вечеря с него, уж между другото се поинтересува от личните му работи — как е вкъщи, добре ли са жените?

Абдула се поклони, благодари на господаря за загрижеността, а онзи продължи усмихнато:

— Приятелю мой Абдула, къзъл-паша, или накратко — старшият евнух, сега обновява състава на харема ми. Хвърлил е око на много подрастващи красавици... Реших на теб като на приятел да подаря две абсолютно очарователни девойчета — и при това, забележи, много съобразителни и игриви. Скоро ще се появят в твоя дом.

Абдула отново се поклони мълчаливо и Алимхан не пропусна да забележи как пламнаха бузите на неговия началник на охраната.

Доволен, управникът разбра, че Абдула напълно е схванал същността на разговора.

— Значи чудесно — усмихна се той. — Баща ти какво прави?

— Благодаря, светлейши, добре е.

— Предай на уважаемия Исфандияр поклон от мен — завърши аудиенцията Алимхан.

Абдула напусна кабинета, решил занапред да избягва срещите със Сашенка. Оцени деликатността на Алимхан, но му се ядоса, че не прибегна до пряк разговор по мъжки.

Цяла седмица той в самозабрава си вършеше работата или пък си даваше такъв вид, но със Сашенка не се срещаше.

— Абдула — капризно му рече тя, когато веднъж го спря в една от обкичените с цветя галерии на двореца, — ако ще ме избягваш, ще ти се обидя сериозно! Какво има?

— Повярвай ми, господарке, много съм зает — отвърна Абдула, като криеше очите си.

Скоро до Бухара стигнаха слухове за преврат в Русия. После там започна Гражданската война. Руснаци избиваха руснаци. Алимхан се жалваше на Абдула, че е престанал да разбира всичко онова, което става в Русия: за какво им е на руснаците да изстребват хора, които са цвета на нацията и гордостта, славата и мощта на империята? Защо не щадят нито уникалната и единствена в целия свят руска интелигенция, нито дори свещениците, като с това низвергват самия Господ Бог?

В покрайнините на империята се появиха дотогава неизвестни руски хора. Те призоваваха дехканите към свобода и световна революция. Какво означаваше това, никой не разбираше много-много — разбираха само едно: трябва да разоряваш ония, които са по-богати от теб и да ги унищожаваш... В Средна Азия започна война между червеноармейците и басмачите — така се наричаха хората като Абдула. Тази война обещаваха да се проточи много — като всички войни на Русия в Кавказ и Средна Азия.

В Бухара засега всичко беше спокойно, но разтревоженият от ставащото наоколо Алимхан реши да скрие скъпоценностите си, като ги закопае на тайни места в пустинята. Ръководството на операцията възложиха на Абдула и той изпълни точно заповедта на управника:

закопа съкровищата на различни места, а всички, които му помагаша, разстреля собственоръчно.

Дойде време и започнаха вълнения в самата Бухара. По заповед на Алимхан Абдула се разправи жестоко с подбудителите, призоваващи дехканите да излязат на улицата с искания за все същата тази свобода: изпосече им главите на площада.

Сашенка беше шокирана от тези азиатски действия на Алимхан — даже престана да разговаря с него, усамоти се, не желаше да се вижда с никого.

Ядосан от всичко ставащо, високомерният Алимхан се възмути от поведението на руската си наложница и, съвсем забравил, че е светски човек, заповяда да я накажат с няколко удара с камшик. Наказанието изпълни един евнух в собствените ѝ покои.

Абдула разбра за това, когато пристигна в резиденцията — много се натъжи и вътрешно се разсърди на Алимхан. Прекара няколко часа край покоите на Сашенка с надеждата, че ще я види, но безрезултатно. И чак когато Абдула с шумна кашлица се реши да извести за присъствието си, Сашенка отвори вратата и го покани с кимване да влезе.

— Мразя ви всичките! — гневно избухна тя, щом притвори вратата зад него.

А когато той се опита да обясни, че според източните закони не бива да възразяваш на мъжа си дори и когато не е прав, тя го изпъди.

— И ти си същият като него!

Абдула я хвана за ръцете, опита се да я успокои, но тя се изтръгна и го избута зад вратата.

... След едно денонощие Сашенка сама излезе от покоите си, беше подчертано весела и мила, но нещо в нея се беше променило, все едно се бе скъсало — и такава стана още по-желана за Абдула.

В Бухара зрееше голям бунт. Алимхан за един час си събра багажа и напусна родината — прехвърли се през границата в Афганистан.

На Абдула, който го съпроводи до границата, заръча скоро да пристигне при него, като предварително изрови две от шестте съкровища.

Щом се върна в Бухара, Абдула завари резиденцията на управника разграбена. Кабинетът на Алимхан бе изгорял, а с него и ценните книжа.

Преоблече се като дехкан и тръгна да издирва Сашенка из целия град — слуховете за нея бяха най-противоречиви. Едни казваха, че тази жена се крие някъде тук, други — че е потеглила на север с попътен керван.

Абдула събра отряд от верни хора и след безрезултатните издирвания в града, където се бе установила новата власт, потегли на север, като подбра със себе си жените и някои скъпоценности. Мисълта за Сашенка не го напускаше. Предположи, че тя също е поела на север към родния си край, към Русия. В последно време тя наистина много тъгуваше за родината, за прохладата, за снега...

Трябва да споменем, че дълго преди да замине за чужбина, Алимхан изпрати в харема на Абдула двете подарени жени. Казваха се Гюлчатай и Зарина. И двете бяха съвсем младички, твърде хубавички, очите им играеха, но когато Абдула реши да приласкае Гюлчатай, тя от страх се навря в ъгъла и се зави с чадрата, като се стараяше да не диша. А когато той я прегърна, решил, че в обятията му девойката ще се разтопи, гъвкавото тяло на Гюлчатай се вдърви. Абдула, който отдавна вече бе свикнал с изисканите ласки на своите наложници, въздъхна, пусна новата си новеничка жена и заръча на Джамиля да се заеме с нейното образование.

В Афганистан Алимхан чакаше Абдула, който трябваше да му донесе златото, и много се тревожеше поради дългото му отсъствие — та нали само Абдула единствен знаеше къде са скрити съкровищата. Най-накрая бившият управник изпрати таен пратеник и когато той намери Абдула, му предаде заповедта на Алимхан: незабавно да пристигне в Афганистан със скъпоценностите.

Абдула, след като изслуша изпратения от Алимхан човек, въздъхна.

— Голяма грешка направи, че ме намери — и застреля пратеника.

Не, разбира се, той не искаше да ограби Алимхан, не искаше да се възползва и от съвсем малка част от съкровищата му. Просто си беше изгубил ума и не можеше да се занимава с нищо друго, докато не намери Сашенка. Сега търсенето му се усложни и от това, че по дирите му душеше червеноармейският отряд на Рахимов — налагаше се да се крие, да замита следи, да сменя маршрута, а я се пробвай да маневрираш свободно, когато собственият ти харем ти е увиснал на шията — всичките девет жени, които още не бе успял да скрие на сигурно място.

И все пак Абдула издири Сашенка, догони я в един крайпътен хан, разположен недалеч от Черната крепост. Тя се хвърли към него просълзена — в проста рокличка, измършавяла, но все тъй желана и още по-красива.

— Хайде, господарке, стига... — успокояваше я Абдула, докато укротяваше разтуптяното си сърце. — Всичко свърши вече... Намерих те!

... Същата тази нощ тя му се отдаде — шепнеше жарки думи и покриваше лицето и гърдите му с целувки... Но преди това, веднага щом се отпуснаха на ложето, тя го прегърна, и като го гледаше с ласкава страст в очите, нежно и доверчиво изрече:

— Аллах акбар.

— Да, да — отвърна Абдула, усмихна се и я целуна.

Но Сашенка продължи:

— Няма друг Бог освен Аллах и Мохамед е неговият Пророк.

Абдула подскочи изумен, изпълзя от леглото на пода и коленичи.

Работата е там, че произнесената от Сашенка формула тутакси я бе направила мюсюлманка. На земята има много религии и за посвещаването на една от тях има повече или по-малко сложни обреди, но само една религия — мюсюлманската — изисква от теб силно и отчетливо да произнесеш една-единствена фраза: „Няма друг Бог освен Аллах и Мохамед е неговият Пророк“, за да станеш неин последовател. Разбира се, за да произнесе тази формула, човек трябва съзнателно, може би с целия си живот, да се подготвя за нея, но въпреки това произнесният тази сакрална фраза става мюсюлманин завинаги. Затова произнесеното от Сашенка свещено за мюсюлманина заклинание така порази Абдула.

— Ти разбираш ли какво каза? — попита той.

— Да, мили — пристодушнo се усмихна Сашенка. — Искам между нас да не останат никакви препятствия... Нима любовта не стои по-високо от всичко?

Абдула, притиснал към устните си крайчеца на дрехата ѝ, помисли, че вероятно това все пак е кощунствено — да поставиш любовта по-високо от Бога, — и попита:

— Но разбираш ли ти, че сега дори и смъртта няма да те освободи от онова, което каза?

— Разбира се, мили — отвърна Сашенка, усмихна се отново и протегна ръце към него. — Ела при мен.

Абдула не можеше да противопостави нищо повече на тази очарователна наивност и разбра, че единственият бог на Сашенка на този свят е любовта.

За първи път в живота си той изпита пълно щастие от притежаването на една жена. Когато страстта им малко поутихна, той като предан воин изведнъж усети вдън душата си изгарящо чувство на срам, задето беше предал господаря си. Докато се проклинаше, го възненавидя още повече заради това, погледна сурово Сашенка и ѝ предложи:

— Искаш ли да замина и да убия Алимхан?

— Какво говориш?! Не, не! Защо да си усложняваме още повече живота? — запротестира тя. — Трябва да мислим само един за друг... Искаш ли да вляза в харема ти, но с правата на любима жена?

„О, руски жени!“ — мислеше поразеният и покорен завинаги Абдула. Но през тази нощ той разбра твърдо едно: тази жена, порочна по своята същност, оттук нататък щеше наистина да бъде негова господарка до края на дните му.

В пустинята сумракът се сгъсти. Догаряше пожарът на залеза, отначало разпрострял се по половината небе. Рахимов огледа бойците от отряда си, кимна на взводния Квашнин.

Шестима конници и взводният накараха конете да легнат и запълзяха към крепостта.

Край полуразрушената порта, върху развалините на крепостните стени, неподвижно седяха нукерите, охраняващи съня на Абдула, и се очертаваха като тъмни силуети на фона на залеза.

Други шестима червеноармейци туркмени с ласа и ножове запълзя от другата страна. Останалите, приготвили оръжието за бой, поизчакаха малко и тръгнаха в обход едновременно от двете страни, за да обкръжат крепостта.

Сухов и Саид преминаха поредния бархан. На помръкващото залезно небе блестеше ярка и единствена звезда. Лъхащата на жегата пустиня се готвеше за нощен живот — разни пясъчни гадинки се измъкнаха от дупките, понякога с шумолене се слягаше пясъкът — всичко наоколо се изпълни с плахи шумове. Ниско прелетя някаква птица, силно бухна водният бик^[1].

— Отляво е Черната крепост — обади се Сухов, макар оттук крепостта да не се виждаше. — След час ще стигнем кладенеца...

Саид кимна мълчаливо.

Щом изкачи гребена на бархана, Сухов се огледа наляво, където грееше ярката звезда, и му се стори, че различава назъбените очертания на крепостта. Но само му се стори, защото до крепостта имаше още два часа път пеша.

Саид понечи да вдигне крак, но го спря във въздуха. Сухов го погледна въпросително — разбираше, че не го е направил току-така.

— Там има костенурка — обясни Саид.

И наистина, пясъкът се изду, взе да се надига, да се рони — и се показва коруба.

— Как позна? — удиви се Сухов.

— Сама ми го каза — отвърна съвсем сериозно Саид.

Сухов, без да се учудва, кимна с глава в съгласие.

Един от нукерите на Абдула, които пазеха входа на крепостта, от скука извади зарове за игра и ги разтърси в шепа — те затракаха. Друг кимна и се присламчи по-наблизо. Първият хвърли заровете върху каменна плоча — паднаха се две шестици. Спечелилият нукер се засмя радостно и оголи жълти зъби. В този момент примката на ласо с леко свистене се нахлузи на гърлото му и прекъсна смеха. Нукерът захриптя и се строполи. В същото време друго ласо задуши другаря му.

Същата участ постигна в различните краища на крепостта още трима — само четвъртият, докато ласото го влачеше, успя да извади нож и с един замах да пререже връвта. Със същия нож той уби скочилия отгоре му червеноармеец туркмен, претърколи се по корем и стреля с револвера.

Сухов и Саид бродеха из пясъците.

— Стрелят — обади се Саид и се извърна към Черната крепост. Очите му бяха полупритворени — целият се беше превърнал в слух.

Сухов също се заслуша.

— Сторило ти се е — възрази той след известно време.

От изстрела Абдула се събуди на мига. Той отметна от себе си ръката на спящата Сашенка, грабна лежащите както винаги до него карабина и дрехи и скочи към стената. До тази стена беше изходът от подземието. Оттук се виждаше двойното стълбище, водещо към портата.

Абдула намъкна меките панталони от чортова кожа, препаса халата с широкия колан, на който висяха два кобура — единият от тях дървен, с любимото му оръжие — маузер.

Горе затракаха картечниците.

В своята половина жените пищяха, струпали се накуп като овце — ехото на писъците им отскачаше от каменните стени, многократно усилено.

Двама от нукерите на Абдула повалиха с точни изстрели неколцина червеноармейци, но картечни изстрели ги покосиха откъм тила. Разнесе се гръмкият тропот от ботушите на тичащ надолу по стълбите човек.

Сашенка погледна Абдула с надежда и молба — той ѝ отвърна с ласкав поглед, едновременно ободряващ и уверен, като продължаваше хладнокръвно да се облича. Завърза връзките на едната обувка, почна да обува другата.

В отвора на вратата изникна взводният Квашнин. В ръце държеше „Хочкис“ — картечница с дълъг, прибран в калъф ствол, подобен на тръба на самовар. Дулото на тази тръба беше замряло, насочено срещу Абдула, който обуваше обувката си.

— Горе ръцете!!! — страшно кресна взводният.

Абдула бавно започна да вдига десницата си, а с лявата ръка само мъничко повдигна карабината и се разнесе изстрел.

Буйният взводен, така и не успял да разбере какво се е случило, се свлече по стълбите надолу в нозете на Сашенка. Тя изпищя и скочи в ъгъла.

— Не бой се. Освен мен никой мъж не може да посети харема ми — подсмихна се Абдула. — А и това е само някакъв си мъртвец... Бивш мъж.

В стената се извъртя тежка каменна плоча, през тайния вход влезе нукер и се поклони леко.

— Прощавай, ага, че те обезпокоиха. Обкръжени сме.

Нукерът хвърли кос поглед към пищящите жени, но се сепна и тутакси сведе очи.

— Този Рахимов никога не започва да воюва навреме — уморено се намръщи Абдула. — Все избързва с половин час.

— Трябва да се махаме, ага.

Абдула уж понечи да тръгне към тайния проход, но опипа джобовете на жилетката си и се спря.

— Броеницата... Търси броеницата!

Захвана се да шари под възглавниците, като ги разхвърляше на всички страни. Разбутваше подносите с храна, стъпка няколко зрели праскови и те зажвакаха под токовете му.

На стълбището се появиха двама червеноармейци, държащи пред себе си винтовки. Абдула пак стреля два пъти с леко движение, като не спираше да търси броеницата. Червеноармейците се строполиха от двете страни на стълбището. Нукерът се досети, преобърна трупа на взводния и протегна на Абдула броеницата, която се оказа под убития.

Абдула въздъхна облекчено, докосна с броеницата очите си и я скри в пазвата си. Кимна към пищящите жени.

— Готови ли са конете за тях?

— Както заповяда, ага, но... — нукерът се позабави и също кимна към жените. — С тях няма да се измъкнем.

— Какво?! — избухна Абдула и замахна с ръка, на чиято китка вече висеше камшик.

Нукерът не трепна — гледаше го спокойно. Абдула не го удари, отпусна ръката с камшика и глухо изрече:

— Не мога да ги зарежа, Максуд.

— Както кажеш, ага — също така спокойно отвърна нукерът.

Абдула хвана за ръка Сашенка и я повлече към тайната врата, като даде знак на останалите жени да го последват.

Нукерът прикри оттеглянето на Абдула и жените. После понечи сам да се шмугне в тайния проход, но горе затреця картечница и той рухна на пода. Ала дори и тежко ранен, продължаваше да отвърща с огън на затичалите се надолу по стълбата червеноармейци и да ги задържа.

Залезът догоря. Небето бързо започна да се налива с тъмна синева. Появиха се звезди — ярки, бели и светлосини. Пясъкът в падините потъмня. Над земята затанцуваха прилепи. Замириса по-иначе — от всякакви животинки, изпъззели навън изпод пясъка и камъните, макар от пясъка все още да лъхаше зной. Саксаулът^[2] на върха на бархана сякаш беше изрязан от ламарина. От вечерния ветреца над пясъка се изви малък пъргав смерч — въртеше се като пумпал и всмукваше в себе си прах. Щом докосна кълбо бял трън, смерчът го завъртя, после лекичко го повдигна във въздуха и като продължаваше да го върти, го понесе като детско балонче.

Вдлъбнатинките на върволицата от следи на Сухов и Саид, нижеща се през барханите, тъмнееха. Изведнъж Саид се обърна рязко, извади ножа от ножницата и го хвърли — обезглавената змия се гърчи още дълго и изглаждаше като ютия пясъка зад тях.

Сухов оцени точния мерник на Саид и одобрително кимна. Саид вдигна ножа, изтри острието в полата на халата си и двамата продължиха пътя си в сгъстяващия се мрак.

Щом се добраха до края на подземния тунел, Абдула и Сашенка, а след тях и останалите жени от харема се измъкнаха през широкия проход на повърхността.

Конете, предназначени за жените на Абдула, наплашени от изстрелите, се мъчеха да се откъснат от коневръза. Само конят на самия Абдула спокойно си стоеше на място — беше по-научен от другите на дисциплина.

Абдула и жените му бяха забелязани. Откъм крепостта се разнесоха викове, изстрелите станаха още по-чести — червеноармейците тичаха към тях и стреляха в движение.

Когато осъзна, че няма как да се измъкне заедно с харема и че няма никакво време да качи изплашените жени по седлата, Абдула бързо скочи на коня и протегна ръка на Сашенка. Тя сръчно се покатери, настани се зад него и се вкопчи здраво в широкия му колан.

Абдула шибна жребеца с камшика, огледа се и подвикна на останалите жени:

— Ще се върна за вас!

И препусна, а изпод копитата на коня му хвърчеше пясък.

Заедно с още двама червеноармейци Рахимов препускаше все по-далеч от крепостта, стреляше по бягащия с жената Абдула и крещеше на другите да се целят в коня. Абдула се отдалечаваше бързо.

Рахимов спря уморения кон до скупчилите се обитателки на харема, стреля още два пъти, хвърли карабината на земята и силно изпсува от яд.

— Пак се измъкна, неговата мама!

— Той има омагьосана броеница — обади се червеноармеецът туркмен.

— Конят му е отпочинал! — тросна се Рахимов.

— Измъкнахме се — рече Абдула, щом прехвърлиха далечната верига от бархани и се скриха от преследвачите. — Чуваш ли ме, мила?

Сашенка не отговаряше. Абдула почувства как омекналото ѝ тяло се свлича надолу и разбра всичко — един от куршумите на

преследвачите ги беше догонил. А той, без да спира да шиба коня, не бе забелязал как Саша изохка и се наклони към него. Като я крепеше с една ръка, Абдула препусна още малко и се спря в един дол. Слезе от коня, свали предпазливо жената, положи я на огрения от луната и звездите пясък.

— Абдула, искам при снега... — тихо промълви Сашенка и сълзи се зарониха от очите ѝ.

— Потърпи, мила, ще те превържа — Абдула смъкна ризата си и я разкъса на широки ивици.

— Няма нужда, мили мой... Аз умирам... — с мъка промълви Сашенка. Помълча и произнесе последните думи в живота си: — Целуни ме и прости... По-добър мъж не съм имала в живота си... и приятел също... — Тя изстена тихичко. Очите ѝ сляпо се втрениха в лунното небе.

Една от звездите над хоризонта трепна и започна да се приближава — увеличаваше се и ставаше все по-ярка.

Абдула зави, сви се, стисна зъби, удари няколко пъти с юмрук по пясъка.

Нукерите му и останалите джигити, успели да се изплъзнат от червеноармейците, обкръжиха своя господар. Лицето на лежащата на пясъка Сашенка беше бяло и светло. Сякаш се усмихваше.

Абдула дълго седя неподвижно, обронил глава. Спомни си как Сашенка вървеше към него и се усмихваше, а той немееше от красотата ѝ. Спомни си как преди малко тя лежеше и го прегръщаше... Животът пред него му се струваше безсмислен, ненужен и Абдула разбра, че от днес нататък нищо не го задържа тук, на тази опустяла земя. Нищо повече от изгарящото желание да отмъсти на враговете си, отнели му всичко, което притежаваше в този живот.

След като погребва единствената жена, която бе обичал, той собственоръчно заби в пясъка кръст, стъкмен от саксаулови клонки — чепат кръст, сякаш изкривен от подагра, черен под студената луна. Той знаеше, че Бог всъщност е един и че Аллах ще му прости, задето е погребал по християнски обичай тази православна руска жена, макар от любов към него тя да бе произнесла свещените за мюсюлманина думи: „Няма друг Бог освен Аллах и Мохамед е неговият Пророк.“

Нощта обгърна пустинята. Млечният път се разля като светла река. А Вечерницата угасна.

От днес нататък душата на Сашенка витаеше над него и го крепеше в този живот с нежната си усмивка.

До коленичилиия пред гроба Абдула се приближи Аристарх, положи длан на рамото му и рече:

— Стига, курбаши. Време е... Животът си тече...

За разлика от другия руснак в отряда му, възглухия белогвардейски поручик Семьон, Абдула уважаваше Аристарх — трийсетгодишен полковник от царската гвардия, дворянин. След болшевишкия преврат Аристарх бе загубил всичко: семейство, наследственото имение, земята... и сега освен ненавистта, изсушила докрай душата му, не му беше останало нищо. Абдула вдигна очи, погледна високия мъж с почерняло от загара лице и изгорели до бяло от слънцето коси и разбра, че от този момент нататък огънят на омразата му се е изравнил с този на руския полковник в разпарцаливена от носене куртка.

Изправи се и огледа своите хора — бандитите, както ги наричаше Рахимов. Щом се сети за това, Абдула се усмихна — никак не можеше да мисли за себе си като за бандит. Не можеше да смята за бандити и верните си нукери. Вярно, наемниците, които по необходимост се наложи да вземе в отряда, разбира се, не бяха войни на честта — те се съгласяваха да воюват за и срещу когото и да е, стига да им се платят добри пари.

Поначало Абдула смяташе за бандити именно Рахимов и неговите хора, които го разориха. Но сега започна да се съмнява в това, защото никак не можеше да си представи просяк като бандит, а знаеше, че освен непонятната за нормален човек идея за световна революция, Рахимов няма пукнат грош — и оръжието му, и униформеното облекло — всичко беше държавно, следователно Рахимов хич не ставаше за бандит.

[1] Воден бик — вид пустинна птица. Бел.прев. ↑

[2] Саксаул — дървовидно или храстовидно твърдолистно пустинно растение. Бел.ред. ↑

В оазиса Петте чинара — няколко дървета около кладенеца и къс глинобитна стена или по-скоро онова, което беше останало от стената — край тлеещото огънче седяха Сухов и Саид. Саксауловите клонки пукаха и хвърляха искри към звездното небе. Сухов запали цигарка от едно въгленче.

— Задържах се тука... Месец мина, откак се уволних окончателно, а все се мотая из тия пясъци... Смятай — от пет години не съм си бил у дома...

— Аз нямам дом — глухо рече Саид.

— Лоша работа — въздъхна Сухов.

Саид мълчаливо гледаше огъня и тъжно размишляваше за съвсем неотдавнашния си живот в своя дом, сред близки хора — живот, така щастлив в своята простота... който злата съдба в лицето на прокълнатия Джевдет разруши за един час.

Домът на Саид беше глинобитен, едноетажен, ограден от дувар със същия цвят като пясъка наоколо. Зад къщата се извисяваше кичест чинар, който хвърляше шарена сянка върху покрива и половината двор.

Сестрата на Саид, Нурджахан, излезе на прага, изстиска мокрия парцал и го просна на дувара.

Вълкодавът Юргаш помахаше с опашка за поздрав.

— Сега съм заета — рече Нурджахан на кучето. — А после ще те поюздя, става ли?

Кучето отново помахаше опашка в знак на съгласие и така силно се прозя — оголи огромни зъби и изплези влажен език, — че в скулите му запищя.

Момичето се прибра в къщата, шляпайки с боси крака по пръстения под. От къщата се разнесе веселата ѝ песничка — сутрин тя винаги пееше и радваше слуха на баща си и брат си.

Саид, който слушаше с насмешлива усмивка как сестра му говори с Юргаш, нахрани овните — сложи им трева — и се захвана с камилата: между пръстите ѝ се бяха навъдили червеи и тормозеха животното.

— Топни ги в мазут — самички ще излязат — посъветва го баща му, който пушеше под навеса.

Саид послуша баща си, взе тенекията с мазут и започна да топи в нея краката на животното, като с мъка ги откъсваше от земята.

Камилата, извърнала глава и извила шия, с почуда гледаше черните си, все едно обути в чорапи крака и мърдаше издадените си напред устни.

Живееха тримата. Майката на Саид умря веднага след като роди Нурджахан. Баща му Искендер по това време вече беше доста възрастен и не поиска да се ожени повторно.

Щом привърши с къщната работа, Нурджахан излезе, като си оправяше дрехата, усмихна се на брат си и тръгна към портата.

Юргаш скочи и хукна подире ѝ.

Зад дуvara започваше пустинята — барханите се простираха чак до хоризонта.

Нурджахан яхна вълкодава, ласкаво го погали между ушите и му рече:

— Днес ще се разходим до нашата гробница...

Всеки ден го казваше, защото нямаше къде другаде да се отиде — никакъв друг ориентир нямаше наоколо, а гробницата беше семейният мавзолей на техния род: тук почиваха майка ѝ, дядо, баба, працядо и останалите роднини.

Нурджахан обикновено водеше с тях дълги разговори, разпитваше роднините за живота там, в света на сенките, дружеше с всички тях и предпочиташе тяхната компания пред компанията на околните. Баща ѝ и Саид правеха изключение.

Саид знаеше за тази тайна на сестричката си, подсмиваше се на странностите ѝ и я жалеше — разбираше, че тя си е малко чудата.

Веднъж Нурджахан го взе със себе си в гробницата.

Саид влезе вътре и почувства как той, който не се страхуваше от никого и нищо, като че ли малко се поуплаши.

В гробницата миришеше, също както наоколо, на нагрят пясък, на камък. В ъгъла беше поникнал магарешки бодил, а над мъхнатата му виолетова главица бе увиснала земна пчела и бръмчеше.

— Не ни пречи! — скара се девойката на насекомото, махна с ръка и пчелата послушно излетя през горното прозорче, през което косо падаше сноп слънчеви лъчи. — Нали помните Саид, любимия ми брат — обърна се Нурджахан към надгробната плоча, върху която бяха издялани свещени слова във вид на полукръгове и заврънкулки.

Стъблото на магарешкия трън леко се олюля — Саид забеляза това с крайчеца на окото си.

— Сега всичките ни близки ни слушат. Кажи им нещо — помоли
тя брат си.

— Какво? — смути се той.

— Каквото искаш.

— Как... как я карате? — съвсем смутен, едва процеди младежът.

Трънът отново се олюля, но сянката му не помръдна, което много
учуди Саид. Той почувства как в лицето му лъхна лек ветрец.

— Те ти благодариха — усмихна се Нурджахан. — Разбра ли?

Саид кимна и хвърли кос поглед към тръна. Оттогава той се
отнасяше към чудатостите на сестра си с уважение — беше разбрал, че
не всичко е обяснимо и подвластно на разума на обикновените хора
като него. На баща си, разбира се, нищо не каза.

— Слушай себе си и ще чуеш и тях — каза му тогава Нурджахан.

И Саид започна всеки ден да тренира. Скоро се научи да забавя
биенето на сърцето си, да чува как зад съседния бархан пълзи змия и
шумоли с кожичката си по пясъка или притичва гущер и драска с
ноктенца по земята, как ромоли водата в подземните водоеми — там, в
дълбините...

Зората се пукаше над пустинята — небето се наливаше с тънка
синева. Саид и Сухов все така седяха край угасналия огън.

Сухов разделяше запасите си със Саид: отсипа му от торбата
половината просо, раздели сухарите поравно. Събра отделените
продукти в чиста кърпа и ги бутна към жителя на пустинята.

— На първо време стигат, а в Педжент все нещичко ще
изнамериш... Повече, извинявай, не мога... Чак до Гуриев имам път да
бия. Ще тръгна по хипотенузата... — и Сухов посочи с ръка на
северозапад, където небето беше още тъмно, пълно със звезди.

— По-добре да не беше ме изравял... Сега няма покой за мен,
докато не отмъстя на Джевдет — глухо рече Саид.

— Е, на мъртвите им е по-спокойно, то е ясно, ама пък е страшна
скука... А защо враждуваш с него?

— Уби баща ми... Изгори къщата.

Крайчецът на слънцето се показва над бархана и удари в очите
седящите край угасналото огънче. Сухов се заслуша в разказа на Саид.

— Беше хвърлил око на сестра ми... Баща ми му отказа... Той реши да я вземе насила... Ние още не искахме да я омъжваме...

— Че защо? То си е в реда на нещата.

— Да — съгласи се Саид. — Но не и за нея. Тя... Тя съвсем не беше като другите...

Щом влезе в гробницата в този злополучен ден, Нурджахан поздрави нейните „обитатели“ както обикновено. В отговор те замълчаха и момичето веднага почувства, че иде беда.

— Джевдет — прошепна тя.

Слънчевият сноп, изливащ се през горното прозорче и прорязващ косо гробницата, се люшна и отново замря. Разтревожената Нурджахан мислено повика Саид, за да го предупреди. В това време той месеше с баща си глина в задното дворче и усещаше с босите си крака прохладата на разтвора, процеждащ се на хлъзгави ленти между пръстите на краката. Саид наля в кашата вода от стомната — и изведнъж се заслуша в нещо.

— Мен ли викат? — попита той баща си, който месеше разтвора до него.

— Не съм чул — отвърна старият Искендер.

Саид бързо изплакна краката си, обу обувката си и сякаш теглен от някаква незнайна сила, припряно напусна двора.

Гробницата се намиреше зад веригата от бархани и не се виждаше от къщата.

Саид вървеше към нея, обзет от непонятна тревога. Когато влезе в гробницата, Нурджахан лежеше на каменната плоча, под която почиваше майка им. Големите, красиво издължени очи на девойката бяха устремени нагоре и пълни с печал.

— Виждам го... той е близо — промълви тя. — Саид, братко мой, спасявай се! Бягай в пустинята... Все едно, той няма да ме има.

Саид забеляза как стъбълцето на тръна се полюшна и му се прииска да попита сестра си какво вижда, но в този миг прокънтяха изстрели. Дойдоха откъм техния дом.

Това беше Джевдет — беше нахлул с хората си в двора им. Той веднага застреля кучето Юргаш, когато вълкодавът му се нахвърли с оголени зъби. После уби Искендер — в гръб.

— Нурджахан! — крещеше той и се въртеше на коня. — Къде е Нурджахан?

След като претършуваха двора, хората на Джевдет нахлуха с взлом в къщата и обърнаха всичко вътре, но не намериха девойката.

Саид остави сестра си да лежи на каменната плоча, изтича навън от гробницата веднага щом чу изстрелите и се втурна към вкъщи колкото му крака държат, като затъваше в пясъка...

Първият от хората на Джевдет, който излезе през портата, получи нож в сърцето. Втория Саид удуши с ласото, но в отряда на Джевдет имаше много хора — те вързаха Саид и го повлякоха по пясъка за краката. Закопаха го полужив далече от къщата, която вече гореше, пращеше, хвърляше искри и над нея се кълбеше дим. Чинарът трепереше с всичките си листенца от горещината на пожаращето.

Лежащата на плочата Нурджахан знаеше, че брат ѝ за нищо на света не би я изоставил и когато той не се върна при нея, тя разбра, че е попаднал в смъртоносна клопка.

Тогава с помощта на подвластните само на нея вътрешни сили девойката забави биенето на сърцето си, а после напълно го спря. От небето се отрони звезда.

Саид „видя“ това, почувства го — вече беше заровен. Звездата начерта своя път — той затвори очи и призова небето да му прати смърт. Пясъкът го стискаше като коруба и не му даваше да въздъхне. Мислеше, че вината е негова — не беше успял да защити сестричката си, която така силно го обичаше, и тогава тя бе решила да умре, но да не попадне в ръцете на омразния Джевдет.

След съдържания, накъсан разказ на Саид те още дълго седяха мълчаливо. Най-накрая Сухов се изправи на крака, поправи кепето, подскочи да провери дали нещо по него не дрънчи и не хлопа и

погледна Саид. Много такива срещи и раздели със случайно срещнати хора имаше в живота му.

— Е хайде, прощавай. Разбирам, тежко ти е, но трябва да се държим, какво да се прави...

Саид погледна отдолу нагоре своя спасител и мълчаливо, с топлината на очите си се сбогува с него. Сухов му се усмихна съчувствено още веднъж и пое през пясъците. Още не знаеше, че много скоро тъкмо на него и на никой друг му предстои да се срещне в решаващо сражение с Абдула. А засега вървеше, отново свободен и самотен, отдаден на мисли за миналото си.

Шляпайки с перки, буксирът плаваше надолу по течението и влачеше подире си празния шлеп. Равномерно потракваше моторът и в такт с него от комина се изтърколваха облачета пушек. На простора зад рубката съхнеха ризите и раираните фланелки на матросите, гащи се ветрееха и се издуваха от насрещния ветреец. На палубата скрибуцаше хармоника, пияни мъже танцуваха и тропаха с ботуши по дъските, викаха „ух!“ и се пляскаха по кълките, по кончовите.

Фьодор, комуто матросите приятелски бяха завещали едни стари, но все още съвсем читави ботуши — лаптите го накараха да пусне по течението, — поглеждаше начумерено веселбата. Впрочем на него почти не му оставаше време да страда по повод сполетялата го скръб.

На парахода му се налагаше да работи от сутрин до мрак — ту да мъкне вода на Нюрка в камбуза, ту да лъска палубата, ту да помага на матросите, а понякога и с прането да се занимава, когато Нюрка си подпийнеше и го удареше на гуляй.

Край тях плуваха селца — чернееха с нисичките си къщурки, с метлите на все още голите дървета, белееха източилите се нагоре камбанарии и се отразяваха на зигзаг в освободената от леда вода, — но тези картини почти не занимаваха Фьодор. Мъката от самотата, която бе познал за първи път, го изгаряше, не му даваше покой и сълзите сами пълнеха очите му. Бе решил повече да не ходи в своето село, защото Савелий беше последният му близък роднина, а на въпросите на женорята — представяше си ги как ще го накачулят — за

подробностите около гибелта на чичо му не искаше и не можеше да отговаря.

Лягаше да спи в Нюркината стаичка, гушнал синчето ѝ Васка — на годинка и половина, докато Нюрка въртеше любов по нощите с някой от екипажа. Всеки път тя се вдъхновяваше от собствения си избор и по никой начин не се свързваше с ония, които не искаше — така доказваше своята самостоятелност.

Веднъж той се събуди през нощта и погледна през илюминатора над койката. Луната беше застинала в небето — матов кръг с петна като пипан с мазни пръсти. От палубата се дочу тихият смях на Нюрка, механикът Прохор ѝ отговори нещо. Ръчно свитата му цигара, описвайки малинова дъга, полетя към водата от щракналите пръсти.

— Да се прегърнеш сам през раменете, па да полетиш към луната... — изрече Нюрка мечтателно. — Там сигур е хубаво... И ви няма вас, пръчове с пръчове...

— Брей, брей — подсмихна се Прохор. — Че без нас къде ще се денеш!

— Любов ми се иска, Проша — засмя се Нюрка.

— Че тая любов на тебе ти залива ватерлинията — злобно подметна Прохор.

— Не е любов това, Проша... Това и кучетата го могат.

— Курва! — още по-злобно рече Прохор.

Нюрка не се обиди от тази злоба — точно обратното, засмя се още по-силно, с доволен, сладък смях, призивно прозвучал в нощта.

Този смях неочаквано развълнува Фьодор — през цялото време се сецаше за него. Щом се сблъскаше с Нюрка, той се изчервяваше и извърщаше очи, а тя, прекрасно разбираща състоянието на младежа, в когото все повече се разгаряше влечението към жената, се подсмиваше, кокетничеше, стараше се да го погледне в очите. Освен това обичаше да реве частушки с цяло гърло така, че я чуваха и по двата бряга на Волга — и тия частушки бяха толкова солени, че даже мъжете на парахода със смях клатеха глави.

Когато Фьодор навърши шестнайсет, Нюрка замъкна момчето зад брезентовата преграда, съблече си роклята, смъкна му, както беше шашардисан, панталоните и го тръшна до себе си на коравото дъсчено легло... Всичко наоколо изведнъж се промени. Луната все така си светеше в илюминатора — прозираше като блед овал през платнената

преградка, все тъй равномерно тракаше моторчето, но за Фьодор светът стана друг.

Виеше му се свят от първата жена в живота му и най-важното, както той смяташе — такава необикновена жена като Нюрка с нейните зелени опияняващи очи, с ласкавото отзивчиво тяло, което умееше да дарява небивала наслада. Много ясно — друга такава жена изобщо не може да има, извадил е късмет, че я е срещнал, и затова трябва да действа решително. Хвана Нюрка за ръката, стисна я здраво и заяви, че тя трябва незабавно да се омъжи за него.

Щом чу това, Нюрка плесна с ръце и дълго се смя, после, силно трогната, прокара длан по главата му, целуна го ласкаво по бузата и каза, че щяла да си помисли... А сега трябвало да се захваща с готвенето за екипажа, а той най-добре да си ходи, защото току-виж след вахта Прохор вземе, че намине, и после от него дълго няма отърване, макар че тя хич не ще и да го знае.

Фьодор излезе на палубата. Свежият волжки вятър разхлаждаше гърдите му, дърпаше разгърдената му риза. Развълнуван от случилото се, той изшляпа до носа на парахода, постоя, а после се качи по мостика при рулевия. През стъкления полукръг от прозорци в нощта се виждаха червените и бели светлини на шамандурите, светлините по върховете на насрещните параходи и катери.

Фьодор не знаеше как да се освободи от преизпълващите го чувства и помоли за цигарка. Рулевиат — приличащ на циганин красавец с къдрави черни коси — помогна на Фьодор да свие първия в живота си „кози крак“ и му даде огънче. Фьодор дръпна и се закашля. Рулевиат го шляпна силно по гърба да не кашля, намигна му и рече:

— Е, какво, причести ли се, раб божи Фьодор? — момчето не схвана веднага за какво иде реч, а рулевиат продължаваше: — Нюрка е женичка сладка, игрива! Страшно ги обича тя младичките! Не си първият, дето му е строшила пръчицата.

Фьодор стана тъмночервен, но сетне изведнъж отвърна решително и твърдо:

— Голяма работа... А сега — да знаете — тя е моя!

Рулевиат се разсмя, пусна щурвала и разпери ръце:

— Е, аз какво... Не възразявам... Според мен — момчетата също... Трябва само с Прохор да се разбереш!

Сухов, както вървеше в пустинята с отмерена, стабилна крачка, се усмихна под мустак и даже лекичко се прокашля, щом си спомни тази нощ с Нюрка, първата в живота му нощ с жена.

Спря се точно преди да се натъкне на преграда. Пред него на върха на бархана растеше саксаул — изпокършен, цял в чепове, пращен. В сянката на късия ствол на това хилаво на вид, но много издръжливо пустинно дърво седеше и си почиваше земен заек. Умолително притиснал към гърди късите си предни лапички, той внимателно следеше новопоявилия се червеноармеец.

— Почина си — дай и на мен — тихо рече Сухов, без да мърда от мястото си.

Зайчето, като че ли разбрало човешката реч, бавно се отдалечи на подскоци — подскачаше като топчица.

Сухов се разположи под саксаула, изпъна изтръпналите си крака, като се стараеше да не излиза от сянката на дървото, с наслада усети с гръбнака си грапавината на дървото, притвори клепачи... и пак се озова на волжкия параход.

Прохор направо преби Фьодор — измисли си някаква причина. Разтреперан от ярост, Фьодор нахлу в камбуза, грабна ножа за рязане на месо и тъкмо да се юрне обратно, Нюрка увисна на ръката му, в която той стискаше ножа, като го умоляваше да се успокои. Но Фьодор продължаваше да се дърпа към палубата и когато, без да иска, поряза дланта на жената с острието, тя извика:

— Феденка, ама той е бащата на мойто момченце!

Фьодор омекна — тогава разбра, че болката на друг човек може да бъде по-голяма от твоята собствена, още повече че може да е само физическа, макар че обидата продължава да го души. Нещо му подсказа, че трябва да се сдържи и той се сдържа. Оттогава винаги се стараеше да бъде сдържан — и изработено постепенно, това качество му остана за цял живот. Голяма полза имаше от него, когато той стана войник.

Почувствал нечие присъствие, седящият на пясъка до саксаула Сухов поотвори очи — пред него стърчеше познатият земен заек. Не

смееше да се приближи към желаната сянка и все така умолително притискаше предни лапички към гърдите си.

— Ела — разреши му Сухов и леко сви крака.

Зайчето с един скок се озова в сянката до нозете му. Подуши внимателно подметките на червеноармееца. Фьодор протегна бавно ръка, докосна с пръст главичката му. Зайчето се сгуши и цялото се разтрепери от страх, но прие милувката и повярва, че може би този великан ще го пощади и няма да го изяде. Фьодор галеше с пръст смешното животинче и се усмихваше на мислите си.

През лятото — сезонът, в който бостаните узряваха — цял Астрахан излъчваше аромат на дини. Стотици каруци се затъряха към волжките пристанища.

Товарачите, наредили се в редица, мятаха дините от каруците на шлепа — зелените ивичести топки летяха от ръка на ръка и пълнеха трюмовете и палубата. Шлепът потъваше все по-забележимо — беше се потопил почти до ръба. Свеж дъх на диня, заглушил всички останали миризми, се издигаше над него вечер.

Щом намереше свободна минута, Фьодор сядаше на палубата, провесил крака над водата, и гледаше как по крайбрежната улица се разхождат госпожици с кавалерите си, сноват файтонджии — конете им звънко чаткаха с копита по паветата. От парка, разпрострял се край брега покрай пристанището, се носеше музика — свиреше военен оркестър, тъпан биеше на интервали. Чувство на самота обхващаше момчето, смътна тъга свиваше сърцето му.

Скоро те вдигнаха котва и потеглиха нагоре по Волга, към Нижни Новгород. Фьодор дълго гледа отдалечаващия се град Астрахан, пристана, на който стоеше госпожица, цялата в бяло, с бяло чадърче над главата. Тя дълго маха с кърпичка някому, застанал на палубата на големия бял параход, току-що отплувал от пристана... „Сигурно на своя кавалер“ — реши Фьодор и се опита да си представи себе си на мястото на кавалера и че госпожицата маха с бяла кърпичка на него, на Фьодор, но нищо не се получи. Помисли си колко малко знае още и колко малко е видял от света, колко много хора има наоколо, а той няма ни най-малка представа как живеят.

Сега той, колкото и да е странно, изобщо не мислеше за Нюрка — кой знае защо, тя вече не го вълнуваше... Нещо повече, дори му беше станала противна. Не знаеше причината, защото още не разбираше, че без истинска любов продължителната връзка с жена е невъзможна.

Проливен дъжд се изсипа над реката. Първо едри дъждовни капки обсипаха водата, после тя цялата кипна, стана матова и на мехурчета — дъждът се изправи, същинска стена. Капитанът застопори хода — напред не се виждаше нищо даже и на няколко метра. На всяка половин минута сирената свиреше — страхуваха се от насрещни параходи.

Дъждът спря изведнъж, както и започна. Рязко очертани облаци, морави отдолу, надвиснаха над Волга, над ливадите и горите по брега. Иззад крайчеца на един облак надникна слънцето — лъчите удариха на снопове небето и земята, посребриха тревата и купите сено. И на матросите, а заедно с тях и на Фьодор, им се яви видение: летящ в небето кръст, кълбящ се, тъмен, с изменчиви очертания.

— Не е на добро — въздъхна Прохор.

Нюрка ревностно се прекръсти няколко пъти. В зелените ѝ очи пламна страх.

Фьодор избягваше срещите с Прохор, стараяше се да не се засича с него, но веднъж онзи сам се приближи до момчето, положи на рамото му тежката си длан и рече глухо:

— Чуй, момче... Ти... такава де... Недей да ми се сърдиш... Разбираш ли, аз... такава... — той замълча, а после махна с ръка, извърна се и с мъка довърши: — Е-е... какво ли да приказваме за това! — и толкова мъка изпълваше гласа му, мъка, сполетяла този силен мъж заедно с неунищожимата му любов към неговата безпътна изгора.

Фьодор мълчеше, свел глава, и не знаеше как да отвърне на този порив. „По-добре пак да ме беше фраснал“ — помисли си момъкът, а Прохор отново се обърна към него и продължи с мека, даже някак угодническа усмивка:

— Виж сега какво, момче... Ти нали, такавата — ужким си момък грамотен, а пък на катера се занимаваш с 'нам си кво. С една дума — момче за всичко! Що не вземеш, таквоз, да слезеш при мен — Прохор бодна с пръст надолу, към потреперващата под нозете им палуба. — Ще ми помагаш... покрай машината. Това, брат, такавата...

Това е сериозна работа в живота, а не ала-бала някаква!... Е, какво, става ли?

„Става и още как!“ — помисли си тогава Фьодор, като гледаше благодарно Прохор. Момъкът отдавна вече сам мечтаеше да проникне в тази параходна преизподня, където остро и приятно миришеше на машинно масло, което се стичаше по работещите бясно бутала; където огънят бучеше в пещта и поддържаше стрелката на манометъра на нужното деление и където, тресейки се от мощ, шумно тракаше и пухтеше парен двигател — въртеше колела, а те с равномерно потракване разпенваха водата с перките си и весело влачеха парахода напред.

Колко пъти Фьодор се опитваше да си навре носа през вратата на машинното отделение — и всеки път добродушно, но решително го пращаха да си върви по пътя и да не им се пречка.

Сега обаче стана помощник на самия Прохор и беше готов да не се разделя с машината ни денем, ни нощем. Прохор на свой ред поглеждаше любознателното момче и си мислеше наум: ама че хитрец е самият той, какъв хитър ход измисли да държи Федка непрекъснато под око. И макар Нюрка да му се кълнеше, че момчето вече не се увърта покрай нея, на Прохор така му беше по-спокойно: знае ли се... точно той познаваше силата на Нюркината магия.

Фьодор съжеляваше, че само два сезона, непълни при това, поработи като помощник на Прохор, но оттогава завинаги запази интерес към всевъзможни механизми. Този интерес не загуби и в армията. Тук, разбира се, се налагаше да си има работа най-вече с оръжейни механизми, които, за разлика от параходната машина, бяха изобретени не в полза на хората, а в смъртоносна вреда. Но и тези механизми възхищаваха Фьодор с това, колко хитро са измислени — например колко удобно и надеждно ляга дръжката на пистолета в дланта, колко плътно я обгръщат пръстите, как леко изхвърква куршумът, за да порази човека. Това свойство на оръжието — да убива — отначало някак си хем го очароваше, хем същевременно го отблъскваше. Но скоро разбра, че в това смъртоносно човешко забавление — войната — оръжието е и единствено средство за защита, гаранция за запазване на собствения ти живот. Защото ако не убиеш врага, той ще убие тебе. Трето няма.

Фьодор Сухов изучи из основи и се научи да разглобява и сглобява, без да гледа, всички видове пистолети, револвери, карабини и картечници. С времето почна да разбира и от оръдия — малки, стрелящи до болка звънко, почти пукащи тъпанчетата седемдесет и шестмилиметрови оръдия и големи гаубици, чийто кълтящ гръм ти смачкваше главата.

Той и сега сам, със собствените си ръце можеше да изработи мина или бомба, а понякога и някой неочакван, зашеметяващ противника сюрприз.

По такъв начин Фьодор Сухов научи, че на война оръжието се явява необходим работен инструмент, който трябва да се познава из основи и да се поддържа в отлично състояние, защото и най-малката небрежност спрямо него неминуемо заплашва с едно: със собствената ти смърт.

— Та така, братле — рече Сухов на зайчето, като мижеше срещу бялото слънце. Думите му накараха животинчето, май позадрявало, да трепне, а Фьодор, вперил мечтателен поглед в далечината, продължи: — Дааа, братле, да не се беше случило онова, което се случи, щях да съм далеч не последният параходен механик по Волга.

След като поседя още малко и потърка гръб в грапавия ствол на саксаула, Сухов се надигна и извади от торбата кесийка с лющено просо. Като се стараеше да не прави резки движения, той отсипа на зайчето шепичка, върна кесийката на мястото ѝ и стана.

— Хайде, със здраве — намигна той на зверчето и продължи по пътя си — нито бързо, нито бавно, с походна крачка.

Земният заек, изправен на задни лапи и изпънал се в цял ръст, изпрати с поглед червеноармееца, така сладко миришещ на храна и пот, а после загриза с удоволствие зрънцата, като ги чупеше със зъби, сякаш бяха мънички орехчета.

По средата на пътя към Нижни свърши горивото на буксира — хвърлиха последната цепеница в пещта и спирането нямаше да им се размине, но рулевият всезнайко заяви, че било много добре да се гори солена риба, щото и без това на шлепа имало много и заради

мазнината тя горяла силно и бързо. От комина блъвна такава миризма, че им потекоха лигите. Всички решиха, че трябва да навият капитана да спрат на първото пристанище и да пратят Фьодор с голяма кана за бира... и никой от екипажа не предполагаше, че това е последният им рейс.

Нюрка се разболя първа — вдигна температура, по тялото ѝ избиха петънца.

— Петнист тиф — определи капитанът и заповяда на екипажа да пие водка и все пак да не забравя да си мие ръцете.

Първата част на тази заповед всички изпълняваха с жар. Втората смятаха за светотатство.

... Тъкмо Нюрка погребяха първа на високия волжки бряг. От водата отдалеч се виждаше кръстът, забит в земята от Прохор. На сбогуване буксирът изсвири протяжно със сирената и отплува нагоре по течението.

После почина момченцето ѝ, Васка — изгоря буквално за ден.

После още двама матроса легнаха болни. И като капак на всичко — дали заради неспирното пиянство или поради паниката — буксирът се натъкна на подводна скала, получи пробойна и заседна в голяма пясъчна плитчина и то толкова здраво, че колкото и да се старяха, така и не можах да се измъкнат. Шлепът пък се удари в буксира в движение и заседна още по-здраво с разпрано дъно.

В залятия до половината от вода шлеп плаваха дините. Храната на буксира свърши. От преминаващите плавателни съдове, веднага щом научеха за тифа, подхвърляха туй-онуй, но бързаха да отминат, като се кръстеха уплашено.

За щастие буксирът беше заседнал почти срещу едно село — къщите му се виждаха на стръмния бряг зад кичестите дървета. Селото се наричаше Покровское. Решиха да пратят Фьодор — единствения трезвен и засега здрав — за провизии. Посъбраха му парици, вехтории някакви, дадох му здрав чувал от риба, натовариха го в лодката и му заръчаха без храна да не се връща.

Точно там, в това село Покровское, Фьодор видя своята Катя-Катюша — седемнайсетгодишна, рядко стройна девойка със забрадка на цветя, с кобилица на рамо. Тя стъпваше леко с боси крака по росната трева, сякаш проплува насреща му, а в пълните с вода ведре, увиснали на кобилицата, играеха лъчите на утринното слънце. Щом се

изравни с него, тя хвърли приветлив поглед на непознатия русоляв момък и напевно го поздрави. Фьодор направо се вцепени на сред улицата с чувала в ръце. Той завинаги запомни как се сви и сладко го заболя сърцето от тази предопределена от Бога среща.

От тази минута нататък, каквото и да се случеше в живота му, мисълта за Катя никога не го напускаше. Тогава той обиколи цялото село, надникна почти във всеки двор, но на портичката, зад която се скри Катя с ведрата на кобилищата, го досрамя да почука — не му стигна кураж. Все я чакаше сама да излезе на улицата, но тя не се показва повече.

Към пладне Фьодор натъпка чувала от риба почти догоре. Стопанките, щом разбраха, че провизиите трябва за боледуващия параходен екипаж, изобщо не вземаха пари — една даваше брашънце, друга — половин погача хляб, трета — пет варени яйчица или картопки...

Фьодор, който половин ден бе мъкнал чувала, стигна до края на стръмния бряг и седна да си почине на тревата под една брезичка. Щом погледна към заседналия буксир, видя как от него с прощално изсвирване нагоре по реката се отдалечава малко параходче. „Явно и то е подхвърлило нещичко“ — помисли си Фьодор. Развърза чувала, реши да похапне и макар да беше гладен като младо вълче, хапна съвсем малко от деликатност към другарите си — кой знае как щяха да решат да разделят храната... Когато стана, се огледа към селото, но така и не видя онази, за която през цялото време си мислеше. Метна чувала на гръб и се спусна по стръмнината към водата, към изтеглената на брега лодка.

Щом Фьодор акостира до буксира, той се хвана за борда, изправи се в лодката и нададе победен вик:

— Приемай припасите, народе!

Никой не му отговори. И тук в очите му се наби краткия надпис на борда: с бяла боя с едри букви беше написано: ТИФ.

Фьодор закрепил лодката до кърмата, качил се на палубата на буксира, обиколил го целия на бегом и не намерил никого — санитарното параходче беше прибрало всички.

Трябва да кажем, че този факт не развълнува Фьодор кой знае колко. Той реши, че него така или иначе, все едно, ще го вземат оттук, а в краен случай и сам може да се добере до Нижни Новгород. Засега

ще поживее тук ден-два — ядене поне имаше достатъчно, а най-важното беше, че утре пак може да се замъкне към селото, да поиска например мъничко солчица — такова, така се получи, всичката свърши — или да измисли някакъв друг повод... и тогава може би пак щеше да я срещне — онази, която се зададе по пътечката насреща му с пълни ведра със слънчева вода и му се усмихна така ласкаво, че от радост сърцето му се сви.

Фьодор се успокои и реши да се премести да живее на шлепа — по-далеч от заразата и по-близо до дините.

Нощта Фьодор прекара на палубата. Беше го шубе да влезе в дъсчената къщурка на шлепа — още докато той беше тук, оттам бяха извадили и откарали семейство умрели пазачи — жена и мъж.

Събуди се от силен трясък — шлепът се слегна и наклони и планината от дини се сурна към борда, а заедно с нея и Фьодор. Едва се удържа на палубата и слушаше как дините шумно пляскат във водата...

Сутринта Фьодор го обхвана някаква странна отпадналост — всичко разбираше, всичко виждаше, но щом се изправи на крака, изведнъж, кой знае защо, падна. Почти с удоволствие притисна буза към палубните дъски. Внезапно връхлетя ураган... откъсна лодката, отнесе я и Фьодор, който предната вечер го домързя да разтовари чувала с продуктите, съжали за това, но някак смътно, без да се притеснява...

Ураганният вятър стихна също толкова внезапно. Фьодор се отпусна на гръб, разпери ръце и равнодушно се загледа в небето. Слънцето се показва иззад облаците — грееше бузата му, беше топло, приятно му се виеше свят и не му се щеше дори да помръдне, обгръщаше го приятна отпадналост, но все пак в последния момент в угасващото му съзнание като мълния се вряза тревожната мисъл, че така ще загине... Скочи рязко на крака — беше осъзнал, че докато са му останали поне някакви сили, е длъжен да преплува Волга и да се добере до селото, до хора.

Реши да плува с дочените си гащи и ризата, но му беше много жал да зареже неотдавнашната придобивка от Астрахан — юфтени ботуши. Помисли малко, върза ботушите с връв и си ги окачи на врата. Застана на самия край на борда, погледна към разстлалото се — за

негово щастие — далеко надолу по течението село, прицели се и се хвърли във водата.

Фьодор плува дълго — беше загубил всякакво чувство за време, плуваше ли, плуваше като насън, докато буквално не завря нос в крайбрежния пясък. Изпълзя някак си от водата и без нито да вижда, нито да чува нещо, тутакси рухна и окончателно загуби съзнание от нетърпимата жега.

А малко по-нататък, зад гъстите храсти в реката се къпеха млади жени и моми, слезли тук от селото по стръмния бряг. И както винаги става с къпещите се жени, те непрекъснато пицяха и се заливаха от смях. И само една от тях, за разлика от другарките си, беше пълна със спокойното мълчаливо достойнство на красива седемнайсетгодишна жена. Казваше се Катя...

Докато изтръскваше водата от себе си, Катя приглади стегнатите си бедра, високата гръд, на която можеше да сложиш медно петаче и то нямаше да падне. Измъкна дървения гребен и цялата ѝ тежка коса се разпиля като вълна по гърба ѝ, по хълбоците и, покри я чак до кръста. Другарките ѝ — едни със завист, други с възхищение — я оглеждаха. После тя се облече, заплете плитка и тръгна да се изкачва по стръмния склон.

И тук на Катя почти наяве ѝ се счу, че някой я вика. Огледа се и веднага видя човек, неподвижно лежащ на пясъка до самата вода. Катя се забави само секунда. Спусна се обратно на брега и се приближи до лежащия: той беше в безсъзнание и тихичко си мърмореше нещо — бълнуваше. Позна в него онзи слабичък момък, който вчера събираше по къщите ядене за своите болни матроси от шлепа... Щом я видя и срещна погледа ѝ, той изведнъж цял почервеня и сведе очи. И на нея веднага ѝ беше харесал. Катя приклепна, докосна челото на момъка и жалостиво поклати глава.

Тя го гледаше и си мислеше как ли да му помогне... Тъй като не намери друго решение, изправи го на крака, подложи гърба си и даже без да се напряга особено — от детинство беше свикнала с тежка работа — помъкна Фьодор по крайбрежния скат нагоре към вкъщи. Край портичката опря момъка на стълба, почина си мъничко, награби го отново и го внесе на двора.

Баща ѝ, Матвей Степанович, снажен и красив брадат мъж, който поправяше юзда под навеса, учудено се втренчи в дъщеря си със

странния ѝ товар, а майка ѝ, Елизавета Ивановна, се прекръсти уплашено. Катя, без да каже и дума, погледна строго родителите си и те, тъй като познаваха самостоятелността на най-голямата си дъщеря, без да ѝ противоречат отвориха вратата към пруста. Щом останаха сами, Катините родители тревожно се спогледаха: те разбираха колко тежка, почти винаги смъртоносна болест е тифът, каквато епидемия тогава бе пламнала по Волга.

... Двете сестричета на Катя и братчето ѝ, всичките — по-малки от нея, в началото, след като се появи Фьодор, изгаряха от любопитство, все се стараеха да го разгледат по-отблизо, но майката не ги пускаше до стаичката в пруста, дете лежеше болният. Поеше децата с настойка от квас и лук, хранеше ги с ряпа и за щастие никой не се зарази.

А в същото време Катя се грижеше за Фьодор, макар още дори да не знаеше името му... и в края на краищата под грижите ѝ той оздравя — от ласките ли, от билките ли, по Божия милост ли...

Когато се съвзе, той видя, че лежи на слънце, върху купа прясно сено в градинка край непозната къща. Наведена над него, почти бездиханния, не друга, а самата Василиса Прекрасна от приказките на баба му шепнеше някакви думи и го галеше по русата глава. Големите момичешки сиви очи, обрамчени с гъсти мигли, го гледаха ласкаво. Фьодор си помисли, че всичко това му се присънва.

На другия ден Катя отново го изнесе — беше съвсем лекичък от болестта — на слънце, а вечерта го занесе в къщата... Бог бе пожалил Фьодор и му бе пратил Катя, иначе той нямаше да оживее. Започна малко по малко да укрепва и скоро, подкрепян от нея, почна да излиза от къщата, за да поседи под навеса. Но любимото му място беше на купата дъхаво сено в градината. Оттук беше толкова хубаво да гледаш стремителното и плавно течение на широката река, зелените ливади зад нея.

Когато Фьодор, по мнението на Катя, криво-ляво се поосвести, тя реши да напаля банята, за да изгони с горещца пара и брезова метличка остатъците от болестта от него. Отначало, противно на селските правила, тя се изкъпа сама в горещата баня, а после се облече в домашнотъкана платнена риза и заведе в банята Фьодор. Него го досрамя и за нищо на света не искаше да се съблече гол, но Катя строго го смъмри — като медицинска сестра във военна болница, когато болният го е срам да си заголи задника, рече:

— Гледай го ти!... Аз като малко дете го гледах... на ръце в репеите го мъкнех, а той — на ти на тебе! Срамува се като девица хубавица... — и като пак повиши глас, заповяда: — Сваляй гащите и лягай на пейката!

Кой знае защо Фьодор, който уж след Нюрка беше свикнал да се мисли за мъж опитен, ужасно се смущаваше и стесняваше пред Катя.

Почервенял като рак, той се извърна, бързо смъкна гащите и веднага плътно залепи корем за парещите дъски на пейката. Горещата брезова метличка зашари по костеливия му гръб, по изпосталелия задник, а Катя все усилваше ли, усилваше огъня... Отслабналият от болестта Фьодор за нищо на света не би издържал тази сладостна мъка, щеше да се задуши, но Катя тъкмо навреме постави под носа му малко легенче със студена кладенчова вода. Той, почти докосвайки с устни влагата, вдъхваше прохладата, от време на време потапяше лице във водата, отпиваше малки глътки и охлаждаше вътрешностите си.

След като напари Фьодор до последната костица, Катя го поля с прохладна вода и се захвана да го търка с корав платнен чаршаф. Тя весело закачаше момъка, майтапеше го колко е мършав — каза му, че сега трябвало „да го угояват като гъсок за зимата, та да замяза на човек“... После го пусна и излезе навън — разбираше, че в нейно присъствие той няма да отлепи корем от пейката.

След Катината баня Фьодор започна да укрепва не с дни, а с часове. Той с радост се захвана да помага в стопанството на Матвей Степанович, а после съвсем се включи в селската работа, която, както се знае, свършване няма. Затова пък редките часове на почивка и главно всички нощи наред принадлежаха на тях двамата с Катя. Те се разхождаха по брега на Волга или плуваха до шлепа и седяха там прегърнати под ярката луна.

След епидемията от тиф изтеглиха буксира от плиткото, откараха го на ремонт в доковете, а шлепа с пробитото дъно по никой начин не можаха да потопят в дълбокото — така го беше засмукал пясъкът.

Често двамата преплуваха Волга, преодолявайки течението на могъщата река. Катя плуваше като русалка и на Фьодор му струваше големи усилия да не изостава от нея и поне да се държи наравно. На ниския бряг те се разхождаха по стърнището между струпаните за зимата купи сено, ходеха до далечното езеро и ядяха до насита едри къпини, чиито бодливи хрусталаци ограждаха езерния бряг с непроходим вал.

Фьодор, замирайки от нежна радост, целуваше Катя по почернелите, сладки от къпиновия сок устни. Тя му разрешаваше да я целува, но нищо повече! Пазеше се, а и Фьодор не се домогваше до

друго, радваше се на всяка нейна ласка, радваше се дори само на това, че Катя просто беше до него и може да я гледа...

На село обикновено се подсмиват при такива открити чувства между влюбени, но в случая с Катя и Фьодор никой не си позволяваше да се шегува, защото всички обичаха Катя и много уважаваха родителите ѝ: Матвей Степанович заемаше в селото почетната длъжност епитроп, а Елизавета Ивановна, която беше още по-набожна от съпруга си, делеше с него всичките му безкористни грижи в служба на Бога.

Когато в дома им се появи Фьодор, Елизавета Ивановна се изпълни с благосклонност и жалост към него още докато момъкът боледуваше. А щом забеляза, че най-голямата ѝ дъщеря се е влюбила, поплака пред иконата, като се кръстеше и молеше Бога за благословия и милост.

За Фьодор Матвей Степанович рече само:

— Нека живее. Той е сирак, значи Божи човек.

И всичко щеше да е наред, само че в Русия през двайсети век на нито един човек не беше писано да живее дълъг и щастлив живот. Войните връхлитаха една след друга.

Тъкмо тогава според годинките на Фьодор му дойде времето да постъпи на военна служба, а германската война вече с пълна пара се носеше по руската земя...

Когато се разбра, че Фьодор го вземат войник и до заминаването му остава само една седмица, Катя се яви пред очите на родителите си и решително заяви, че трябва незабавно да се венчае за Фьодор, тъй като, както каза тя, „той отива на война, а там, знае се, всичко може да се случи и значи той там, на войната, не бива да се чувства самотен сирак, а да знае, че си има роден дом и вярна пред Бога съпруга, която винаги го чака“.

Елизавета Ивановна тутакси се разохка, занарежда. Закахъри се малко Матвей Степанович. Но тъй като много обичаха Катя, в края на краищата не се опитаха да ѝ противоречат.

Селският свещеник — дребничкият, хилав отец Василий, сърдечен приятел на могъщия Матвей Степанович — венча Катя и невярващия на щастието си Фьодор в малката си църквица Покров Богородичен (оттук и село Покровское). Венчавката беше много

скромна — времената в Русия не бяха такива, че да вдигаш тежка сватба.

През останалото до заминаването на Фьодор време родителите освободиха младоженците от всякаква работа в стопанството и Фьодор и ненагледната му Екатерина Матвеевна, както веднага след сватбата започнаха уважително да именуват Катя в селото, се отправиха на „сватбено пътешествие“. Това пътешествие не беше далечно — до любимия им шлеп, заседнал сред Волга. Те отплуваха дотам с лодка късно вечерта — веслата падаха във водата, блестейки под луната, водата струеше, шумолеше под дъното на лодката им и оставяше зад нея бляскава ивица.

Щом акостира до шлепа, Фьодор разтовари от лодката едва ли не половин купа сено, което бяха докарали, и Катя за две минути сви гнезденце за тяхната първа брачна нощ. Тя разстла сеното по дъските на палубата, хвърли отгоре му чифт овчи кожи и покри постелята с платнен чаршаф. Отгоре Катя нареди огромните сватбени възглавници, натъпкани с гъша перушина, която собственооръчно бе събирала не една година. Изправи се, погледна Фьодор и ласкаво му се усмихна.

Тишина цареше над Волга... Само тихо ромонеше водата покрай шлепа. Ярка луна сияеше в небето, прокара по водата сребърна пътека до нозете на младите.

Същата нощ Фьодор разбра какво означава да бъдеш с жена, когато към нея изпитваш не просто мъжко желание, но и трепетна, сърдечна любов.

Сухов, както си вървеше напърно през пустинята, даже примижа, спомняйки си онези летни нощи с Катя на шлепа. Обзе го такъв душевен покой, че нажежената пустиня за минута му се стори прохладна градина. Да, това беше неговата щастлива „медена седмица“, най-щастливите седем дни в живота му.

Отново и отново Сухов се връщаше в мислите си към тези щастливи дни, защото в по-нататъшния му живот му се паднаха твърде малко радости, а после изобщо настъпиха тежки дни...

Топка сухи бодли се изтърколи от гребена на бархана, подскочи на една издутинка и замря в нозете му. За всеки случай той се покачи

на ръба, за да разбере защо така се разтревожи топката, но нищо подозрително не забеляза.

Щом се спусна в падината между барханите, Сухов спря пред кладенеца. Още отдалеч разбра, че е пресъхнал — по рояка мухи, кръжащи като стъклени парченца над дупката в пясъка. Щом погледна в търбуха на кладенеца, той видя на дъното му да се белее скелет на някакво животно — отдолу го лъхна мирис на мърша, привичният за Сухов мирис на войната.

В германската война Сухов бе ранен два пъти, награден два пъти — получи два войнишки Георгиевски кръста. Най-накрая, попаднал под немска газова атака, жестоко се отрови с иприт и го тикнаха за цяло лято и цяла есен във военната болница. Дълго се намираше между живота и смъртта, но здравата натура на волжкия момък победи. Щом се посъвзе, той започна всеки ден да пише на Катя писма, но от нея получи само едно: всичко в Русия се рушеше и връзки почти нямаше. В писмото Катя му пишеше, че всичко вкъщи е наред и да не се тревожи за нищо. Както разбра по-късно, това беше свята лъжа: жена му го пазеше и бе скрила горчивата истина за случилото се в семейството им... А Сухов толкова дълго се въргала в болницата, че през това време в Русия избухнаха две революции — февруарската и Октомврийската. По-точно революцията беше само една — Февруарската, а през октомври стана преврат, който вече впоследствие, след като се усетиха, болшевиките обявиха за Велика октомврийска социалистическа революция.

След болницата мобилизираха Фьодор Сухов в Червената армия — с цел да бъде освободен от експлоатация трудовият народ на цяла Русия и след това тутакси да се раздуха пожарът на световната революция, за да се освободи от гнета на капитала трудовият народ по цялата земя.

Фьодор Сухов воюва чак до лятото, когато бе тежко ранен в един от боевете и по тази причина демобилизиран. След като се полекува, той, измъчен от тъга по своята Катя, побърза, полетя сякаш с криле към дома на Волга, в станалото му родно село Покровское.

Не знаеше, че там го чака скръб и мъка...

Цяла верста от пристанището до селото тичаше като в атака. Щом се спря пред Катиния дом, замря, сърцето му се сви и гръмко се разтуптя: къщата изглеждаше явно запустяла. Вратата беше закована накриво с дъска, градинката, в която някога Катя извеждаше него, болния, да полежи в купата дъхаво сено, бе обрасла с бурени, репей и други плевели. Сухов постоя, загледан в закованата врата, заобиколи къщата от страни и влезе в двора. Тук отново го поразиха нещо неприятно, но той тутакси се досети каква е работата: по-рано този двор бе пълен с шум и гласове на разнообразен селски добитък — кудкудякане, крякане, блеене, мучене, цвилене и лай... Сега дворът мъртво мълчеше, само двойка врабчета тихичко цвъртеше под стряхата... Сухов рязко се обърна и се отправи към портата. Тук хвърли торбата в нозете си, уморено се отпусна на едно стъпало, извади кесията с махорка и си сви цигарка. После измъкна от същата тази кесия кремък, прахан, огниво и с тяхна помощ запали огън. Всмука жадно дима и видя как към него от най-близките къщи, а после и откъм по-далечните, се насочват хора, предимно жени. По-възрастните се приближиха до входа, по-младите женици останаха при портичката, а над обвитата до средата с бурени ограда на градинката щръкнаха главите на дечица — като гърнета, сложени да съхнат. Отначало те помълчаха, после всичките изведнъж, като се допълваха взаимно, зараказваха какво се е случило със семейството на Катя, а значи и с неговото семейство — както им се струваше, толкова щастливо до съвсем неотдавна...

Той научи, че скоро след заминаването му на германската война при повторно повикване бяха взели на същата война и Матвей Степанович и че след като бе воювал съвсем кратко, някакъв си месец, той бе загинал... А Елизавета Ивановна го беше надживяла съвсем малко — болест на сърцето я мъчела през последните месеци... За един час умряла от мъка по Матвей Степанович...

Сухов слушаше, свел ниско глава и дърпаше от тютюна така, че цигарката пукаше. Той си спомни за единственото писмо на Катя, получено в болницата: беше скрила от него истината за мъката си, защото го жалеше, не искаше да го тревожи с нищо там, на войната.

Жените се умълчаха... Сухов седеше, притворил очи, после вдигна глава и с болка попита:

— А Катя? Тя къде е?

Не му отговориха — всички погледнаха едрата възрастна жена от съседната къща, братовчедката на загиналия Матвей Степанович, Устиния Платоновна, все едно ѝ отстъпваха правото да продължи да говори. Тя стоеше нажалена, подпряла с длан буза, а щом забеляза, че всички нея гледат, малко се позабави и изведнъж с тънък глас сякаш зави, занарежда напевно, произнасяйки фразите със същото волжко „окане“ като останалите:

— Феденка, миличък, войничето ми! Ох, да не трябваше да ти разказвам, да не трябваше и ти да слушаш за бедата, дето се случи с нашата Катенка, с твойта най-мила съпруга!

На Фьодор му беше трудно да слуша нейния плач, но скоро останалите жени се включиха в разговора и постепенно той научи докрай какво се е случило с неговата Катя...

След смъртта на родителите си Катя много страдала, но мъката не я сломила — трябвало да гледа, да се грижи за по-малките си сестрички и за братчето си. Но засмяна или поне усмихната оттогава никой не я видял.

По това време с идването на новата власт животът в селото бързо се променял. Отначало повече вряскали, митингували, но после започнали по-сурови събития...

Появило се в Покровское едно момче чекистче на име Шалаев със своята команда, обявило, че се набират продукти, и пристъпило към реквизиция на зърното за гладуващите в града работници. Хората разбирали, отделяли, но на чекистчетата все не им стигало и скоро започнали да измитат зърното до шушка — вземали даже и зърното за семе...

Селските хорица, които след германската война още не ги бяха взели за Гражданската, се разтревожили — разбрали, че за семействата им иде умирачка. Явили се те при Шалаев и му задали основателен въпрос: като вземе той зърното за семе, кай, какво тогава ще плюскат работниците и самите болшевики другата година? Шалаев веднага ги нарекъл с малко известната им дума „контра“ и казал, че трябвало да ги „изправят до стената“ и не било тяхна работа какво ще стане след година.

Селяните, естествено, не били удовлетворени от подобни отговори, което по-нататък в много села довело до големи вълнения, сблъсъци с чекистите и разстрел на непокорните...

Трябва да кажем, че Шалаев бил хубавец: макар и невисок на ръст, но строен, чернокос и с бяло лице — ходел из селото и лениво шарел с наглите си разногледни очи, пияни от власт и тайно приемане на първак. Носел изтъркана кожена куртка, избелял панталон от синьо сукно с кожено дъно, черна рубашка по врата и фуражка със защита на нея червена платнена звезда. Под куртката държал в кобура „ливолверт“ и при спешна необходимост да събере хората стрелял с него три пъти във въздуха...

Младичките вдовици, шавъркливите булки го попоглеждали, но Шалаев на женския пол не обръщал никакво внимание — но само дотогава, докато не зърнал Катя... (на това място в разказа Сухов отново извади пунгията от джоба). Катя така му харесала, че почнал да обикаля около къщата ѝ, но на всичките му аванси тя не отвърщала и дори и не го поглеждала... Шалаев много се учудил, дете една жена не оценява, че ѝ обръща внимание такъв важен човек — не разбрала какво щастие ѝ се е паднало, — и решил без много церемонии да обясни на нещастната войнишка съпруга с кого си има работа... Подпийнал за кураж, един път привечер ѝ се явил в къщата. Съседките залепнали за прозорците. Булките, притичващи край къщата, се спрели и с любопитство гледали как Шалаев изтичал по стълбата към вратата на Катиния дом и пристъпил вътре... Постояли, постояли и тъкмо рекли да си вървят по пътя, но точно тогава вратата се разтворила широко и Катя извела Шалаев от къщата за яката, а после така го изритала с якото си коляно в задника, че онзи прелетял всичките стъпала и изорал с нос градинката кажи-речи до самата портичка. Скочил, целият се сгърчил и извадил „ливолверта“, но щом забелязал ухилените булки, се попомнил и търтил да бяга от Катиния двор, затаил в душата си нестихваща злоба...

И тук се почнало нещо съвсем невъобразимо: новата власт в Русия кой знае защо люто възненавидяла църквата, призовавала да се разрушат храмовете, да се хвърлят камбаните, а свещениците почнали да ги заточават заедно със семействата им, с попадите и децата, че дори и да ги разстрелват. Когато дошъл редът на тяхната Покровска църква, селяните отишли при Шалаев и го помолили да не пипа храма... Той веднага ревнал, че били „контри“, щото „леригията е опиум“! Какво значело това, никой не разбрал. Мъжете си тръгнали, без нищо да кажат, но здравата се ядосали... На другия ден Шалаев се

качил със своите бабаити на камбанарията и оттам хвърлил на земята камбаната. Тя забучала сърдито и жално, но не се пукнала... После всички тръгнали да влизат в храма, но отец Василий се бил залостил здраво вътре — потресен се молел на глас пред иконите и като пред гибел пеел псалми... Шалаев врецял, заплашвал, удрял с юмруци и с дръжката на „ливолверта“ по портите, но отец Василий не ги отворил. Тогава бабаитите донесли едно дебело дърво, избили тежките църковни порти, нахлули в храма и като окаяни взели всичко да дерат, да рушат, да чупят иконите, да тъпчат с ботуши ликовете на светците. Разперил широко ръце, отец Василий им препречил входа към олтара... Шалаев с юмручен удар повалил хилавичкия свещеник на пода, изкъртил от стената голямата икона на Пресвета Богородица — покровителката на храма — и с удар в коляно я разцепил надве. Последната гавра отец Василий не могъл да понесе — с вопъл „Сатана!“ той скочил на крака, изтичал при Шалаев и му се изплюл в лицето... Побеснелият Шалаев издърпал свещеника пред входа и го застрелял на място — сега вече не просто като „контра“, ами като „белогвардейска контра“, защото на всичкото отгоре синът на нещастния отец Василий служел като полкови свещеник в Бялата армия. Нещо повече, Шалаев вързал с въжета убития отец Василий за един резбован стълб, подпиращ стряхата над портата, за назидание на другите и наредил да не го свалят, докато той не заповяда...

Жените, кръстейки се уплашено, заобикаляли храма отдалеч. И ето тук се показала каква е нашата Екатерина Матвеевна: с високо вдигната глава тя смело минала през селото до мястото на екзекуцията и се спряла пред вързаното за стълба тяло на отец Василий. Строго гледали очите ѝ изпод черната забрадка, мърдали устните, докато произнасяла молитвата. След като прочела молитвата, Катя коленичила и се поклонила доземи на свещеника, който някога венчал нея, както и всички живеещи в село Покровское... В тъмна доба, когато Шалаев и всичките му пияни бабаити вече спели, Катя с лопата и навито парче платно в ръце отново дошла при църквата. Тя срязала въжетата, свалила от стълба лекичкото, мършаво тяло на отец Василий и направо тук, недалеч от стените на храма, изкопала плитко гробче. Завила убития свещеник в платното и го предала на земята... После сама отишла при уплашената до смърт попадия Анна, съпругата на покойния отец Василий, и останала в дома ѝ цяла нощ, споделила

горчивата ѝ скръб... Щом се събудил на сутринта, Шалаев научил всичко и хукнал от яд да разкопава гроба, но тук от тълпата обкръжили го селяни се чул неласкав глас: „Не пипай гроба... ще съжаляваш“ и цялата тълпа забучала гневно. Шалаев се изправил, огледал присъстващите и... изругал и хвърлил лопатата. Щом видял Катя, която неговите бабаити изтичали да доведат, той се хвърлил към нея и почнал да крещи, да заплашва... Катя стояла пред него и го гледала спокойно, безразлично, все едно е празно място или муха. Той се сепнал и сам започнал мълчаливо да гледа Катя, „такваз красива, такваз горда... сякаш бял лебед съзря“... — отново занарежда съседката Устиния Платоновна.

Шалаев гледал, гледал и изведнъж усмивка разкривила лицето му, а очите му нагло лъснали. Той се олюлял, приближил се към Катя и почнал тихичко да ѝ обяснява нещо — очевидно нещо мръсно, защото тя пламнала като ален мак, свела дългите си мигли, но мигом отново отворила очи и се изплюла в лицето на Шалаев също като отец Василий предния ден.

Шалаев се задъхал, после завил и почнал трескаво да опипва хълбока си в търсене на кобура... Но тук самите негови приятелчета бабаити го хванали подръка и го дръпнали от Катя, защото видели как селяните се втурнали да изтръгват колове от близкия плет...

След три дена бабаитите отвели Катя и попадия Анна на пристанището и ги предали на арестантския параход, който идвал отгоре, претъпкан със семейства на заточеници. Карали ги в затвора — в Царицин ли, в Астрахан ли, къде точно, в Покровское не знаели.

Сухов, който седеше мълчаливо на стълбата пред вратата в продължение на целия разказ, вдигна глава.

— Кога стана това?

— Че съвсем неотдавна... Комай и месец не е минал... — отвърнаха жените.

Сухов дръпна намръщено от цигарата — обмисляше какво да предприеме сега, а съседката отново през сълзи запя:

— А дечицата сиротинчета аз ги приютих... Ама пристигна бързо отвъд Волга сестрицата на покойната Лизавета... лелята на твойта Катерина, бездетка... и ги взе при себе си на село... По-далече от греха...

Сухов дръпна за последен път така, че цигарката опари пръстите и устните му, изправи се и глухо попита:

— А къде е сега този ваш Шалаев? Ще ми се да си поговоря с него.

Не му отговориха. Сухов обходи с поглед жените — те свеждаха очи, мълчаха. Той сдържано чакаше. Старата баба Уляна, докретала дотук по-късно от другите, която стоеше, подпряла се с ръце и брадичка на бастуна, се прекръсти. Отвори по-широко едното си око, то блесна някак си по младежки закачливо и рече:

— Еми няма го него... Затри се.

— Не разбирам. Как така се е затрил? — намръщи се Сухов.

— Че какво ли има да разбираш. След твойта Катерина се затри... Заранта се събуждаме, а него го няма... — Сухов, все още без да разбира, гледаше баба Уляна. Тя въздъхна. — О-хо-хо... войниче, гледам, не си от схватливите... — окото на бабата пак блесна. — На нашта майка Волга, знаеш, вировете... ух, какви са дълбокии... Не дай си Боже да стъпиш накриво — веднага затъваш...

Сухов разбра всичко, кимна бавно с глава, после се обърна и погледна от високия чердак към Волга — нататък, където някога стърчеше заседналия на плитчината техен „сватбен“ шлеп, на тях двамата с Катя. Сега го нямаше там — види се, през зимата го бяха разпарчадисали за дърва. Тъпа, мъчителна болка сви сърцето му и от тази минута нататък повече не го пусна...

Сухов притисна здраво длани към бузите си, разтърка лице... и взе решение — без да се бави нито час, да тръгне да дири Катя. Сега той вече не беше онзи младичък матрос от волжкия параход, а доста повоювал, опитен войник, свикнал безусловно да спазва едно от най-главните военни правила: щом си взел решение, действай.

Когато Сухов обяви, че е длъжен веднага да тръгне, булките се паникьосаха и една през друга почнаха да му предлагат да си почине от пътя, да хапне нещо топличко, да му напаят банята... В селото, от което неотдавна взеха за Гражданската война и последните мъже, той сега се оказа единственият, към когото се насочи цялата натрупала се извечна потребност на жените да се погрижат за мъж, да го приласкаят, да го пожалат...

След нелекото войнишко тегло друг може би щеше и да разпусне, да си почине някой и друг ден, обкръжен от ласкави женски грижи, но

Сухов и за минута не можеше да помисли за самия себе си, когато такова нещастие бе сполетяло обичната му съпруга.

След като се поклони на покровските жени и ги помоли да не си спомнят с лошо за него, той взе торбата, която чевръстите млади булки все пак успяха да натъпчат с всякакво ядене, и пое от селото по пътя, водещ към пристанището, та при първия удобен случай да се спусне надолу по Волга да дири Катя.

До бяло се нажежи слънцето над пустинята. Сухов седеше в условната сянка на поредния саксаул и обядваше. Краката си, за да почиват, беше изпънал към върха на стръмния барханен срез. Гърба беше опрял на тънкия ствол на дръвчето, чепат и корав като кокал. В ръка държеше половин чурек и отхапваше от него малки хапки. Дъвчеше баятата безсолна питка много трудно, защото устата му беше пресъхнала, а вода в чайника беше останала само за една-две глътки и с нея трябваше да изкара чак до следващия кладенец.

Сухов бавно преживяше късчетата суха питка, а мислите му все се въртяха около печалните събития в село Покровское, свързани с действията на момчето чекистче Шалаев...

Самият Фьодор Сухов, както и много други прости, природни хора, беше човек незлоблив, надарен с деликатно отношение към хората — както като цяло, така и към всеки човек поотделно. Никакви крайности и издевателства не допускаше той над врага и винаги кореше такива бойци, които, загубили ум от кръв и злоба, се гавреха с победените...

С войната бившият червеноармеец Фьодор приключи неотдавна и след като получи заповедта за демобилизация, си даде дума под никакъв предлог да не се забърква в повече каши. Обаче види се, съдбата не беше съгласна с това му решение, защото скоро точно той се оказа в самия център на кървав конфликт и именно на него се падна да разреши този конфликт докрай.

Един час преди Сухов да се разположи за обяд, отрядът на Абдула приближи гробницата, където почиваха роднините на Нурджахан и Саид. Навъсенният, мрачен Абдула отпрати хората зад далечния бархан и като остави при себе си един-единствен нукер, му заповяда да копае в подножието на гробницата, след като отброи десет крачки точно на север.

В дълбоката яма имаше два неголеми, обковани с желязо сандъка. Нукерът извлече единия, а втория Абдула нареди да оставят на място. Когато завързаха сандъка за седлото на камилата и засипаха трапа с пясък, Абдула застреля нукера. После, зарязал убития да го изядат хищниците, влезе в гробницата и тук, на каменната плоча, видя бездиханната Нурджахан. Той, разбира се, я познаваше, знаеше, че

докато беше жива, малко не беше с всичкия си, но досега нито веднъж не беше виждал лицето на девойката и затова остана поразен от красотата ѝ.

Абдула дълго гледа мъртвата красавица. Разлагането изобщо не я бе докоснало — може би защото въздухът в гробницата беше абсолютно сух... а може би и заради това, че и още докато беше жива, Нурджахан беше почти светица...

Той се върна при отряда, подкарал пред себе си камилите с товара, и заповяда да продължат да се придвижват на изток, към морето.

Скоро пресрещнаха неколцина конници — Джевдет с хората. Той се поклони на Абдула, притиснал ръка към гърдите си, а порочното му женско лице грейна в угодническа усмивка. Носеше му се лоша слава на сластолюбец, любител на малолетни момиченца и момченца.

Абдула кимна в отговор — двамата с Джевдет не бяха врагове.

— Накъде си тръгнал, ага? — почтително се интересува Джевдет, след като с благодарност прие цигара от Абдула.

Дваемата запушиха, вървейки един до друг, стреме до стреме.

— Натам — неопределено махна с ръка Абдула — за всеки случай не разкри маршрута си.

— Защо си такъв тъжен? — попита Джевдет.

— Че на какво да се радвам? — отговори Абдула на въпроса с въпрос.

— Ами няма на какво — съгласи се Джевдет. — Гледай как се преобърна всичко...

Помълчаха.

— Жените си ли си тръгнал да прибиращ? — отново деликатно се поинтересува Джевдет, но очичките му хитро блеснаха.

— Знаеш ли ги къде са? — равнодушно попита Абдула.

— Може пък и да знам... Разправят, че ги завели в Педжент... — Джевдет изкосо наблюдаваше Абдула за реакцията му.

— Махмуд! — злобно викна Абдула, огорчен, че Джевдет знае повече от него.

Махмуд дотича и зачака нареждания.

— Вземи хората. Препускайте към Педжент. Разузнай всичко. И ми събщи... Ето, добрият човек ми подсказа — Абдула кимна към Джевдет. — Задължен съм ти, Джевдет... А ти накъде си тръгнал?

— Към най-близкия кладенец... пък там ще видим — и като се поклони почитателно, Джевдет препусна с хората си в противоположна посока.

Отрядът на Рахимов бавно, ходом се влачеше из пустинята — деветима бойци се спешиха и дадоха конете си на увитите в чадри жени на Абдула.

Рахимов нервничеше, сновеше от единия край на отряда до другия и поглеждаше жените със зле прикрито неудоволствие. После се приближи до новия взводен, който вчера бе назначен на мястото на загиналия Квашнин.

— Съвсем изостанахме — рече Рахимов.

— С тия женоря не можем го догони — махна с ръка взводният — красив, гъвкав таджик с тънички мустачки. Рахимов се съгласи мълчаливо. Щом забеляза как младичкият боец Петруха се задява с една от жените — шепнеше ѝ нещо и се подсмиваше, той шибна с камшик коня му по задницата тъй, че конят се юрна като бесен и понесе момъка. Рахимов се закани подире му с камшика, сгълча строго жените и се върна начело на отряда.

Взводният се подсмихна — той смяташе, че Рахимов проявява излишна деликатност към този никому ненужен харем.

— Ще ги заведа до кладенеца и ще ги зарежа! Ще им дам просо, половин торба солена риба, а по-нататък сами да се оправят! — заяви решително Рахимов.

— Ти при всеки кладенец така говориш — подсмихна се пак взводният.

— А какво да правя? — възкликна Рахимов. — Че жал ми е за женките!

— Какво да правиш ли? — попита взводният в отговор и сви рамене. — Дай им Петруха да ги съпровожда... и да тропкат до Педжент. А ние пък ще хукнем подир Абдула.

— Петруха за никакъв техен защитник не става — въздъхна Рахимов.

Взводният с едва забележима ирония погледна командира си и се почеса с дръжката на камшика зад ухото.

— Всичко е ясно, другарю командир, значи и по-нататък ще пълзим пешачката.

— Това не ти влиза в работата! — Рахимов така пришпори коня, че той размаха предни копита във въздуха.

После, като се поохлади, Рахимов потупа коня по врата и съпровождайки с мрачен поглед забулените жени, докато преминаха покрай него, се изплю в пясъка.

След като дояде коравата питка, Сухов поднесе към ухото си чайника, поразклати го — водата в чайника не се плискаше, но той знаеше, че му е останала колкото за две малки глътки. Много му се искаше да ороси с тази топла, отвратителна на вкус течност пресъхналата си уста и залепналото гърло. Но Фьодор се сдържа — твърде голям беше рискът да останеш в пустинята без капка вода.

Оставаше само едно средство, лекичко притъпяващо жаждата — пушенето, но и тютюнец в кесията имаше колкото да не е без хич. Сухов сви мъничка цигарка, извади от джоба малка лупа и запали от слънцето. Вдъхна с наслада силния дим от махорката. Поолекна му. Мъжът се огледа настрани и не зърна по нажеженото пясъчно пространство ни едно същество, даже и съвсем-съвсем дребничко. Всичките животинки, спасявайки се от бялото космато слънце, се бяха заровили дълбоко в пясъка...

Само в небето се точеше върволица от лешояди — санитарите на пустинята — с голи шии, както се смяташе, заради това, че се хранят с леш.

От някое време насам Сухов ненавиждаше тези птици. Това се случи с него след един от жестоките боеве. В навечерието му временно го назначиха — заради големите загуби сред личния състав — за помощник на взводния командир. Сухов със сигурност трябваше да загине, но по най-непостижим начин остана жив. Работата е там, че в самото начало на съдбовното сражение той бе разстрелян от своя командир Макхамов. Тази фамилия Фьодор Сухов запомни с благодарност за цял живот...

Тогава, минута преди решителния щурм, противоборстващите страни се бяха разположили в местността по следния начин: бандата

басмачи залегна в долчинката между веригите от бархани в очакване на атаката на червеноармейците. Червеноармейците пък, струпани от другата страна на веригата, замряха в седлата си в очакване на командата. Взводният Макхамов, самолюбив и сприхав командир, изпратен неотдавна в техния ескадрон, реши да превземе бандата челно, по кавалерийски, в пълен галоп. Бой като бой, но полуразрушената гробница на възвишението отстриани извика подозрение у Сухов. Тя му се струваше някак си неуместна на това възвишение, някак си не се вписваше в общия пейзаж.

— Нещо не ми харесва тая гробница — рече той на командира.
— Аз на тяхно място бих сложил там чифт картечници.

— Какви картечници?! — разкрещя му се Макхамов. — Няма там картечници! Вече десети ден им седим на опашката! Стига си дрънкар дивотии, Сухов! Заповядвам ти да атакуваш фронтално!

— Не се горещи, Макхамов... — опитваше се да възрази Сухов.

Но командирът не му даде да се доизкаже, извади револвера и очите му блеснаха.

— Тук аз съм командир и няма да позволя на никого да проваля атаката! Че иначе...! — той размаха револвера пред Сухов.

— Няма да поведе хората челно! И на тебе няма да дам! — отрязва категорично другият.

Побеснелият Макхамов нададе някакъв кратък вой и стреля в главата му. Сухов, облян в кръв, се строполи на пясъка.

— Така ще бъде с всички паникьори! — заяви Макхамов, вдигна високо револвера и се разкряска: — След мен! Атака!

Взводът послушно се втурна подире му напъряко...

След около два часа Сухов се свести, попипа засъхналата кръв по лицето си — куршумът беше одраскал слепоочието, — убеди се, че е жив, запълзя и се търкулна в падината, над която кръжаха черните птици.

Всички червеноармейци лежаха тук, в падината. Всички до един заедно с буйния им командир Макхамов. Точно както Сухов беше предсказал, картечниците от гробницата ги бяха покосили.

Птиците разкъсваха телата на другарите му от отряда, а той не можеше да направи нищо, макар наганът да беше у него — изстрелите

по птиците щяха да издадат присъствието му. Оттогава насам Сухов изпитваше ненавист към санитарите на пустинята с голите шии, за което категорично не беше прав, тъй като тези птици бяха абсолютно необходимо звено в кръговрата на природата — без тях немалко живи твари биха загинали от безпощадни зарази.

При сгоден случай той с удоволствие разказваше за командира Макхамов, който му беше „спасил живота“, като за човек сърдечен и приятен, само дето излишно се горещял, което на война е наказуемо, и с усмивка добавяше в края на разказа:

— А ако той не ме беше разстрелял, така и щях да си загина заедно с всички, ей така, за едното нищо...

... Сухов изпроводи с поглед върволицата от лешояди, махащи отмерено с криле, докато не се стопиха в знойното небе, и за всеки случай запомни посоката на полета им: види се, там неотдавна е имало бой и санитарите на пустинята имаше какво да намажат. Сухов се поразмърда, вирна още по-високо крака и се плъзна по гръб почти до самото подножие на саксаула. Нахлупи кепето над очите си, но да заспиш на нажеженото пясъчно ложе беше доста трудна работа. Лежеше и дори с пръст не помръдваше, дори не мигаше, за да не пропилее последните остатъци течна субстанция в своя организъм. Едновременно с това започна да мисли за Катя, за своята скъпоценна и единствена съпруга — прибягна към изпитаното средство, което винаги го отвличаше от ужаса на живота...

Сухов дотича на пристана, изчака първия параход и потегли с него надолу по реката. Парите на червеноармееца бяха малко и той се договори с капитана да му плати пътя, като му поработи като матрос.

В Царицин не успя да разбере нищо за заточениците. Може би все някой поназнайваше нещичко за арестантите, но не желаше да говори, защото в освободена Русия вече започваше време, опасно за „нередовни“ разговори.

В Астрахан пък от голтаците, мотаещи се покрай пристанищата, той най-сетне научи, че заточениците били изпратени на две партиди по море в Баку, в Баиловския затвор за препращане. Като обмисляше

как да постъпи по-нататък, Фьодор бродеше по астраханската крайбрежна улица, из парка, където някога се разхождаха госпожици с кавалерите си и духов оркестър свиреше валс. Сега тук маршируваха червеноармейци. Най-сетне му щукна мисълта да се наеме за пазач на товарен влак и по този начин да се добере до Баку. Него като войник го взеха без да му мислят... И потегли товарният, тракайки гръмко с колела, влачейки подире си шлейф от локомотивен дим, по астраханските пясъци, покрай синьото Каспийско море — море, което от древни времена изобилстваше с благородната червена риба, чиито запаси в него заедно с Волга представляваха, по данни на енциклопедичния речник, „деветдесет и пет процента от всички есетрови риби, съществуващи на земното кълбо“...

Влакът за Баку пълзеше по самия бряг и пенестите гребени на морските вълни се търкаляха към релсите почти досами нозете на Сухов, които той беше провесил навън, седнал на пода и прегърнал винтовката...

По пътя Сухов се интересувахе от участието на заточениците, но никой не знаеше нищо със сигурност, носеха се най-противоречиви слухове.

... В Баку се хвана на работа в производството. Тяхната бригада караше с колички пясък за засипване на залива, под чието дъно бяха намерили нефт. Оказа се, че под огромното езеро-море Каспий, в недрата на земята, се крие още едно море, също така огромно — море от нефт. Според проекта на инженера Потоцки трябваше да се засипе голямо водно пространство.

Инженерът беше сляп, пристигахе на количка и, воден за ръка от дъщеря си, обикаляше строежа. Дъщерята разказваше на баща си, като сверяваше с топографската карта, за всичко, направено предния ден, как върви засипването на залива и слепият инженер даваше указания на майсторите.

Засипаха заливите — тук израснаха дървени кули, прилични на изтеглени, пресечени пирамиди, със зигзагообразни стълби — и започнаха да сондират.

Бликнаха първите фонтани от нефт — черни, високи, разтичащи се в маслени езера по повърхността. Понякога нефтът се запалваше — факли излитаха в небето, изпускаха гъсти кълба черни сажди и вулканичен рев разтрисахе околностите на града.

В свободното от работа време Сухов тичаше из града — сбирщина от едноетажни къщички с плоски покриви — и разпитваше жителите му за заточените руски жени, ала напразно — никой не му разказа нищо, което да го насочи по следата на Катя.

На строежа колега на Сухов по количка беше едно младо момче — красивият седемнайсетгодишен азербайджанец Исмаил. Строен, гъвкав, с големи черни очи, оброчени с дълги, направо момичешки мигли, той въпреки всичко беше много издръжлив и в работата не знаеше умора. Исмаил се привърза към Фьодор като към по-голям брат, а когато научи за патилата му, се опитваше да му помогне с всичко, каквото може. Именно той, чрез десети приятели на приятели, научи за един нужен им човек, бързо го издири и го доведе при Сухов. Този човек беше някой си Абас, надзирател на Баиловския затвор за препращане на заточеници.

Тогава те тримата — Сухов, Исмаил и Абас — отидоха в гостилницата за шашлици, намираща се срещу високите стени на затвора. Седнаха до дървената маса без покривка, поставена на гола земя, на също така дървените скамейки. За покрив на гостилницата служеше короната на зелен чинар, която хвърляше върху масата шарена сянка, но въпреки това беше много горещо. Тежък зной висеше във въздуха.

Абас — мрачен, неразговорчив бакински мужик с продълговато лице и силни, жилави ръце — за начало, без да произнесе нито звук, гаврътна пълна чаша водка — кръгла, дебела чаша от зелено стъкло, пълна с местна водка, която наричаха арак. Сухов го погледна с интерес и също без да бърза, изцеди в гърлото си пълна чаша арак, тръкна лекичко с пръстче устната си под мустака и метна в устата си маслинка. Вече беше понаучил едно-друго за това, как да определя хората, и веднага разбра, че този приятел в никакъв случай не бива да го припира.

По-нататък продължиха да пият пак така мълчаливо, но вече замезваха ту с пържени парченца патладжан, наричан тук бадимжан, ту с малки наденички от кълцано, обилно поръсено с пипер месо, запечени на въглен, които се наричаха люля, ту с големи късове шашлик от есетра. Сухов, свикнал у дома на Волга с пирогите с есетрово месо, тук за първи път опита шашлик от тази риба. Поразен от вкуса му, не се сдържа и наруши мълчанието — каза, че трябва и волжаните да се научат да готвят тази гозба... Исмаил гризеше луково перо, нищичко не пиеше и дори не ядеше — смутено се оправдаваше, че бил сит, че бил ял вкъщи... в отговор на което Абас безмълвно тресна по масата с юмрук, след което юношата деликатно си взе от чинията парченце люля.

Когато Сухов и Абас изпиха по бутилка водка на човек, погледът на бившия надзирател стана по-топъл и той погледна друговеца с известно уважение. Абас оцени това, че Сухов не го избива на пиянство — само погледът му стана малко по-мек и весел.

В ъгъла на гостилницата музикант свиреше на кеманча^[1] — плетеше безкрайни мелодии, провлачени и едновременно сякаш живописно лъкатушни като орнамент на килим. Музикантът беше мършав, черен като арапин, а косите и брадата му бяха снежнобели — затова той приличаше на негатив на снимка.

Абас се интересува дали тази азербайджанска мелодия се харесва на руснака. Сухов кимна.

— Прилича на нашата река, която прави много завои.

Отговорът се хареса на Абас и той, който никога на никого не говореше за работата си на надзирател, постепенно изпадна в откровения пред този рижав руснак. А когато Сухов поръча още литър водка, Абас му разказа всичко, което на външни лица не се полагаше да знаят.

Сухов узна за това, как са пристигали конвоите в Баиловския затвор, как са ги пращали през морето в Красноводск, откъдето после ги разпределяли по местата за заселване. Абас му разказа, че между бакинското пристанище и Красноводск прави курсове затворнически шлеп — железен, ръждясал до червено — по-рано с него превозвали добитъка.

Колоната с жени и мъже завеждали до пристана с кучета, после в редици по един, като ги преброявали на висок глас, ги подкарвали на шлепа. На него заточените стояли притиснати един към друг, невидими зад високите бордове, а над тях с винтовки в ръце по специални трапове се разхождали войници. Женската и мъжката половини, които външно по нищо не се различават — нито по миризмата, нито по псувните — били разделени с желязна преграда.

Претоварен докрай, шлепът започвал своето плаване до другия бряг на Каспийско море — пресичал го от запад на изток. По пътя ги люлеело силно, защото плоскодънният шлеп бил приспособен само за каботажно плаване, а не за пресичане на морски простори. От силното клатушкане мнозина драйфали направо на пода под себе си. В преградата между мъжката и женската половина били пробити много дупки — кой с каквото му попадне. През дупките разменяли по някоя дума, попоглеждали се, предавали си тютюн.

Военен катер с оръдие на носа и с картечница съпровождал шлепа. В случай на бунт имало нареждане шлепът да бъде потопен с пряко попадение заедно с охраната, защото последната веднага ставала виновна, щом е допуснала бунт.

За много неща говори на масата навъсенният надзирател, но за своята Катя Сухов така и нищо не научи от Абас — по-скоро научи, ако, както казват, отрицателният резултат също трябва да се брой за резултат. Когато червеноармеецът красноречиво описа външността на

Катя и му изреди всичките ѝ особени белези, Абас категорично заяви, че такава жена не се е появявала в Баиловския затвор.

— Всичките заточени булки лично преминаха през ръцете ми — заяви твърдо Абас. Сухов вдигна глава, но разбра, че двусмислицата беше случайна. — Но такава като твоята Катерина Матвеевна не съм срещал със сигурност... и другите също — всички щяха да забележат такава хубавелка, блондинка при това! — той вдигна ръка, подчертавайки думите си.

Сухов се усмихна тъжно. Вече нямаше какво да прави в Баку. Изпиха остатъка от водката, Сухов сърдечно благодари на Абас за компанията и се раздели с него приятелски.

А Исмаил изпрати по-възрастния си приятел по бакинските улици чак до мястото за нощувка — старите, полузатрупани с пясък шлепове на брега на морето, в които се намираше общежитието на работниците. По пътя той сегиз-тогиз мълчаливо въздишаше и все поглеждаше Сухов в очите — трогателно преживяваше неуспешната им среща с надзирателя.

На другия ден Сухов научи, че в Баку записват доброволци в червеноармейските части за борба с басмачите. Без да му мисли много-много, той се записа в един от отрядите, който скоро трябваше да потегли за Красноводск, а оттам — към полупустинните степи и после към пясъците на самата пустиня...

Сухов беше свикнал да воюва, но сега, като се записа в бойния отряд, той преследваше две цели: войната със своя всекидневен смъртен кръговрат като нищо можеше поне малко от малко да го разсее от постоянните тежки размисли за съдбата; опасната бойна работа поглъщаше човека цял, а в редките свободни часове между сраженията и подготовката за тях нетърпимо ти се искаше само едно — да спиш, да спиш, да спиш... Втората му цел пък се заключаваше в това, окончателно сам да се убеди, че в красноводските степи, където по думите на Абас изпращаха заточениците, Катя също не се е появявала. Напълно е възможно — мислеше Сухов — тя да е попаднала там, като по някакъв начин е пропуснала този проклет Баиловски затвор за препращане.

... В навечерието, преди да тръгнат, Сухов отиде при морето и дълго седя на брега, вперил поглед в хоризонта, където водата и небето се сливаха. Там се рееха и кръжаха чайки, по полегатите вълни припламваха ослепителни слънчеви отблясъци. Разпенени полукръгове се търкаляха към нозете на Сухов и шумоляха, попивайки в горещия пясък.

После Сухов се съблече и влезе в морето. Без да бърза, дълго плува към хоризонта, все повече се отдалечаваше от брега и доплува дотам, където чайките кръжаха и крещяха. Тук, на дълбокото, водата беше синя като бутилково стъкло.

В залива Бибиейбат пламна нефтен факел — стълб от огън и дим се издигна нагоре и закри слънчевия диск. Мрак се спусна над крайбрежието и над част от морето също като при затъмнение. Върви от сажди и горящ нефт, подобни на попови лъжички, се посипаха във водата край Сухов. Чайките отлетяха — бързаха да избягат от зноя. Откъм морето към залива се приближи пожарен катер и струи вода полетяха от маркучите към факела.

Сухов се върна на брега с очи, почервенели от дима и саждите. Както винаги съдбата го пазеше — да беше плувал малко по-близо до избухналия в огън фонтан, щеше да го застигне умирачката.

Исмаил измоли да не ходи на работа, за да изпрати приятеля си. На бакинското пристанище се появи и Абас.

Исмаил дойде с пакет, пълен с ядене за из път — питка, зеленчук, сирене. Освен това, смутен и уплашен, че Фьодор ще се присмее на това негово любимо момчешко лакомство, подаде на Сухов и кесийка със сладък плод — смокини. Но той прие всичко чинно, с признателност.

Абас донесе бутилка арак и калъпче месо — кораво, не можеш да го гризнеш, поръсено обилно с пипер, благодарение на което не се разваляше и в най-големите жеги. Тук това месо го наричаха бастурма. Този път Сухов и Абас пийнаха водчица в най-деликатни граници — по чашчица за из път или „за изпроводяк“. Така му казват по руски, обясни Сухов.

Докато товареха червеноармейците на парахода, те стояха до трапа и, както винаги става на изпращане, си разменяха нищо незначещи фрази, пушеха...

— Ако има нещо, идвай при мен! — заяви пламенно Исмаил изведнъж, като гледаше влюбено Сухов. — Сега ти си мой брат!

— Еее! — провлачи Абас и направи любимия си жест — вдигна ръка. — Семейството му са сто човека! Идвай при мен, аз съм ерген, а ти като че си човек подходящ... и арак знаеш как да пиеш. — Тук той протегна ръка и додаде: — Е, хубаво, прощавай! Не мога да ги трая изпращанията — в затвора само това си знаех, всички изпращах.

Абас се обърна и си тръгна, а Исмаил остана докрай, докато не погнаха Сухов към трапа.

Плаваха в трюма. Каспийските вълни безредно удряха кънтящия борд на парахода. Миришеше на мазут. Сухов, затворил очи, все си спомняше момичешката усмивка на младичкия азербайджанец, който го беше нарекъл свой брат, и това сгръвяше душата на войника, останал сам-самичък на света. Параходът се накланяше от борд към борд, от носа към кърмата — беше невъзможно да се задържиш на крака, затова седяха притиснати един към друг и към металните стени на трюма. Да се излиза на палубата не се разрешаваше, за да не се разконспирират. Даже единственото полево оръдие на бака го закриха с чинарови клонки, макар че този зелен храсталак на парахода вероятно би предизвикал още по-големи подозрения. Параходът се оказа толкова стар и ръждясал, че не беше ясно как изобщо се държеше на вода. Във всеки случай остатъка от пътя червеноармейците прекараха във вода, която малко по малко запълваше трюма. Лъчите на слънцето, които печеха отгоре, играеха с всички цветове на дъгата по маслените петна по повърхността на водата в трюма.

... В Красноводск беше горещо, миришеше на пясък, на камък — това беше мирисът на пустинята, Сухов го подуши за първи път. Момчета с тубетейки, мургави, измършавели и с големи очи, продаваха гирлянди от варени раци с керемиден цвят, целите в брадавички, с увиснали щипци. Тук, на самия бряг, печеха шашлици — нанизаните на дървени шишове цвърчащи на огъня късчета младо шиле изпускаха такъв съблазнителен аромат, че вечно гладните войници, които се хранеха предимно с каша от просо и солена риба, направо се олюляваха в строя.

Скоро натовариха червеноармейците в кутийките на товарните вагони и ги подкараха през пустинята, която започваше почти веднага след покрайнините на града. Пустинята се ширна пред Сухов със своя

избелял, с цвят на износена гимнастърка пейзаж — даже и небето тук беше избледняло, мътно. Камилите равнодушно изпращаха влака с поглед и винаги гледаха някак си над него, като че отгоре. Все по-често се срещаха едногърби.

После разделиха композицията на отряди и ги пуснаха във всички посоки по пясъците и степта — да унищожават летящите отряди на басмачите. Преди всичко им раздадоха износено, изварено във „въшкобойната“ формено облекло и чисто новички винтовки.

Сухов още от германската война беше усвоил една от неизменните истини на военния живот: по-често от другите загиват войниците, които пренебрегват правилата за маскировка, тоест открояват се на фона на местността освен с непредпазливите поривисти движения още и с форменото си облекло — с цвета му или с някакви детайли: дали ще е блеснало копче, светла тока или още нещо там. Само безумец може да се появи на предната линия в парадна униформа със златни пагони, лъснати копчета и забелязващи се от цяла верста награди по гърдите. Такава постъпка е равносилна на смъртна присъда, която човекът сам си е подписал. Този безумец ще стане лесна плячка не само на снайпериста, но и на просто приличния стрелец.

Фьодор Сухов не забравяше нищо от натрупания от него опит в бойния живот. Затова от купчината униформи си избра най-избелелите, захабени до бяло гимнастърка и гащи.

Още от първите часове на пътуването им с влака през пустинята той определи, че именно такива формени дрешки ще го направят почти незабележим за противника на фона на светлите пясъчни бархани. Винтовката си я избра германска — смяташе, че са по-надеждни от английските.

След като повоюва с басмачите четири години и отгоре, опознал изкуството на войната, два пъти пленяван и два пъти спасил се с бягство, докато се сражаваше за идеите на революцията и за светлото бъдеще на цялото човечество, Сухов междувременно никога не забравяше да разпита местните жители за руските заточеници. Четири години, докато воюваше, той се скиташе из пустинята и през всичките тези четири години търсеше следа от своята Катя. На петата година му

провървя. Абе не можеше, не можеше да не му провърви за толкова години кучешка войнишка служба!

Ето как се случи. Веднъж заедно с неколцина бойци го пратиха на север с цел попълване запаса на боекомплекта и придобиване на нови коне за отряда. Когато пристигна на място и както винаги разпита местните жители, Сухов научи, че руснаци са се заселили недалеч в степта. Бяха ги докарали там тъкмо по времето, което го интересуваше. Той остави бойците да се занимават с работите на отряда и се отправи в дадената му посока — почти не се надяваше, че ще извади късмет. Колко такива селища беше изръшкарал, докато диреше Катя — и все напразно.

В степта до единствения кладенец стърчаха няколко жалки паянтови колиби от глина и пръти. Димяха огньовете, на които заселниците си готвеха храна.

Мъжете — изнемощели хора на неопределена възраст — оряха прашната земя със същите като самите тях дръгливи кончета. Зад дървените рала се точеше жълт прах. Жените и дечицата въртяха домакинството, готвеха редичка чорба от Бог знае какво.

Щом видяха препусналия към кладенеца руски червеноармеец, хората плахо се заизнизваха към него... Спрели се малко по-нататък, мълчаливо гледаха земяка си. Сухов скочи от коня, метна поводите на пръта, забит до кладенеца, приближи се до изселените и учтиво им се поклони. Разбирайки колко е обидил животът тези хора, той почерпи всички мъже с махорка, полекичка ги разговори и премина към своите въпроси... И отново за кой ли път се убеди, че пак не му беше провървяло — никой нищичко не знаеше за Катя...

Опечален, той си взе сбогом с хората, бавно тръгна към коня, вече беше проврял стъпало в стремето... и тогава чу как зад гърба му прозвуча слаб женски глас, който неуверено го повика по име:

— Федя?...

Сухов без малко да падне, докато издърпваше крака си от стремето, и бързо се обърна натам, откъдето идваше гласът. И съзря току-що приближилата се до тълпата непозната бабичка, която го гледаше с полуслепите си очи.

Фьодор Сухов бавно се запъти към нея — мислеше си, че му се е счуло. Мършавата, изнурена женица, облечена в убого, протъркано до дупки дрешле, направи крачка към него и отново рече:

— Феденка... синко.

Завря сбърченото си личице в гърдите му и заплака.

Тук Сухов не с очите си, а с някакъв сърдечен усет я позна.

— Бабо попадийо? Баба попадия Анна?

Да, това беше тя, съпругата на покойния свещеник отец Василий, който ги венча с Катя.

Сухов, незнайно как, се намери седнал на изгорялата степна тревица. До него, коленичила и прегърнала го, се поклащаше баба попадия Анна. Тя го галеше с мъничката си длан по главата, по изруселите до бяло коси и пламенно нареждаше:

— Жива е твоята Катя!... Жива е!... Ти на никого не вярвай... Господ Бог няма да ѝ даде да загине!... Пресвета Богородица, нашата майка, царицата небесна, ще я скрие под своя покров!

— Какво е станало с нея? — Сухов вирна глава. — Къде е сега тя, бабо Анна? Къде е Катя? — той почти крещеше.

Хората мълчаливо ги обградиха. Баба попадия избърса сълзица и отново заговори:

— Когато отплувахме, Катя отиде на кърмата и цял ден там стоя... все Волга гледаше... с никого не размени нито думица. Нас ни набутваха долу, а нея никой не я закачаше — цялата охрана и матросите друго не знаеха, само я зяпаха, любуваха ѝ се... Сам си знаеш ти каква е тя, наша Катя... нашата Екатерина Матвеевна, твоята съпруга!

— Е, а по-нататък? По-нататък, бабо Анна? — Сухов скочи на крака и хвана старата жена за раменете.

— През нощта излезе буря... Страшна, да не дава Господ! Небето горе се разцепваше накръст... — баба попадия се прекръсти. — Гръм и мълнии удряха безспир... Хората от страх лягаха на пода по очи...

— Бабо Анна! — Сухов отново нетърпеливо я сграбчи за раменете.

Тя тихо поклати глава и въздъхна.

— На сутринта намериха само бохчичката ѝ... със забрадката и хлебеца... А от самата Катя — ни помен. Повече не я видяха на парахода...

— Не са я виждали? — едва чуто попита Сухов, вперил поглед в лицето на старицата.

— Види се, хич не ѝ се искаше на твойта Катя да влиза в затвора — рече баба попадия и тъжно се усмихна. — И взе, че се хвърли във Волга... — Сухов затвори очи, изпъна рамене като в стойка „мирно“, а баба попадия продължаваше: — Ама ти, Феденка, на никого не вярвай... недей да вярваш. Ще ти кажат, че тя, видите ли, от мъка се е удавила... или пък че просто е потънала в бурята... А аз знам... сърцето ми усеща, че я е опазил нашият Господ, Спасителят, и че е доплувала до брега. — Попадията отново се прекръсти.

Сухов отвори очи и на баба попадия ѝ се стори, че в дъното им се появи някакъв инатлив блясък.

— Да се е удавила? Как пък не! — той решително въртна глава, сякаш отбелязвайки, че такъв изход е почти невъзможен. Сухов добре познаваше своята Катя и беше сигурен, че точно пък тя няма да посегне на себе си.

— Че и аз нали това ти казвам! — закима баба Анна. — Че и аз...

Тъй като познаваше характера на Катя, Сухов с основание предположи, че тя, естествено, не е могла да се влачи покорно към затвора и е решила да избяга, като изчака подходящия момент.

Той погледна старицата и бързо попита:

— А търсиха ли я, бабо Анна? Спираха ли парахода?

— Не — отвърна тя. — Един матрос разправяше на сутринта, че таквоз, уж бил чул как нещо цопва, ама не разбрал какво... А на сутринта параходът вече бил стигнал далеко...

Сухов кимна с глава. „Всичко е ясно — помисли си той. — Катя със сигурност е заплувала към левия, ниския бряг и се е скрила в някое селце зад Волга, най-вероятно при леля си, дето е прибрала сестричките и братчето ѝ... Всичко съвпада. Разбира се, тя е избягала... А нощта, с буря при това, е най-подходящият момент.“ Едва си го помисли и пред него мигом затрепкаха картини от онова незабравимо лятно време, когато двамата с Катя живееха в Покровское.

... Как двамата преплуваха Волга не само спокойна, а и бурна... Как Катя го учеше да не се паникьосва, като излезе голяма вълна, а спокойно да се гмурка под разпенения ѝ гребен... Как по време на тяхната „медена седмица“ се къпеха в заливите — Катя в платнена риза, той — в съвсем избелелите си памучни матроски долни гащи —

и се гмуркаха на дълбокото до самото дъно. Хващаха се за някой чепат дънер или за края на затрупана с пясък котва, полепнала с раковини, и задълго замираха над светлото ложе на пясъчното дъно, сякаш се рееха над него... Дребните същества от подводния свят, отначало поуплашили се, започваха да им се доверяват: тъмносребристите кротушки се бутаха в тях лекичко, сякаш ги целуваха; ято раирани костурчета преминаваше покрай тях, заобикаляше главите им, а веднъж изпод един камък изпълзя рак и се оплете в дългите Катини коси. Той я „подстригваше“ ли, „подстригваше“ с щипците си, докато тя не изплува. Катя го измъкна и, смеейки се срещу рачешките опулени очи, го пусна на свобода...

[1] Кеманча — източен струнен инструмент, подобен на цигулка.
Бел.ред. ↑

Сухов тръсна глава, усмихна се на баба попадия Анна и още веднъж решително заключи:

— Не, не може Катя да потъне във Волга — каквото ще да е времето!

Въздъхна с пълни гърди и изведнъж, за първи път от много години насам, почувства, че му стана доста по-леко да живее. Надеждата окрили войника и тежестта на тъпата болка, притиснала го тогава в Покровское, падна от сърцето му. Сега знаеше къде да търси своята Катя. „Разбира се, тя е там, в селото зад Волга при леля си, заедно със сестричетата и братчето си, а може би... може би вече е в самото Покровское! Онзи гад Шалаев отдавна го няма там — от какво да я е страх... А пък и аз като се върна, тогава и самият дявол не може ни уплаши“.

Без да каже нито дума повече, Сухов лекичко разбута тълпата заселници, обкръжила ги плътно двамата с попадия Анна, и изтича към коня си. Политна към седлото като птица и от място препусна в галоп в степта...

Баба попадия Анна тъжно гледаше подире му и ситно кръстеше гърба на отдалечаващия се конник...

Останалите все тъй мълчаливо изпроводиха с очи препускащия червеноармеец и тръгнаха всеки по своите си работи.

Сухов се върна след час.

След като се замъкна при бойците си, той накратко им обясни каква е работата и те без излишни думи му дадоха дажбите си — просо, солена риба, сухари. Намери се даже и буца залепнали карамелени бонбони.

Сухов тръсна в краката на попадия Анна вързопа с продуктите. И за нея не бяха много, но той познаваше съпругата на покойния отец Василий и разбираше как ще постъпи тя.

— Ех, каква благодат! — плесна с ръце баба попадия и веднага извика всички жени.

Нареди им да разделят поравно всичко от вързопа, а буцата карамели се падна на парцаливите дечурлига с голи коремчета, половината от които през живота си не бяха виждали бонбони.

На Сухов много му се искаше да подари нещичко на баба попадия Анна, но нямаше нищо, пък не можеше и да има — няма пистолет да ѝ подарява я... и тука се досети, че на дъното на торбата,

под комплекта чисто бельо, лежи чифт нови партенки. Бяха му се паднали като наследство от загинал приятел — меки фланелени партенки, безценни за войника. Родион, докато беше жив, все убеждаваше Сухов, че такива партенки, освен по прякото си предназначение, са много добри и за добив на вода. Цялата работа е там, че понякога над пустинята изведнъж се появява облаче и то може да се излее в обилен, но кратичък, едноминутен дъжд. Тъкмо тогава е нужно да не зяпаш, а бързо да разстелеш партенките на пясъка, а като премине дъждът, веднага да ги изстискаш в чайника...

На Сухов и на другаря му не им се удаде да проверят този метод, защото Родион загина, без да дочака дъжда в пустинята.

Баба попадия Анна първо не щеше партенките, после, щом ги прие от Сухов, тутакси смъкна вехтата си захабена забрадка и се забради с меката фланела, от което се подмлади и даже заприлича на медицинска сестра.

Дълго стояха един срещу друг. Сбогуваха се — разбираха, че повече не им е писано да се срещнат. Баба попадия Анна шепнеше молитви, бършеше сълзите и все се кръстеше, кръстеше Фьодор Сухов, като че искаше да го благослови за целия му останал живот.

Най-накрая той прегърна баба Анна, после се поклони на останалите си земляци, нахлупи по-ниско кепето, скочи на коня и препусна. А земляците му, руски хора заточеници, със завист гледаха подире му — те трябваше да останат на тази убога, омразна земя и искрено не разбираха в какво са виновни...

Щом пристигна в частта си, Сухов подаде молба за уволнение от армията. Всички срокове и свръхсрокове на службата му бяха минали, а толкова пъти беше раняван, че нито една лекарска комисия не би могла да възрази срещу неговата демобилизация.

Скоро Сухов бе извикан от един от неговите висши началници — младият командир на бригада Макар Назарович Кавун. Той го посъветва да не прибързва с уволнението и още поне годинка да повоюва за щастието на трудовия народ.

Сухов му отговори в смисъл, че вече много години воюва за щастието на трудовия народ, а сега би му се искало поне съвсем мъничко да се погрижи за своето лично щастие.

Комбригът Кавун се намръщи и строго рече:

— Какви ги плещиш, Сухов? Какво ти лично щастие за един съзнателен революционен боец! Личното щастие е най-вредният буржоазен предразсъдък!

Сухов се съгласи с комбрига, но обясни, че иска да издири отдавна изчезналата си и горещо обичана жена.

— Жена ти, казваш? Любимата? Такааа — вдигна вежда двайсет и четиригодишният командир на бригада. — Значи ние тука ще се сражаваме героично, а ти ще проседиш такова велико време под полата на жена си!

На което Сухов скромно възрази, че веднага щом издири жена си, двамата заедно ще започнат да се сражават героично на трудовия фронт, което също не е маловажно в такова велико време.

Командирът на бригада Макар Назарович Кавун махна с ръка и заповяда да демобилизират червеноармееца Сухов.

Всъщност комбригът беше добро и справедливо момче. За което и впоследствие ще бъде разстрелян през трийсет и осма като „враг на народа“ — на същия онзи народ, за чието щастие сега се сражаваше в този пустинен пъкъл.

След като взе един чифт долно бельо за смяна, малко просо и солена риба, някой и друг сухар и още и подарения му револвер с гравирано неговото име — всичко, натрупано за годините войнишка служба, Сухов се прощаваше с отряда. Тъй като за червеноармейските отряди, действащи в пустинята, важеше строг „сух режим“, целият ритуал по прощаването се състоеше обикновено в прегръдки и ръкостискания и в напътствени слова. Старите другарчета много се постараха за Сухов и домъкнаха в последния момент няколко мяха кумис и топли питки — чуреки. Кумисът, естествено, не е арака, дори не е и вино от грозде, но изпиха достатъчно — изобщо, сбогуваха се почти „като хората“.

Сухов пое по барханите към дома, решил да преодолее много версти пустинно пространство пеша. Настойчиво му предлагаша кон, но от такъв транспорт Сухов категорично се отказа, като обясни, че конят изисква допълнителни грижи — сам е и по-просто, и по-сигурно.

И ето, сега той вървеше, окрилен от надеждата, по горещите пясъци направо към Гуриев, откъдето можеше да се добере до Астрахан, а там вече нагоре по Волга пътят му беше познат...

Засега обаче лежеше под саксаула, навирил крака, и изчакваше да отmine пладнешкият зной. Когато слънцето преваля зенита, Сухов вдигна кепето си над очите си и се изправи на крака. Пред погледа му заиграха червени кръгове. Знойт все още беше непоносим за обезводнения му организъм.

Сухов се разтърси, откачи чайника от колана и се убеди, че само ако изпие остатъка от водата, ще може да се добере до следващия кладенец. След което отметна глава и с наслада вля в пресъхналото си гърло двете останали в чайника глътки отвратителна, топла и леко солена на вкус течност.

След това измери със сапърската лопатка дължината на сянката, отброи часа по резките и по положението на слънцето определи „хипотенузата“, водеща към Гуриев. Затегна колана, подскочи няколко пъти по навик, за да не дрънчи и не звъни нищо по него, и потегли напред — както винаги нито бързо, нито бавно, с целесъобразна за изминаването на дълги разстояния войнишка походна стъпка.

Трябва да се каже, че нощем той доста точно определяше своята „хипотенуза“ по звездите, по-точно по Полярната звезда, която, както се знае, единствена от всички неподвижно виси над своето полукълбо...

След като премина поредната редица от бархани, той забеляза пред себе си и малко вдясно някакво движение.

Сухов тутакси се търколи в падинката между барханите. Подаде бялото кепе, което го правеше незабележим, над гребена на белите пясъци и пристъпи към наблюдение.

Скоро пред него ясно се очерта придвижващ се през пустинята отряд. Сухов се вгледа и по еднаквото формено облекло и по фуражките бързо определи, че са свои.

Само едно леко озадачи Сухов: той наброи девет плашила, които язدهа в колона в предната част на отряда. Но тъй като всички

останали не му внушаваха никакви подозрения, той се измъкна от падинката и спокойно продължи нататък.

Забелязаха го на мига. Някакъв конник се отдели от отряда и препусна към него, като в движение три пъти стреля във въздуха.

Сухов разбра предупреждението, спокойно се отпусна на пясъка и сви цигарка, като изсипа в нея всичкия останал тютюн — знаеше, че друго може и да няма, но с тютюнец и водаца своите със сигурност ще го почерпят.

Конникът се приближи до седящия на пясъка Сухов и рязко дръпна поводите на коня.

— Кой си ти? — започна той без предисловия.

— Сухов съм — отвърна Фьодор и пусна нагоре димен конус.

— Лъжеш! — искрено се удиви конникът. — А аз съм Рахимов.

Чувал ли си за мен?

Сухов кимна — разглеждаше конника отдолу нагоре. Отбеляза наум излишната му нервност и мислено сравни Рахимов със своя бивш командир, покойния Макхамов — същия онзи, на когото „дължеше живота си“. После му отговори, като нарочно го изчетка, с все същата надежда за тютюнец и вода:

— Че кой в пустинята не знае командир Рахимов!

— А на мен ми казаха, че си се демобилизирал... — Доволният Рахимов се спеша и приседна на пясъка. — Носи се слух, че вече си в Астрахан.

Сухов кимна.

— Трябваше да бъда. Обаче на, наложи се да се позадържа.

Отрядът се приближи и обкръжи Сухов и своя командир. Бойците разглеждаха с любопитство Фьодор. Той на свой ред огледа червеноармейците, обгърна с поглед и забулените жени, които седяха на седлата като мумии. После отново се обърна към Рахимов. Наведе се към него и тихо го посъветва:

— Трябва да махнете щиковите от дулата. От цяла верста се виждате по отблясъците, а от бархан — и от цели три!

— Абе знам — отвърна с въздишка Рахимов. — Но тук работата е такава, че... — и махна безнадеждно с ръка.

Един от бойците се обърна ухилено към Сухов:

— Другарю Сухов, а мен познаваш ли ме?

Фьодор огледа боеца и поклати глава.

— Не.

— Ами че аз лежах в затвора, дето ти го взриви! Помниш ли? В Чарджоу.

— Че как да те позная, миличък — усмихна се Сухов. — Че вие всичките след взрива веднага се разбягахте. А после аз самичък и половин ден се отбранявах...

Червеноармейците дружно зацвилиха. Сухов отново погледна жените с чадри и видя...

Как проблесна реката на завоя, как по вълните тичаха слънчеви зайчета... Селските моми се изкачваха по стръмнината, вдигнали полите на мокрите, залепнали по тялото рокли, бялваха се яки прасци, те се смееха, разменяха си шегички... Една от тях, поизостанала от другарките си, се огледа и като че очи в очи погледна право към Фьодор, клекнал в тръстиката с нахлупена на главата издълбана диня. Това момиченце от спомените за „диненото“ му детство сега се превърна в неговата сивоока, с мъхнати ресници Катя и тя го погледна с огромна нежност...

Сухов се усмихна и отклони поглед от жените.

Отрядът се спеша за почивка.

Край огъня Рахимов споделяше със Сухов неволите си:

— Цял месец го гоня. Половин отряд загубих. Вчера в Черната крепост замалко да го хвана — изплъзна ми се из ръцете... Е, карай — той скръцна със зъби. — Все едно, ще го докопам аз този Абдула! Целия пясък в пустинята ще пресея! Със собствените си ръце ще го удуша! Взводния ми застреля — такъв безстрашен момък!

Сухов рече:

— Безстрашните не оцеляват на война, Рахимов...

Рахимов въздъхна.

— Прав си, Сухов... Войната е работа тежка, пипкава... На безстрашните не им стига търпение за нея.

— Точно така — потвърди Сухов. Гледаше как един от бойците — младичко, цялото в лунички момче — помага на една тъничка, гъвкава жена да слезе от коня.

— Да не я изгървеш, Петруха! — подвикна на момчето един от бойците. — Че ще се строши!

Сухов се облегна назад на пясъка, подложил ръце под главата си, а Рахимов не спираше да говори развълнувано:

— Не знам защо Алимхан остави Абдула тука... Види се, някаква задача му е дал...

Сухов, като гледаше появилия се в небето скален орел, който описваше кръгове над отряда, рече:

— В Черната крепост е трябвало да го заловите през комина.

— Че той тъкмо през него избяга! — скочи Рахимов. — Не знаех, че там има тунел!

— Как тъй не си знаел? — удиви се Сухов. — Че ние там хванахме Черния имам... С покойния Родион... Тъкмо затова крепостта се казва Черна... А тунелът беше още по-дълъг... Аз малко го поскъсих...

— Сухов! — примоли се Рахимов. — Помогни ми! Двамата с теб ще го довършим от раз. Сам ти струваш колкото цял взвод. А може би и рота.

— Не, стига вече — Сухов затвори очи. — Вкъщи трябва да се прибирам. И без това минах по обиколния. Сега вървя по хипотенузата — по-късо е... До Астрахан, а после и до Нижни Новгород, по водата.

— Сухов, поне женорята закарай до Педжент, имай добрината! Вързаха ни и ръцете, и краката — пеш ходим. Вземи ги с тебе, а? Да му се не види и харемът!... Девет бройки. Освободихме ги, а сега се мъчим. С тях Абдула по никой начин не можем го догони.

— Общо взето напразно — въздъхна Сухов.

— Какво напразно? — не разбра Рахимов.

— Напразно сте ги освободили. Иначе щяха да останат живи. А сега той със сигурност ще ги убие, като са ти минали през ръцете.

— Ама как може?! — подскочи Рахимов. — Че ние даже и лицата не сме им видели. Ако някой тръгне да им додява, веднага ще го изправя до стената — разбираш ли ме?!

— Аз тебе те разбирам, ама Абдула няма да разбере... Ех ти, Рахимов, тук си се родил, а Изтока не познаваш. Първо трябваше с него, с Абдула, да се оправите, а чак после жените да освобождавате. Туй, Изтокът, е тънка работа!

— Ако всичко така го разбираш, значи ти си длъжен да вземеш булките!

— Множко са ми — подсмихна се Сухов. — Една може — да си подслаждам животеца.

— С това шега не бива — рече строго Рахимов. — Това са първите освободени жени на Изтока! Разбираш ли, Сухов, това е висша политика, иначе аз и самичък отдавна да съм ги разкарал!

Внезапно, обхванат от някакво чувство, Сухов погледна настрани и видя Саид. Той, качил се на върха на един бархан, седеше на пясъка и мълчаливо наблюдаваше отряда.

— Ти как се озова тука? — удиви се Фьодор. Беше се зарадвал на Саид като на приятел, с когото отдавна не са се виждали.

— Стреляше се — отвърна той и се попремести мъничко по-встрани. На мястото, където седеше, от пясъка изпълзя гущер.

А Рахимов продължаваше да умолява:

— Слушай, Сухов, аз човек ще ти дам, кон, просо... А, Сухов? Закарай ги до Педжент. Сега сигурно на триста версти наоколо няма никой от нашите... — и описа с ръка кръг, потвърждавайки думите си с жест.

— Точно така — съгласи се Сухов.

Кой знае защо, Рахимов се зарадва.

— Ето на! Ето, разбрахме се! — и направи знак на взводния. Той скочи, като бършеше с партенка сапуна от лицето си, защото във всяко житейско положение се грижеше за красотата на бакенбардите си. Рахимов го дръпна настрани и полугласно му даде нареждане, като кимаше по посока на Сухов, който в същото време с радушна усмивка гледаше към неотдавна освободения от него Саид.

— На конете! — разнесе се гласът на Рахимов. Сухов, като продължаваше да лежи на пясъка край огънчето, извърна глава и го погледна учудено. А Рахимов скочи на седлото и се обърна към жените в чадри:

— Другарки жени! Не се бойте! Вашия мъж експлоататор ние ще го довършим. А засега постъпвате в разпореждане на другаря Сухов. Той ще ви храни и защитава. Той е добър!

И с тези думи препусна, а под копитата му изскачаха паунови пера от пясък.

Сухов се повдигна на лакът и учудено попита:

— Къде тръгна, Рахимов?... Ей! — И щом осъзна ситуацията, скочи на крака и се развика: — Стой! Стой!

Но отрядът вече препускаше след Рахимов — оставиха на Сухов Петруха с коня му и целия харем: девет жени.

Сухов скочи към Петруха, грабна винтовката му, насочи я към небето, натисна спусъка... но не стреля: засечка. Презареди, пак натисна спусъка — пак засечка.

— Пфу! Мама ти! — изруга той и в яда си тресна приклада в пясъка. Разнесе се изстрел, но отрядът на Рахимов вече се скриваше зад редицата от бархани. — Аз какво, цял живот из тая пустиня ли ще се мотая?! — разкрещя се Сухов почти разплакан.

Саид мълчаливо го наблюдаваше. Сухов, като покрачи насамнатам, поохка и постена, погледна на изток, там, където се намираще единственото градче в цялата околност.

— Недей да ходиш в Педжент — рече Саид, разгадал намерението на Сухов. — Абдула ще пристигне там.

— Много ясно, че ще пристигне — измърмори Сухов. — Ще си зареже ли тъй булките... Ставай! — кресна той на жените.

Досега седнали на пясъка, те изплашено скочиха на крака. Сухов посочи Саид на Петруха.

— Дай коня на него.

Луничавият момък безмълвно предаде юздите на Саид и след малко попита:

— А защо, другарю Сухов?

— Прави каквото ти казват...

Сухов дълго гледа забулените в чадри жени и се поинтересува, сдържайки раздражението си:

— А как ги различавахте?

— Ето списъка... — Петруха му протегна листче — най-накрая бе загрял, че пред него стои новият командир, на когото трябва да се подчиняваш. Редник Петруха беше свикнал с това. Той цял живот само се подчиняваше. — Другарят Рахимов ги научи да се строят — поясни той. — По ръст.

— По височина — сърдито го поправи Сухов. — Ти как се казваш?

— Петруха... по-точно Пьотр.

Сухов въздъхна.

— Разбираш ли, Петруха, вчера се срещнах с един орел... Мислех си: каква такава добра поличба. Хайде, ако беше с гарван, можеше да се каже, че ме е урочасал... а то — орел, царят на пустинята, и такъв подъл номер с тия женоря... Карай, давай го твоя списък.

Петруха му подаде хартийката.

Сухов известно време изучава списъка, за да се научи някак да произнася необичайните имена на жените. После премина към поименната проверка:

— Зарина... Джамия... Гюзел...

Жените в чадри една след друга се подредиха пред него в редица, като войници.

— Саида... Хафиза... Зухра... Лейла... Зулфия... Гюлчатай...

Гюлчатай, малко по-встрани на пясъка, си играеше с една костенурка — тя ту си показваше главицата, ту страхливо я прибираше обратно. Гюлчатай попоглеждаше през чадрата Петруха, сякаш го канеше и той да се включи в играта. Петруха ѝ се усмихваше.

— Гюлчатай! — повиши глас Сухов.

Девојката остави костенурката, притича към останалите жени и се подреди накрая.

— Надяас... — понечи да изкомандва Сухов и буквално го прониза споменът за неговата съпруга, Катерина Матвеевна.

Тя стоеше, прислонила се до тънка брезичка, такава далечна, така неприличаща на тези увити в чадри жени на пустинята. Брезичката шумолеше от ветреца и се ветрееше, сякаш летеше над земята.

— След мен, госпожици — довърши Фьодор Сухов с обзет от досада глас, въздъхна и закричи по пясъка.

Жените от харема припнаха подире му във върволица. Шествието завършваше Петруха.

Саид яздеше на крачка след тях, сякаш подчертаваше ролята си на охраняващ отряда войн.

Сухов не отвърна на Петруха на въпроса защо трябва да дадат единствения си кон на Саид, но сам той прекрасно разбираше, че за техния „женски“ отряд войн като Саид сега е безценна бойна единица, струваща десет такива зелени бойци като Петруха. Жителят на пустинята, опитният войн Саид, който яздеше до тях, малко по-назад, като разузнавач, от височината на коня си можеше дълго преди тях да забележи всичко, което представлява опасност, и навреме да даде сигнал. Освен това те двамата със Сухов можеха да дадат сериозен отпор на всеки противник...

Петруха, който вървеше зад жените, току поглеждаше чехлите, които се мяркаха под дългата фуста на Гюлчатай и, обхванат от някакво засега непонятно радостно очакване, през цялото време се усмихваше.

Допреди мобилизацията Петруха живееше в Рязан с майка си и баща си — известен в града обуцар, майстор от класа, който можеше да стъкми даже генералски ботуши — „бутилки“. След училище Петруха обикновено помагаше на баща си.

Работилницата беше разположена в мазето на двуетажна каменна къща. Двете големи стаи в тази къща заемаше семейството на Петруха, а другите две мънички стаички даваха под наем. В тях се нанесе един сериозен младеж, който ходеше облечен в неизменна студентска куртка и „техническа“ фуражка — болшевик. Беше изчел „Капиталът“ на Маркс от кора до кора и много обичаше да го цитира на място и не на място.

Петруха се сприятели с него, по-точно болшевикът веднъж сам покани Петруха на чашка чай и прекараха вечерта в разговори за живота, за целта и предназначението на човека, за бъдещето.

Болшевикът разказа на Петруха за своите единомишленици, борещи се за народна власт, всеобща свобода и равноправие. На Петруха всичко това много му хареса — студентът говореше красиво.

Когато в града се установи съветска власт, студентът предложи на Петруха да се заеме с истинска работа и първата задача, която му възложи, беше да окаже помощ на болшевишката първична организация, която остро се нуждаеше от пари. Работата беше там, че веднъж Петруха беше разказал на студента за двете рула скъпа кожа, които баща му пазеше от време оно: едното — червен сахтиян, а другото — шевро. Тъкмо тези рула той трябваше тайно да изнесе от работилницата през нощта, да ги продаде, а парите да употреби за благородна революционна дейност.

Петруха отначало го хвана яко шубе и рече, че баща му ще го убие, задето го е обрал. Студентът болшевик се оскърби, разгневи се и обясни на Петруха, че революционерите не се занимавали с обири, че актът, който той е предложил на Петруха да извърши, се нарича експроприация и че това е съвсем друга работа. Той тутакси даде за пример един известен революционер, пак такъв дребен на ръст и рижав като Петруха, че и сипаничав и с изсъхнала ръка, който въпреки всичко това храбро ограбвал банки... — тук студентът рече, че се бил сбъркал и че онзи не ограбвал, ами експроприирал парите. Той обясни, че тъкмо тези пари са помогнали на партията да извърши революцията, след което храбрият експроприатор бил избран в политбюро и сега е един от великите Вождове на трудещите се.

Пошашавен от този пример, Петруха се реши на експроприацията. Той задигна рулата кожа, но след това отказа да се мярка пред очите на баща си.

Студентът заведе Петруха в местния съвет, където другарите го посрещнаха като герой, радостно и дружелюбно, и му казаха да плюе на назадничавия си баща, защото сега е излязъл на правия път. После му цитираха думите на пролетарския Буревестник на революцията за това, че „в живота винаги има място за подвизи“, и веднага го записаха в доброволния отряд, заминаващ за Средна Азия да се бори с тамошните контри.

Така в края на краищата Петруха попадна в пустинята, където го зачислиха в отряда на червения командир Рахимов.

Гюлчатай често поглеждаше Петруха и, ако не беше забулена с чадра, той щеше да види как ласкаво го гледат очите на младичката жена на Абдула. Той ѝ харесваше затова, че не беше такъв свиреп като мъжа ѝ.

Гюлчатай помагаше на майка си да чепка вълната на двора, когато някой бутна вратата и в двора влезе висок, красив старец в богати бели одежди, с чалма. Това беше самият „върховен надзирател“ на Алимхановия харем. Той се приближи до жените, които, приклекнали, размахваха пръчки, за да стане вълната по-пухкава, и се заинтересува дали стопанинът си е вкъщи.

Жените, като срамежливо прикриваха долната част на лицето си с чадрите, отвърнаха утвърдително. А разпухваната от тях вълна изведнъж я подхвана немирнен малък смерч и тя хукна по двора, като се кълбеше. Майката на Гюлчатай, Фатима, удари немирника с пръчка и той се разпадна.

Старецът погледна бегло в нежносивите очи на Гюлчатай, които го следяха изпод закрилата лице и чадра, и влезе в къщата.

— Кой е той? — попита Гюлчатай майка си.

Майка ѝ си замълча, цялата напрегната и превърнала се в слух, но от къщата не се чуваше нищо.

След време старецът, придружен от бащата на Гюлчатай, излезе на чардака, сбогува се и преди да си тръгне, отново внимателно огледа девойката, чепкаща вълна.

Бащата и майката си поприказваха за нещо и Фатима занарежда, заохка, като се удряше с длани в гърдите.

... скоро един нукер докара десет овена в двора им.

Гюлчатай разбра всичко, избяга по-далече от дома си и много часове прекара на брега на ручей — страх беше сковал гъвкавото ѝ като лозница телце.

Сухов, жените, Петруха и Саид пристигнаха в Педжент на третото денонощие, в разгара на слънчевия ден. Миришеше на камък и

тор.

Прашното каменно едноетажно градче, отделено от пустинята с полуразрушена стена, се забелязваше отдалече заради дворцовата постройка с куполи и минарета, извисяваща се над пустинните бархани.

Сухов внимателно огледа назъбената стена на Педжент — не се ли спотайваше някой там?

След като минаха по няколко криви улички на града, всички стигнаха до двореца.

Щедро украсеното с каменна резба и орнаменти от кахлени плочки главно здание на двореца беше оградено с висок зид. Вратата към вътрешния двор беше залостена. Над нея висеше табела „Музей на Червения изток“.

На пясъка около входа се виждаха следи от подкови, но Сухов не им отдаде значение — предполагаше, че това са следи от конете на местните жители. Тук той посбърка, види се, защото много бързаше колкото се може по-скоро да се махне от тоя непотребен му Педжент. Той почука по окованата с желязо порта.

— Умолявам ви, само не в музея! — разнесе се иззад портата тревожен глас. — Тук има извънредно големи ценности!

— Чакай, отвори портата — рече Сухов, като отбеляза чисто руското произношение на говорещия.

Резето скръцна, разнесе се звук на въртящ се в ключалката ключ.

Саид пришпори леко коня и за всеки случай кривна зад стената на двореца и се спотаи там.

Портата се отвори и на прага изникна възрастен руснак с подострена брадица и тубетейка на главата.

— Ти пък откъде се взе? — учуди се Сухов на съотечественика си.

— Аз съм пазител на музея, фамилията ми е Лебедев — отвърна руснакът.

— Ясно. А аз съм Сухов... Къде се дяна населението? — Сухов кимна с глава назад, към къщичките.

— Скри се... — Лебедев боязливо хвърли кос поглед встрани, но Сухов и на това не отдаде значение. Пазителят обгърна с поглед жените в чадри и още повече се разтревожи. — Моля ви, отведете харема... Тук има извънредно големи ценности... Разбирате ли?

— Вижте какво, пазителю на музея — рече строго Фьодор, — тези девет свободни жени на Изтока също са извънредно голяма ценност...

Лебедев като че искаше да вметне някоя дума, но Сухов го прекъсна:

— И хайде да не спорим... Има ли въпроси? Въпроси няма и не може да има. След мен! — изкомандва той, избута леко пазителя и влезе в двора. Жените и Петруха го последваха.

Лебедев остана до портата и косо погледна към изпратения от Абдула нукер, който се стаи зад колоната, като заплашително извади револвера и постави пръст на устните си...

Сухов извади списъка от джоба на куртката си.

— Джамия... Зарина... Гюзел...

Всички жени се оказаха налице освен Гюлчатай, която разглеждаше табелата на музея и се мъчеше да разчете неразбираемите за нея думи.

— Гюлчатай! — повтори сърдито Сухов.

Тя притича припряно през двора и зае мястото си в женската редица. Сухов огледа строения харем.

... Нукерът на Абдула с чалмата надникна от галерията на втория етаж. В дясната си ръка държеше револвер, а в лявата — резен пъпеш, напомнящ на полумесец.

— Довиждане, госпожици — рече Сухов и предаде списъка на Петруха. — Давай, действай. Тука като че ли всичко е спокойно.

— Може би и да поостанете още един ден, другарю Сухов? — примоли се Петруха, като откъсна поглед от Гюлчатай.

— Не се шубелдисвай, Петруха. Утре ще дойде Рахимов, ще ви вземе оттук.

Нукерът с чалмата ядеше с удоволствие пъпеша и наблюдаваше ставащото. При последните думи на Сухов се ухили до уши.

Саид, спешен, седеше до стената, подгънал крака под себе си и тихо си тананикаше под носа нещо протяжно. Сухов излезе от портите на музея и го видя, седящ в позата на винаги готов да се хвърли напред войн.

— Какво така си мъркаш? — поинтересува се той.

— Сестра ми обичаше тази песничка — рече Саид.

— Остани си със здраве — усмихна се Сухов. — Аз само ще се топна в морето и — на път. Гледай повече да не те закопават.

Саид, като продължаваше да тананика песничката си, гледаше подир Сухов, докато той се спускаше към брега на морето, което оттук се виждаше като яркосиньо парче плат между глинобитните къщи.

Каспийско море се простираше чак до хоризонта. Мирисът, който лъхаше откъм него, беше чист, пронизителен, силен. Над водата крещяха чайки. Вълните, разпенени, връхлитаха върху белия пясък.

Нукерите на Абдула нападнаха Петруха още щом Сухов напусна двореца на Алимхан. Те го блъснаха на земята и жестоко го пребиха с ритници.

Петруха остана да лежи на каменните плочи на двора, разперил ръце и крака.

Лебедев притича към него, обърна го по гръб, плисна окървавеното му лице с вода от стомната.

— Изверги... Неверници... — шепнеше обхванатият от ужас пазител на музея.

Сухов излезе от покрайнините на Педжент. Тук свършваше железопътното отклонение и имаше няколко нефтени резервоара. Недалеч от полузатрупаните от пясъка, а на места и съвсем погребани под барханите пътища се виждаше самотна цистерна, оцапана с маслени петна. Покрай пътищата се редяха телеграфни стълбове със скъсани жици — Алимхан не беше успял да дострой нито едното, нито другото.

На самия бряг, на десетина крачки от морето, лежеше килнат на една страна баркас, доста голям, с мачта.

Без да се съблича — за да понакисне напоената с пот униформа, — Сухов само пусна на пясъка торбата, колана с кобура и кепето, хвърли се във водата и с удоволствие заплува, разсичайки вълните.

От баркаса го наблюдаваха двама от хората на Абдула: руски подпоручик и брадат азиатец с рунтав калпак. Когато Сухов отплува

достатъчно далеко, подпоручикът скочи на пясъка и се запъти към багажеца на червеноармееца, оставен на пясъка.

Сухов се обърна на гръб и лежеше така, загледан в небето, по което плаваха редки облачета, които сякаш изникваха във висините ей тъй, отникъде. В небето в кръгове се рееха чайки, понякога с пронизителен крясък падаха във водата — за някоя рибка — и отнасяха нагоре плячката, увиснала от клюнчетата им като блестяща кобилица.

Сухов се преобърна по корем и заплува обратно, без да бърза. Той излезе на брега с пръхтене, тръгна към багажа си и... видя, че кобурът му е разкопчан и празен. Наведе се, за да се убеди окончателно в това — и рязък вик го остави в същото положение.

— Горе ръцете! — кресна подпоручикът, застанал недалеч с два револвера, насочени към Сухов.

Сухов понечи да се хване за празния кобур, хвърли го, бавно се изправи, повдигна ръце... погледна изпод вежди...

Подпоручикът и нукерът с калпака го държаха под прицела на револверите си. Подпоручикът четеше на срички дарствения надпис върху оръжието на Сухов:

— На червеноармееца Сухов... Комбриг Мъ Нъ Кавун... Поименен! — подчерта той и хвърли револвера на Сухов на трети нукер, появил се на палубата на баркаса. Той хвана револвера във въздуха.

— Защо си взел чуждите жени? — попита нукерът с калпака. — Нали не са твои?

Сухов не отговори нищо.

— Почакай, ще дойде Абдула, езика ще ти изтръгне. Е, какво така мълчиш?

— Пазя си езика — въздъхна Сухов, оценявайки създалата се около него безнадеждна обстановка.

— Тебе как, веднага ли да те пречукаме, или желаш да се помъчиш? — издевателски попита подпоручикът, като си играеше с револвера.

— По-добре е, разбира се, да се помъча — отвърна Сухов, като трескаво се опитваше да измисли как да се измъкне от тази заплетена ситуация.

Подпоручикът го удари по лицето. На Сухов, който така често бе получавал удари и ритници по време на своя революционно-походен

живот, ударът не му се стори нито силен, нито обиден. Той само погледна подпоручика, а лицето му не трепна.

Нукерът с калпака даде сигнал с изстрел от револвера и от коневръза, стъкмен до един от нефтените резервоари, към баркаса препусна още един от джигитите на Абдула. Носеше червена жилетка, облечена направо върху голите космати гърди. Мутрата му нахално се зъбеше.

Без да откъсва поглед от Сухов, нукерът заповяда на подпоручика:

— Семьон, тичай при Абдула.

Онзи козирува, скочи на коня и препусна.

„С един по-малко — отбеляза наум Сухов. — С трима с малко по-лесно... Значи това са хора на Абдула... Ама че съм будала — нали видях конски дири... — Външно Сухов изглеждаше глуповат и объркан. Нито един мускул на лицето му не издаваше истинското му състояние, а мозъкът му трескаво работеше. — Щом не ме убиха веднага, значи им трябва за нещо... Решили са да ме вземат в плен... Може би така им е заповядал Абдула... Значи имам време и възможност някак да се измъкна... Лошо, че той калпак е на три крачки от мен... Далечко ми идва... Ако можеше да направя още крачка, тогава можеш да му се метнеш, да го хванеш за краката... Е, да стреляш веднъж, в движение, това не е толкова страшно — трябва и да уцелиш, за да убиеш... а да го раниш — това е по-лесно... може още и да се сбиеш... Ех, мамка му, как да я направя тая крачка?... Ще гръмне от уплаха! — Сухов се олюля като от внезапна слабост и пристъпи половин крачка. — Е, ето, още мъничко...“

Но нукерът веднага се стегна, погледна остро пленника. Дулото на револвера се насочи към гърдите му.

„Сега ще гръмне гадината! — със страх си помисли Сухов. — Ще загинеш ей тъй, за чий хуй... И защо ли се вързах с тия женоря...“ — Всички тези мисли прелетяха през главата му за няколко мига. И тук погледът на Сухов падна върху невиджано големия му ръчен часовник, стърчащ изпод кепето, който, макар и да не работеше, на вид беше доста привлекателен, и вероятният план се мярна в съзнанието му.

— Хайде, движение — заповяда нукерът с калпака и отстъпи встрани.

Преди да тръгне, Сухов с подчертано внимание погледна ръчния си часовник, измъкна го „небрежно“ изпод кепето и почна да го закопчава на китката си... Както и предполагаше, при вида на необикновения часовник очите на нукера с калпака алчно блеснаха, той се наведе мъничко напред и с този неволен жест се откри.

Сухов хвана часовника за каишката и го подхвърли на нукера с калпака, онзи го хвана — и в същата секунда Сухов със скок изби от ръцете му револвера и докато падаше на пясъка и се претъркулваше, стреля два пъти.

Първо падна „червената жилетка“, а след него — нукерът, любител на часовници.

Сухов се извъртя от единия хълбок на другия, за да срази и третия нукер на баркаса и да не му даде да се прицели, но това вече не беше необходимо: смъкнатия от баркаса нукер хриптеше и се опитваше да махне от шията си примката на ласото, която му беше метнал Саид.

Сухов се изправи на пясъка, вдигна револвера си, изпаднал от ръцете на нукера, провери барабана, като едновременно наблюдаваше как Саид хладнокръвно удужи врага. После спокойно попита:

— Ти как се озова тука?

— Стреляше се — кратко отвърна Саид, навивайки ласото на лакътя си.

Фьодор кимна одобрително, вдигна от пясъка часовника и го закопча на китката си, погледна морето, водата, от която така се отпусна... След което препаса колана с кобура, прибра вътре револвера... и тук се разнесе изстрел.

Сухов се обърна бързо и видя Саид с карабина в ръце, току-що стрелял в движение, докато се извърещаше. С някакво свръхчувство на войн беше доловил, че раненият джигит с червената жилетка мърда — вдигаше ръка с нож, за да го хвърли. Сухов погледна вече завинаги забилия се в пясъка противник и отново се поинтересува:

— Откъде я имаш тая карабина?

Саид безстрастно презареди карабината — гилзата изскочи от затвора, завъртя се и меко падна на пясъка. Саид все така безстрастно вдигна рамене и отвърна:

— В пустинята оръжие колкото щеш. Птиците не кълват оръжието.

— Точно така — съгласи се Сухов. — Птиците кълват нас. — Спомни си как лешоядите разкъсваха загиналите бойци от отряда на Макхамов... После се обърна и видя как на брега излязоха жените на Абдула, спряха се и се скупчиха. Сухов се усмихна и поклати глава.

Вкопчен в приклада на винтовката, Петруха припряно, почти бегом следваше Сухов, който уверено вървеше от морето към Педжент. Подир него, изостанали на десетина метра, във върволица ситнеха, настъпваха се една друга по петите и се оплитаха във фустите си забулените жени на Абдула.

— Другарю Сухов — мрънкаше Петруха, — ами Рахимов ако се забави, тогава какво? Щото Абдула заради тях, нали знаете...

— Без шубета, Петруха — срязва го Сухов. И изведнъж се спря до най-близкия до морето двор.

Тук под стената, на бордюра, бяха насядали трима съсухрени старци с бели чалми. Техните обезцветени от годините очи безстрастно гледаха Сухов и ако не бяха броениците, които старците бавно прехвърляха, можеше да помислиш, че са издялани от сив, опърлен от слънцето пясъчник.

— Живо-здрavo, бащици! — здрависа се Сухов със старците. Вниманието му привлече тлеещ сандък, на чийто крайчец седеше един от старците, а на капака до него лежеше лула с дълъг чибук.

Старците мълчаха и брояха мислено греховете си, готвейки се да преминат на оня свят.

Сухов понечи да отmine, но изведнъж забеляза върху тлеещия сандък полуизтрит надпис „Динамит“. Той се наведе и лекичко чукна по сандъка — не беше празен.

— Извинявай, бащице — рече Сухов, повдигна безтегловния старец и го премести, после откърти тлеещия капак — под него акуратно бяха наредени шашки динамит. — Откъде го взехте? — попита той, след като огледа дядовците.

— Отдавна седим тук — безразлично отвърна най-старият.

Сухов извади най-крайната шашка, запокити я във въздуха, извади револвера и стреля — разнесе се оглушителен взрив.

Старците останаха да си седят все така спокойно и невъзмутимо, само взривната вълна изведнъж им отнесе чалмите и разкри голите им като коленца глави, лъснали на слънцето.

— Петруха! Прибери сандъка. Ще потрябва — заповяда Сухов.

— Слушам! — отвърна момъкът и вдигна сандъка на рамо.

— А на госпожиците обясни — продължаваше Сухов, хвърляйки поглед на харема, който отново се беше струпал на купчина малко по-нататък, — че никакъв Абдула няма да дойде... И без паника... Ясно?

— Ясно! — ободри се Петруха — разбра, че вече не е сам.

Тръгнаха нататък. Най-отпред вървеше Сухов, зад него куцукаше Петруха и мъкнеше на рамо тежкия сандък с динамит. Сухов още не знаеше за какво ще му дотрябва динамит, но в това, че ще дотрябва, беше сигурен — като остана тук, той се обрече на неминуема и неравна схватка с Абдула.

Омотаните в чадри жени на Абдула бързаха подире им. Гюлчатай поглеждаше Петруха, хърбавите му кълки и се усмихваше под фереджето. Водно конче с блеснали крила увисна във въздуха пред забуленото ѝ лице — пречеше ѝ да гледа.

Саид чакаше Сухов до музея. Намръщен и съсредоточен, той седеше на коня с карабина, метната през гърба му, и револвер на кръста.

— Ти какво? — попита Сухов. Вече знаеше предварително какво ще му отвърне Саид.

— Хората на Абдула са много — промълви Саид.

— Точно така.

— Върви си. Той скоро ще бъде тук.

— Сега не мога. Виждаш ли как се извъртя всичко... Оставай и ти.

— Джевдет го няма тук — Саид леко пришпори коня.

— Е, живи-здрави тогава — със съжаление рече Сухов.

Саид пусна коня ходом и бавно се заотдалечава. Сухов дълго гледа подире му — разбираше какво означава за него в тази ситуация такъв войн като Саид, но мъстта си е мъст и за кръвния роднина няма нищо по-важно в живота — тази източна истина Сухов отдавна беше проумял.

Сякаш почувствал с гърба си погледа му, Саид побърза да свърне зад ъгъла на сградата и пришпори коня.

Сухов въздъхна, студът на самотата го обгърна... но нямаше за кога да страда. Трябваше да урежда живота на поверените му жени — да ги настанява за нощуване, да им готви за обяд и тъй нататък.

Тялото на Савелий доплува до Астрахан — и тук го засмука ръкавът на залятата с вода речна низина, която се вливаше в Каспийско море.

В морето го срещнаха току-що излюпилите се есетри и се удивиха на тази човешка грамада, а раците и останалите морски гадини заразкъсваха тялото му на парченца — разпиляха човека по цялата морска акватория.

Канджата, който някога се въртеше като пропелер върху блока лед край Нижни Новгород, също се люлееше по вълните на Каспийско море и постепенно се разпадаше на влакна, но после попадна в мазутно петно, просмука се с мазут, със сол и започна да гние побавно.

Кънтяха ударите на чукчето.

Сухов стоеше върху леката, инкрустирана със слонова кост масичка и заковаваше шперплатова табела над вратата на помещението, в което се настани харемът.

Помагаше му Гюлчатай — подаваше му пироните.

На табелата с неравни букви пишеше: „Първо общежитие на свободните жени на Изтока. Вход за външни лица забранен“.

Лебедев крепеше клатещата се под тежестта на червеноармееца масичка и обясняваше на Сухов в паузите между ударите на чукчето:

— Ама те взеха най-ценните експонати!

— Абе какви експонати? Че аз им казах на госпожиците — по-протърканите килими да вземат.

— Ето, именно! По-протъркани — та това е единайсети век! Колкото по-стар е килимът, толкова е по-ценен!

Сухов скочи от масичката — приземи се меко и безшумно.

— Сега ще ги видим какво са взели — измърмори той.

Покрай тях мина Петруха с голяма медна кана в ръце. Забулената с чадра Гюлчатай се присъедини към него, та сега да помогне и на момъка.

— Те вас ви имат за стопанин — хихикайки, рече Петруха на Сухов. — Взе едно, значи, вие сте мъжът им.

Фьодор се навъси и му се закани с пръст.

От каменния кладенец нагоре водеше тясна стълба. По нея, напълнили каната с вода, се качваха Петруха и Гюлчатай. Момъкът изпревари девойката с две стъпала и ѝ препречи пътя. Тя уплашено се спря.

— Открий си лицето, а? Покажи се поне за секунда. Да не си помислиш нещо, аз не съм някакъв такъв... Ако нещо, аз съвсем сериозно... Ще се омъжа за тебе... Ще се ожения тоест. Хич не ми пука, че си била жена на някого си там. Ти ми подхождаш по характер. Открий се... покажи си лицето...

— А ти откъде идваш, Петруха? — попита Гюлчатай на развален руски.

— Ти говориш руски? — учуди се момъкът.

— Да, лошо.

— От Рязан съм аз. Чувала ли си го тоя руски град, Рязан? Баща ми и майка ми са там... Открий си лицето, Гюлчатай.

Девойката се засмя.

— Какво се смееш?

— Много смешно казваш „Гюлчатай“... Като малкото ми братче — ласкаво рече тя.

Петруха неловко наклони каната и водата плисна по каменните стъпала на кладенеца. Като скачаше от стъпало на стъпало, тя потече надолу на пепеляви топченца, подвижни като капки живак.

— Ой, като мъниста! Имах такъв гердан — зарадва се Гюлчатай, сочейки търкалящите се водни топченца.

— Открий си лицето, Гюлчатай.

Тя поклати отрицателно глава.

— При нас не може.

— Но аз ти казах — няма да те измамя, аз най-сериозно! — примоли се момъкът.

Петруха все повече ѝ харесваше — рижав, открито, цялото в лунички лице, сини беззащитни очи. Сърчицето ѝ тупкаше учестено.

От Абдула тя се боеше, макар да беше красив — с мъжка красота, увереност в себе си, осанка, сила. Така и не го обикна даже когато Абдула я прегърна за първи път. А към Петруха веднага изпита доверие и симпатия.

— Гюлчатай, ама открий си лицето де! — отново започна Петруха.

В отвора на кладенеца се показа главата на Сухов.

— Остави! — викна той на момчето. — Ще ти дам аз едно лице! До стената ще те изправя за нарушение на революционната дисциплина!

Гюлчатай изскочи от кладенеца, измъкна каната от ръцете на объркания Петруха. Сухов я спря.

— Стой! Обяви на госпожиците — ставане! И ето какво: от днес те назначавам за старша по общежитие. Ще отговаряш за реда. Въпроси има ли?

Гюлчатай мълчаливо гледаше Сухов.

— Въпроси няма — отвърна вместо нея той. — И не може да има!... Върви.

Девојката хукна през двора към помещението, над което се кипреше табелата, и от прага ликуващо се развика на останалите жени:

— Господарят ме назначи за любима жена!

Щом излезе от кладенеца, Петруха зае стойка мирно и започна да се оправдава:

— Ама аз сериозно, другарю Сухов... Аз искам да се ожена за нея... Само лицето ѝ да видя... Че то току-виж някой крокодил ми се паднал. После цял живот наказание...

— Давай, давай, носи водата — омекна Сухов и се отправи към общежитието.

Едва влезе през вратата и се разнесоха писъци, към него полетяха възглавници и съдове... Сухов, както се извърщаше, отби с ръка един капак от тенджерата и замря удивен: жените на Абдула, всичките като една, бяха си вдигнали полите, за да прикрият лицата си с тях. Сухов слисано гледаше оголените коремци и пъпове, дългите до глезените полупрозрачни шалвари.

Първа надникна иззад полите си Гюлчатай.

— Не бойте се — рече тя. — Това е нашият господар!

Жените веднага откриха лицата си и Сухов видя колко различни са те — и много красиви, и не много... Но всичките го гледаха предано и призивно. Той замижа за миг...

И видя плаващата по склона Катя, видя заоблените ѝ ръце, спокойно отпуснати на кобилищата, за кой ли път видя играта на ослепителните отблясъци в пълните догоре ведра, които тя носеше леко, като на игра.

Гласът на Гюлчатай изтри видението:

— Господарю, никой не бива да вижда лицата ни. Само ти... Та нали си нашият нов мъж... Кажи на твоя човек да не влиза тук.

— На кой мой човек? — Сухов разбра, че може да става дума само за Петруха.

— На Петруха — ласкаво отвърна Гюлчатай. Сухов закрачи из стаята, като се стараеше да не поглежда към красавиците. После си придаде строг вид и рязко замаха във въздуха.

— Другарки жени! Революцията ви освободи. Вие трябва завинаги да забравите своето проклето минало както в семейния живот, така и в труда. Сега вие нямате господар. И ме наричайте просто „другарю Сухов“... Вие ще се трудите свободно и всяка ще си има собствен мъж...

Сухов погледна Гюлчатай, която, както и всички останали, го слушаше внимателно, и ѝ нареди:

— Преведи!

Гюлчатай се обърна към жените и „преведе“:

— Господарят много ни се сърди! Каза, че всичките ще ни разкара по отделни мъже и ще ни накара да работим.

Жените уплашено се втрениха в Сухов.

— Преведи и че... — той вдигна пръст към Гюлчатай. — Сега ще обядвате, после ще си починете, а след два часа... — той погледна своя ръчен часовник-будилник — излизате и се строявате! Има да се свърши малко работа...

Саид яздеше ходом през пустинята, свел глава от тежки мисли — на човек му се струваше, че дреме. Не, той тъгуваше за дома си, за близките... Мислеше за семейната гробница, където, легнала на каменната плоча, остана сестра му.

След като Сухов го изкопа и двамата се разделиха, Саид забърза към дома си. Постоя, загледан в пепелището, прощаваше се с всичко, което му е скъпо... После вдигна на ръце убития си баща и го отнесе в гробницата. Положи го в единствения празен саркофаг, до гроба на майка си. Дълго преди смъртта си Искендер го беше приготвил за себе си. Саид, разплакан, се помоли над него, а после коленичи до главата на сестра си. Лицето ѝ беше спокойно и свежо, сякаш бе заспала за малко и всеки миг щеше да се събуди.

Саид остана на колене до сутринта, молеше се, молеше баща си и сестричето си за прошка и скърбеше, че не е могъл да ги защити...

... сега, докато яздеше, Саид отново видя как бандата на Джевдет се изгуби зад хоризонта и го остави да пукне в горещия пясък... Няма да има прошка за Джевдет! Саид ще го намери, за да изпълни дълга си.

Сухов, Петруха и всичките девет жени от харема наведнъж натиснаха баркаса, който стоеше на брега на морето с подпъхнати под него трупчета.

— Раз, два... — командваше Сухов.

— Давай! — подхващаше Петруха.

С общи усилия баркасът едва-едва помръдна настрани, като скърцаше по трупчетата.

— Раз, два... Госпожици! — напругаше се Сухов и почервеняваше.

— Давай! — подхващаше Петруха и заедно с него жените също викаха: — Давай!

Баркасът помръдна още три пръста нататък. Петруха и Сухов изтриха челата си. Гърбовете им чернееха от пот.

— Другарю Сухов! — викна Гюлчатай. — Твоите жени се умориха. Какво да викам — „приключвай“ или „пушпауза“?

— Нали ти обясних — рече Сухов. — „Приключвай“ викат, когато работата е свършила, а „пушпауза“ — за почивка.

— Пушпауза! — звънко се развика Гюлчатай.

— Почини си — рече ѝ Петруха. — Много ли се умори?

— Не съм се уморила, Петруха... рязански — усмихна се момичето.

— Да имаше още пет човека, мъже — въздъхна Петруха.

— Десет е още по-добре — подхвана Сухов. — А още по-добре пет коня!... Ама какво да се прави — ще се наложи да попъшкаме. Спускаме баркаса — и в морето... Там никой няма да ни докопа.

— Ще се повредят, не са свикнали — промълви Петруха.

Жените се възползваха от почивката и веднага насядаха в сянката на баркаса.

Петруха току поглеждаше косо към Гюлчатай, която се беше взряла в морската далечина, обърнала лице срещу идващия от морето вятър.

— Аз ще погледна мотора, а ти засега иди дотам — Сухов махна на Петруха към къщата, издигаща се на брега на половин верста от тях.

Къщата беше бяла на цвят, заобиколена от дървета и сляп зид, също бял.

— Преди това беше царската митница... Разбери кой е там сега. Като че се мярна някой — додаде Сухов.

— Слушам — да разбера кой е там сега! — бодро отвърна Петруха и се запъти към къщата, метнал винтовката на рамо.

Сухов се качи на лодката, затропа силно с обувки по дъсчената палуба, после изскърца отваряща се врата към рубката.

Той провери как перото на руля следва щурвала и слезе в машинното отделение, трополейки силно по водещата надолу желязна стълбичка.

Жилището, към което се приближи Петруха, му се стори необикновено. В прогорения от слънцето Педжент нямаше никаква зеленина. А тук иззад високия дувар се подаваха листати дървета, разперили клони навън. В короните им се надвикваха и пърхаха някакви птици, които блестяха със синьо-зелени седефени пера.

Огромната порта с масивни метални халки беше залостена, а по прозорците и кепенците на къщата висяха катинари.

Петруха обиколи дома крепост от всички страни, но никъде не намери пролука да се промъкне поне в двора. Тогава, нарамил винтовката, той се засили и скочи, хвана се за горния край на зида, набра се на ръце...

Един от кепенците предпазливо се откряна и се показаха огромни мустаци и дулото на револвер.

Петруха прехвърли крак през оградата и скочи в градината.

Нещо зашумоля, зашляпа и бутна фуражката от главата му — над него като разноцветна дъга прелетя обезпокоен паун. Птицата с ярко оперение кацна на навеса в дъното на двора — пак там Петруха видя квадратен басейн и щом се приближи, забеляза в зелените водни дълбини да плуват есетри.

Момъкът изтри потното си чело и съзря край противоположния зид овнета, които хрупаха тревица.

Като се стараше да не вдига шум, той се изкачи по каменната стълба, водеща към терасата на втория етаж. На вратата висеше голям катинар.

И отново един от кепенците, този път — от онези, които гледаха към двора, се откряна едва-едва и се показаха същите мустаци и револвер.

Петруха реши, че в къщата няма никой, и тръгна да излиза от двора. Това не беше трудно, тъй като стълбата, водеща към терасата, минаваше покрай зида. Но едва се обърна и отгоре, от прозореца, се разнесе тих глас:

— Стой. Горе ръцете.

Петруха замря от изненада и автоматично вдигна ръце нагоре. Някой го хвана за китките и с едно мощно повдигане просто го издърпа през прозореца заедно с винтовката.

Щом се озова в стаята, Петруха видя пред себе си огромен, вече започнал да надебелява мустакат мъж с казашки шалвари и бяла долна риза. В полумрака — кепенците навсякъде бяха затворени — забеляза на стената текински килим със саби, китара и няколко снимки. Под тавана — птица в клетка, на прозорците — перденца, цветя. На един от первазите картучница „Максим“, в ъгъла — иконостас, под който имаше купчинка гранати и картучни ленти, в другия ъгъл на стаята — широк креват, застлан с парцалено одеяло на цветя и планина от възглавници. Под кревата забеляза още един „Максим“.

— Ти в чий дом си се вмъкнал? Отговаряй! — тихо, но властно попита стопанинът, като разглеждаше изплашеното момче.

— Не знам — искрено отвърна Петруха.

На масата стоеше самовар, чиято тръба излизаше през прозореца. До отворената трилитрова бутилка и цветните пиали^[1] имаше дървена купичка с кисели краставици, половин пъпеш, парче пушено филе от есетра и праскови.

— Ти какво, не си ли чувал за Верещчагин? — учудено попита стопанинът, след като внимателно огледа Петруха и без да дочака отговор, въздъхна. — И това доживях! Беше време, когато в този край и кучетата ме знаеха... Ей така ги държах! — мустакатият сви огромния си юмрук. — А сега ме забравиха... — Огорчен, той си наля от бутилката в пиалата, погледна Петруха и наля и на него.

— Сядай и пий, ако си храбър — Верещчагин му посочи пиалата.

Петруха отпи, облеци очи — веднага се задави и грабна краставичка. Верещчагин се подсмихна, после със замах пресуши пиалата си и дори не се намръщи.

— Ама това е... спирт — рече Петруха, щом успокои дишането си.

— Тебе кой те праща? — строго попита Верещчагин.

— Сухов.

— Лъжеш. Сухов отдавна го убиха.

— Как пък не! — изсумтя Петруха. — Ние с него току-що освобождавахме Педжент, а вие какви ги приказвате! — той отново пийна съвсем мъничко и пак се задави.

Верещчагин погледна момчето със симпатия — то все повече му харесваше... И изведнъж — Петруха не разбра защо — този могъщ човек се натъжи, опечали се... Не можеше Петруха да знае, че Верещчагин си спомни за собствения си син, когото Бог му отне съвсем мъничък...

Тъкмо по това време Павел Артемиевич Верещчагин избяга от скръб и мъка по-далеч от родните места, докато не се озова в края на краищата тук, в тази митница, на далечния бряг на Каспийско море...

Макар и погълнат от мисли за мъст, Саид все пак веднага забеляза тримата конници, които се показаха иззад бархана. Без да изпуска непознатите от полезрението си, той продължи да язди в същата посока.

— Стой! — викна един от конниците. — Стой! На кого говоря!

Другият започна да стреля. В същата секунда, все едно паднал от коня и увиснал на стремената, Саид стреля два пъти изпод коня по нападателите.

Двама убити се строполиха от конете, третият избяга, скри се зад върха на бархана. Саид с едно движение отново кацна на седлото, обърна коня и препусна подире му. Когато конят го изнесе на върха на бархана, той видя прииждащия към него отряд на Абдула. Двама картечари държаха Саид на прицел и затова той свали карабината.

Отрядът на Абдула наброяваше петдесет конници и няколко натоварени с денкове камили. В средата му, обкръжен от нукери, яздеше самият Абдула.

— Защо уби моите хора, Саид? — попита Абдула, като изпускаше дим от пурата си. — Да не би светът да се е обърнал наопаки и дружбата на нашите бащи да не значи нищо за синовете им? Пратих хора да ти кажат да не търсиш Джевдет в Сухия ручей. Него го няма там. Той се е запътил към кладенеца Уч Кудук... — Абдула говореше спокойно, лека насмешка кривеше устните му, но очите му гледаха тъжно. — Пътят е по-лек, когато срещнеш добър спътник. Ти ще бъдеш мой гост. — Той даде незабележим знак.

Четирима нукери препуснаха към Саид и тръгнаха редом с него, от двете му страни.

[1] Пиала — малка порцеланова или керамична чашка без дръжка, използвана в Средна Азия. Бел.ред. ↑

Бащата на Абдула, Исфандияр, беше приятел с бащата на Саид, Искендер. Мъжете се срещаха от време на време и прекарваха дълги часове в шахматни сражения.

Когато Исфандияр умря, Искендер дойде на погребението на приятеля си и положи в гроба му своя любим шах, изрязан от кост.

— Сега на мен не ми трябва — рече Искендер, опечален от кончината на приятеля си.

— А на него там за какво му е? — недоумяваше моллата, който опяваше покойника, и сложи в гроба му броеница.

— Как? — учуди се Искендер. — Че там малко ли добри шахматисти има? Нека играе с тях...

А след няколко дена, обзет от силна скръб по умрелия си приятел, Искендер извади стария дървен шах с изпочупени фигурки, седна на масичката и го подреди. Повъртя две пешки в юмрук — да види с какъв цвят фигури ще му се падне да играе — и обърна дъската, защото му се паднаха черните. Беше решил да играе за себе си и за умрелия си приятел.

Едва посегна към белите фигури и пред него на масата, като прозрачно трептеше и се преливаше, изникна духът или сянката на самия Исфандияр.

— Сам ще играя — рече Исфандияр. — И да знаеш, без връщане на ходове назад!

— Разбира се — зарадва се Искендер, който трудно, но все някак си различаваше чертите на приятеля си.

Започнаха играта, наведени над дъската.

— Боя се за сина ми — оплака се Исфандияр на Искендер, докато обмисляше хода си. — Ох, как се боя...

— А какво се е случило? — попита Искендер и погледна косо бледия силует, на призрака.

— Влюби се в руския моят Абдула... Даже харемът не го интересува, разбираш ли?

— Лошо — отвърна Искендер. Още не знаеше, че синът му ще се сприятели с руснак и ще храни към него най-топли чувства.

— Преди няколко дена ношува у нас... Стенеше насън... Изричаше едно име: Сашенка...

— Красиво име — рече Искендер, но се усети. — Искях да кажа: лошо, че е рускиня...

— Откъде знаеш? — издигна се нагоре духът на Исфандияр. — Имал ли си рускини?

— Не — призна Искендер. — Но щастливата любов изобщо е рядко нещо. — Той помълча. — Знаеш ли, ти си по-умен от мене във всичко освен в шаха... А как е при вас с тия работи? С любовта? — зададе той главния си въпрос и внимателно се вгледа в колебливите очертания на седналия срещу него приятел.

— Тук всичко е по-иначе — кратко отвърна Исфандияр. — Но ако ще ми подлагаш това, повече няма да играя с тебе — той чукна черния топ и го събори от дъската.

Сухов се занимаваше с мотора на баркаса и си припомняше миризмата на двигателя на влекача, където някога помагаше на Прохор. Миризмата беше същата.

Зад него се разнесе шум от стъпки. Сухов се огледа и видя мънички краченца в шалвари, които слизаха по трапа. Най-накрая се показва и цялата фигура. Беше Гюлчатай.

— За какво идваш? — попита Сухов.

— Аз дошъл при тебе, господарю.

— Гюлчатай! — укорно рече Сухов.

— Ох, прощавай, господарю! Аз дошъл при тебе, другарю Сухов.

— Е, и за какво си дошъл?

— Искам да работя за тебе.

Сухов се усмихна.

— Бива — рече той. — Дръж — и подаде на Гюлчатай гаечния ключ. — Ще поправяме мотора.

— А какво е мотор?

— Моторът... — Сухов се почеса по тила. — Ами как да ти го обясня? Моторът — това са душата и сърцето на всяко движение на машините... Разбра ли?

— Не — отвърна Гюлчатай.

— Добре, гледай сега: сърцето ти работи — ти ходиш. На мен сърцето ми работи — и аз ходя! На баркаса моторът му работи — и той също ходи... по морето.

Гюлчатай се засмя весело.

— Какво така се смееш?

— Значи ще поправяме сърцето?

— Точно така. Дръж ето така — Сухов взе от нея гаечния ключ, надяна го на оста, а сам отново започна да разглобява мотора.

— Какво е това? — Гюлчатай докосна с пръстче една от частите.

— Клапан — отвърна Сухов.

— А това?

— Свещ.

— Клапан... Свещ... — повтори Гюлчатай. — Виждаш ли, другарю Сухов, колко знам. И още пирони, чукче...

Сухов отметна глава, погледна я и изведнъж рече:

— Че какво? Ще те ожения аз за Петруха! Със законен брак, а? Пролетарии от всички страни, съединявайте се! Точно така. Ти май си момиче оправно, а и той не е някой загубеняк.

— Но аз съм твоя жена, другарю Сухов — възрази Гюлчатай. — Ти искаш да ме продадеш на Петруха?

— Ще ти дам аз едно „продадеш“! — разсърди се Сухов. — Ще се ожените и толкова! — той огледа Гюлчатай. — Само едно нещо... Де да беше кръстена — тогава щеше да е по-лесно! Петруха ми разправяше, че родителите му са много привързани към религията. Разбираш ли? Ще му откъснат главата заради тебе...

— Ох, главата не бива! — уплаши се Гюлчатай. — А какво е това „кръстена“?

— Ами това въобще е просто: ще те топнат в църквата няколко пъти във вода... Ще кажат няколко приказки... и готово — вече си кръстена.

— При нас не топят във вода — рече Гюлчатай. — При нас само говорят... И пак готово, другарю Сухов!

Той вдигна рамене, усмихна се.

— Е, какво да ти кажа? При различните народи много неща са различни, но общо взето, все е едно и също.

Гюлчатай се замисли.

— Слушай, ти вече нали знаеш — чукче. Донеси го — въргаля се на палубата.

Гюлчатай отиде.

Сухов погледна подире ѝ и се усмихна.

— Че какво? Хубавичка двойка ще излезе.

След като сглоби мотора, той избърса ръце в един вехт парцал и тупна няколко пъти кожуха на двигателя.

Гюлчатай не се връщаше.

— Намери ли го? — подвижна Сухов. — Ей!

Девойката не отговори.

Той се изправи на крака и излезе на палубата. Гюлчатай я нямаше там.

— Гюлчатай — повика я Сухов, — къде си? Гюлчатааай! — развика се той изплашен.

— Тук съм, другарю Сухов! — чу се откъм морето.

Сухов се учуди и слезе от баркаса.

Недалеч от брега, в плиткото, той видя Гюлчатай, която прилякваше и топеше главата си във водата.

Сухов стоеше и не разбираше, гледаше излизащата от водата Гюлчатай — мокрите шалвари и блузка бяха прилепнали към тялото ѝ.

— Ти какво? — удиви се той.

— Сега аз, другарю Сухов, съм „кръстена“. Сега на Петруха няма да му откъснат главата, нали?

— Няма — засмя се Сухов и махна с ръка. — Сега със сигурност няма да му я откъснат.

Жените с чадри седяха в сянката на баркаса.

Петруха не се виждаше. Тогава Сухов се позамисли и сам се упъти към бившата митница. На „госпожиците“ заповяда никъде да не мърдат.

Верешчагин седеше до Петруха на пода на своя дом крепост и пееше, като си подрънкваше на китара:

*Ваше благородие, госпожа сполука,
със едни си ти добра, с други пък е друго.
Олово към сърцето
почакай, не зови...
В смъртта не ми върви —
е, в любовта ще провърви.
Ваше благородие, госпожа чужбина,
страстно ме прегръщаше,
но без да ме обичаш...^[1]*

Петруха, кръстосал погледа, седеше с блажено изражение на лицето: песента му харесваше, Верешчагин също.

Сухов се приближи до дома крепост, заслуша се в песента. После прилегна на пясъка, намери камъче и го хвърли през полуотворения прозорец, откъдето се носеше тя.

Камъчето падна в пиалата със спирт, която Верешчагин се канеше да поднесе към устата си. Известно време той слисано гледа камъчето, после го извади с два пръста и опразни пиалата.

— Хей, стопанино — повика го отвън Сухов. — Намира ли ти се огънче? — и почна да си свива цигарка.

Щом чу гласа на своя командир, Петруха се метна към прозореца, но Верешчагин го хвана за куртката и насила го накара да седне.

— Ти какво? — попита той, като бършеше с кърпа капките спирт, опръскали шията и брадата му от падналото в пиалата камъче.

— Ама това е... другарят Сухов! — плетейки езика, рече Петруха. Много се беше напил.

— Сухов казваш? — усмихна се Верешчагин. — Сега ще го видим какъв е тоя Сухов.

Верешчагин се надигна от масата, отиде до скрина, отвори едно чекмедже, извади оттам шашка динамит с къс шнур и се отправи към

иконите. Прекръсти се, поднесе към пламъка на кандилото фитила на шашката динамит — огънчето с пращене побягна по шнура. Верещчагин бавно се приближи до прозореца.

Сухов продължаваше да лежи на пясъка пред къщата и държеше в пръстите си свитата цигарка.

— На, запали — рече му появилият се на прозореца Верещчагин и метна шашката динамит долу. — Прости мене, Господи, грешния... — промърмори той.

Шашката падна до Сухов — горящият шнур стремително се скъсяваше. Сухов спокойно я вдигна от пясъка, запали от шнура, без да бърза, и рязко запокити шашката далеч назад — тя избухна още преди да долети до земята.

— Благодарско — без да му мигне окото, благодари Сухов и дръпна силно. Стопанинът на дома му допадна — също като червения командир Макхамов, стрелял в него от упор, също като нервния Рахимов, който му беше пробутал харем от девет жени, също като всички останали свестни хора, на които се натъкваше по жизнения си път.

Капакът се хлопна от взривната вълна. Верещчагин го отвори, погледна с уважение целия и невредим Сухов и му подхвърли връзка ключове.

— Влизай — рече той кратко.

Верещчагин вече го интересуваха твърде малко неща в живота, тъй като империята рухна и никой вече не искаше от него да служи. Той, руският войник, продължаваше да охранява тук своята държава по собствена инициатива. И все пак съмненията в правилността на постъпките му все по-често обземаха Верещчагин, защото военният винаги е длъжен да знае със сигурност на кого служи... Затова сега той все по-често прибягваше към единственото средство, което някак можеше да облекчи тъгата от тази неопределеност.

— Сядай да пийнем — Верещчагин покани Сухов на масата, след като огледа червеноармееца с проникателен, преценяващ поглед изпод тежките клепачи, когато онзи отключи външния катинар с ключ от връзката и влезе в стаята.

— Може — съгласи се веднага Сухов и докато се настаняваше, хвърли поглед към снимките на стената.

На едната от тях Верешчагин, юнашки засукал мустаци, седеше, облечен с мундир и накичен с ордени до млада жена в униформа на милосърдна сестра, на другата стоеше над мъничкия ковчег на момченце, наведен печално над него. Младата жена също се беше навела над момченцето.

— Видя ли пауните на двора? — попита с пиянски глас Верешчагин, след като проследи погледа на Сухов.

— Видях ги.

— Ето, за тях размених мундира... — Верешчагин наля в пиалите спирт, а на Сухов като на уважаван гост наля в чаша. — Петруха!

— Аз... не пия — заяви момъкът, който едва се държеше на краката си.

— Правилно — одобри Верешчагин. — Аз само това да допия и... — той подържа в ръка и отново остави на масата трилитровата бутилка, все още пълна до половината със спирт. — И ще зарежа пиенето.

Сухов акуратно взе чашата си, като се стараеше да не излее и капка, отпи, без да бърза, и избърса с пръстче мустаците си, като ни един мускул не трепна на лицето му. Това хареса на Верешчагин.

— Много ми падна на сърцето твойт Петруха — рече той и на свой ред обърна пиалата. — Да пийнем още... — и той направи опит да напълни отново чашата и пиалата.

— Чакай — спря го Сухов. — Дошли сме при теб по работа.

— Знам — кимна Верешчагин.

— Ще ни дадеш ли картечницата?

— Абдула ли чакаш?

Сухов погледна Петруха.

— Да, каза ми — потвърди Верешчагин.

— Чакам го — Сухов извади от джоба си кърпичка и шумно си издуха носа.

Верешчагин кимна разбиращо.

— Виж какво, Сухов — и той се умълча. — Имах митница, имаше контрабандисти, имаше търговци, керванджии. Тук минаваше главният път от Иран към наша територия... — Той въздъхна. — Сега митница няма, кервани няма... Общо взето, ние с Абдула сме в мир. На мен ми е все тая — бели ли ще са, червени ли ще са, Абдула ли ще е,

ти ли ще си... — Верещчагин отново въздъхна. — А ако тръгна с теб, тогава е друга работа!

— И в какво е работата? — спокойно рече Сухов. — Да вървим.

— Д'в'рим — подхвана пияният Петруха, люшна се и удържа винтовката, която през цялото време не изпусна от ръцете си.

Верещчагин обгърна с поглед гостите и бавно се надигна от масата, очите му потъмняха, той сви огромните си юмруци.

— Да вървим, момчета — рече той с пресипнал глас.

— Здравейте — вежливо произнесе Сухов, като гледаше покрай Верещчагин към вратата.

На вратата стоеше жена — същата, която седеше до Верещчагин на фотографията. Тя гледаше с почуда неканените гости и бутилката със спирт.

Верещчагин се обърна, видя жената. Тя кимна в отговор на поздрава на Сухов и мина в другата стая.

— Момчета, аз ей сега... — измърмори Верещчагин и тръгна след нея.

Петруха понечи да мръдне с намерението да последва Верещчагин.

— Назад — кратко заповяда Сухов.

Петруха отново се олюля и замръзна на място.

... Жената в другата стая плачеше, прислонила се до дъбовия скрин, обърнала гръб на Верещчагин.

— Какво ми говореше ти? — укоряваше тя мъжа си през сълзи. — Какви клетви ми даваше? Оглупя на старини...

— Настася — умолително рече той, като едновременно се стараеше да придаде на лицето си страшен израз, за да повлияе с вида си на жена си.

Но неговият „страшен“ вид не й направи впечатление.

— Малко ти е, че ми погуби младините — продължаваше Настя. — А сега вдовица ли искаш да ме оставиш?

— Настася! — повтори Верещчагин, наведе се и вдигна поставената на перваза ръчна картечница. — И като го направи, дори се измени външно — някак си целият се стегна, изправи се...

— Ох, Паша, Пашенка! Прости ми, прости ми, в името на Христа те моля, прости ми! — Жената се хвърли към него, хвана се за приклада на картечницата. — Не ходи с тях! Ще те погубят за нищо!

Сухов и Петруха не помръдваха от местата си и неволно слушаха целия този разговор.

— Поне мене пожали! — примоли се Настася.

Верещчагин я погледна и изведнъж видя лъчистите очи на онова момиченце — медицинската сестра, която се грижеше за него в лазарета. Без да изпуска от ръце картечницата, той се върна при гостите.

— Вижте какво, момчета — той гледаше настрани. — Няма да ви дам картечницата.

Сухов веднага стана от стола.

— Пауни викаш? — рече той иронично, но се усети и въздъхна — нали беше чул молбата на жената. — Карай! Да вървим, Петруха!

Те минаха покрай Верещчагин, свел очи надолу и все още държащ картечницата в ръце, и притвориха вратата след себе си.

Щом си отидоха, Верещчагин избухна:

— Вечно ми заставаш на пътя! Мундира ми смени за тия петли! За кой дявол са ми тия разноцветни пуйки?

— Бог да е с тебе, Паша! — жално заговори Настя. — Не гневи Господа! Той всичко вижда... Та аз никого си нямам освен теб! Помисли си какво ще стане с мен...

Верещчагин метна с грохот картечницата на пода, грабна пиалата и я пресуши на един дъх. Настася, плачейки, увисна на ръката му.

[1] Стиховете са на Булат Окуджава. Бел.авт. ↑

Сухов и Петруха излязоха от портата на дома крепост.

— Дявол да го вземе! — изруга Сухов. — Не ми върви в последно време! Въртя се в тая пустиня. Ту в една история загазвам, ту в друга... — Той замълча. — Да, заедно с Верещчагин щеше да е много по-просто — такъв човек струва цял взвод, ако не и рота! — повтори той казаното от Рахимов за самия него.

Внезапно Сухов се спря.

Откъм селото, като затъваха в пясъка и се препъваха, тичаха забулените в чадри жени — и деветте. Плачеха и нареждаха. След тях подтичваха селските старци, ругаеха ги и ги замеряха с камъни.

— Стой! — развика се Сухов и затича да им пресече пътя.

Жените видяха Сухов и Петруха и завиха към тях. Старците се спряха по-далеч.

— Другарю Сухов! — задъхана, първа дотича Гюлчатая. — Старците ни гонят... Разправят ще дойде Абдула, заради нас всички ще избие!

Останалите жени дружно завиха.

— Тихо, другарки жени! — Сухов вдигна ръка. — Не плачете! Никакъв Абдула няма да дойде! Няма да позволим да ви обиждат!

Той се приближи към старците.

— Защо така, бащици, обиждате жените? Не е хубаво.

Старците веднага започнаха да плюят по харема, загълчаха. Един, най-старият, заговори на развален руски:

— Началник, ти Абдула не познаваш! Такива като тебе много ги клал тук... Сега негови жени тук — нас всичките ще убие!

— Няма да ви убие — спокойно отвърна Сухов.

— А жените моля да не обиждате. Това са първите свободни жени на Изтока. Ясно? Свободно! — изкомандва той тихо.

Старците послушно се обърнаха и се затътриха назад оклюмани.

Отрядът на Абдула се придвижваше през пясъците към Педжент и оставяше подире си жълта, кълбяща се прашна завеса.

Абдула говореше на Саид:

— Мой дълг е да взема харема си. Твой — да отмъстиш на Джевдет. Друго няма, макар че всичко за нас се преобърна в този

свят... Моят баща, преди да умре, ме помоли да сложа в гроба броеница. Наивен човек. Завиждам му.

— Моят баща нищо не каза преди смъртта си — мрачно рече Саид. — Докато той месеше глина на двора, Джевдет го уби в гръб.

— Баща ти беше мъдър човек — продължи Абдула след малко. — Но кой на тази земя знае кое е добро, кое — зло? Кинжалът е добър за този, който го има, и е лош за онзи, който го няма в нужния момент.

Нукерите на Абдула като по команда взеха кинжала на Саид, който му беше подарил Сухов, и смъкнаха карабината от гръба му.

В същото време Абдула се правеше, че гледа настрани, и си палеше цигара.

Сухов и Петруха оглеждаха селото и обмисляха възможностите за отбраната му. Жените, макар че се успокоиха, ги следваха навсякъде като вързани.

— С тях няма да спуснем баркаса на вода — замислено рече Сухов на Петруха. — Трябва да измислим нещо друго. — Мисълта за сандъка с динамит се мярна в ума му. Той погледна баркаса и се усмихна злорадо. — Правилно. Те сами ще го пуснат по вода!

— Кой? — не разбра Петруха.

— Скоро ще разбереш...

След известно време Сухов и Петруха довякоха до баркаса сандъка с динамит, конфискуван от педжентските старци.

Сухов слезе в трюма и отиде до моторчето, извади парче бикфордов шнур, прикрепил го към комина.

— Брой — нареди той на Петруха и включи моторчето на баркаса. То затрака силно и напълни трюма със смрадлива, но толкова приятна за Сухов миризма на гориво.

От нагретия щуцер шнурът се запали, засъска — Петруха започна да брой на глас:

— Едно, две-три, четири... — преброи до четирийсет и две, докато шнурът не изгоря докрай.

Сухов отрязва ново парче шнур, съвсем същото на дължина, и повтори операцията — шнурът пак изгоря на „четирийсет и две“. Щом се убеди в надеждността на своя замисъл, Фьодор измъкна от сандъка

няколко шашки динамит, после прикрепи единия край на шнура към комина, а другия — към сандъка с динамит.

— Скрый по-хубавичко сандъка и шнура да не се виждат — разпореди той. — И оправи всичко тук.

— Нека си плават! — потри ръце Петруха. — Зад кордона се стегнали да вървят! Ще запалят моторчето и — след четирийсет и две... как-ак!

— Точно така — потвърди Сухов и се заизкачва по трапа към палубата.

Над Педжент се спусна нощ. Четири огромни факела пламтяха около педжентския дворец — Сухов беше поставил по ъглите на площада четири бъчви с керосин и ги запали. Отблясъците на светлината трепкаха и осветяваха неравно нощните улички, къщите, блестяха в стъклата на прозорчетата.

Сухов оглеждаше от покрива на музея нощното градче — беше готов за срещата с противника. Особено внимателно наблюдаваше главната уличка, водеща от пустинята към града.

Зад вратата с надпис „Общежитие на свободните жени на Изтока“ се чуваха ритмичните звуци на тъпан с подрънкване на звънчета. Прозорците бяха плътно закрити с пердета, лампата светеше. Жените бяха събрали всички койки на едно място, разхвърляли възглавниците както си искат, за да седят на тях. Всичките бяха по леки, прозрачни шалвари и късички блузки. Между шалварите и блузките оставаше ивичка гол корем. Бяха начервени, набелени, очите им бляскаха.

Една от хубавиците удряше по малък тъпан, друга танцуваше в свободното пространство на пода. Жените лениво сменяха позите си, но усмивки, смях нямаше. Ако не броим звуците на тъпана, цареше пълна тишина...

Танцуващата хубавица изведнъж се олюля, притисна длан към челото си, притвори очи и безсилно се отпусна на пода.

— О, Аллах! — простена тя. — Умирам, искам да ям!

Всичките жени като по команда се обърнаха към Гюлчатаяй.

— Нашият мъж ни забрави още преди да ни е познал... Това си е негова работа, но защо не ни дава месо? — протегнала ръце към

Гюлчатай, сърдито попита Зарина.

— Когато аз бях любимата жена на Абдула, всеки ден ядяхме месо! — Джамилия гледаше Гюлчатай с презрение.

— И даже орехи!

— И рахат локум!

Всичките наведнъж се развикаха, вперили погледи от упор в Гюлчатай.

Гюлчатай седеше със сведени очи и чувстваше пълното си нищожество.

— Може би ласките ѝ са непохватни?

— Или не му харесва как е облечена?

Гюлчатай вдигна пълни със сълзи очи.

— Ние сами трябва да я приготвим!

— Господарят вече не ме иска — изхлипа Гюлчатай. — Решил е да ме даде на Петруха.

— На Петруха? — попита Лейла. — Това променя всичко. Сега нека назначи нова любима жена.

— Почакай — намеси се Зухра. — Петруха пратил ли му е откуп?

— Неее — жално провлече Гюлчатай.

— Тогава не се брой. Ти си оставаш любима жена.

Жените наобиколиха Гюлчатай, развързаха вързопчетата си и започнаха да я гласят — даваха ѝ най-хубавите си дрехи, обеци, гривни, пръстени, гримираха ѝ, както можаха, очите, веждите...

Наконтена, цялата в скъпоценности, Гюлчатай стоеше и сияеше с невъзможна красота, както и се полага на любимата жена на господаря на харема.

— Сега върви — рече бившата любима жена на Абдула. — И не забравяй: утре трябва да получим месо!

Отрядът на Абдула се разположи за нощуване в долчинката до кладенеца — не запалиха огънове, поставиха часови, легнаха направо на пясъка, с дрехите.

Абдула не можеше да заспи — не беше спал, откакто погребва Сашенка. Седеше на върха на един бархан, кръстосал крака под себе

си и затворил очи. За кой ли път отново си представи лицето на любимата, погледа ѝ, усмивката ѝ.

Саид също не спеше, полулегнал на пясъка, обкръжен от нукери. Мислеше за останалия в Педжент Сухов, за смъртната опасност, заплашваща този руснак, когато Абдула връхлети в градчето.

Сухов му спаси живота и Саид беше готов да даде своя за него. Но тогава Джевдет оставаше неотмъстен и това мъчително раздвоение не даваше покой на Саид.

Цяла в обеци, пръстени, гривни, нагласена и силно гримирана, Гюлчатая вървеше по галерията на музея... Минавайки покрай Петруха, който спеше на дъсченото легло до входа, гушнал винтовката, тя прикри лицето си и постоя известно време надвесена над него, после изчезна в тъмнината.

Сухов продължаваше да наблюдава от покрива нощния град.

Бъчвите с керосин все така осветяваха уличките и къщите.

Дочуха се леки стъпки — Сухов се огледа и застана нащрек. Ръката му легна на кобура.

В отвора на тавана се появи Гюлчатая, махна чадрата и зачака кога Сухов ще я заговори.

— Защо си дошла? — поинтересува се той и свали ръка от кобура.

— Дойдох при теб, господарю — отвърна Гюлчатая, усмихна се и се приближи до Сухов. Трепкащите пламъци осветяваха лицето ѝ.

— Какво си се докарала така? — попита той строго.

С призивна усмивка Гюлчатая вървеше към него с кокетни танцови стъпки.

— Ти какво? — попита Сухов. — Ама ти какво? — сгълча я той.

Гюлчатая се присламчи плътно към него.

— Зарежи това! — рече той смутено. Съвсем отблизо видя очите ѝ, устните ѝ и отстъпи крачка назад. — Престани, ти казвам!

Гюлчатая отново се присламчи плътно. Гърбът на Сухов опря в гредата.

— Ти какво, да не си превъртяла? — прошепна той.

Гюлчатая се вдигна на пръсти, прегърна го силно и му лепна целувка по устата, после още и още... След това отпусна ръце и замръзна пред него, забила поглед в пода.

Сухов приседна на сандъка и обхвана главата си с ръце.

— Сега край... — тихо рече той и на мига ревна: — Ти какви ги свърши?! — Гюлчатая вдигна очи към него. — Сега трябва до стената да ме изправят!

— Какво значи това „до стената“? — попита тя.

— Да ме разстрелят, ето какво! — кресна Сухов.

— И аз с тебе до стената — рече Гюлчатая. — А как ще разберат?

— Какво да разберат? — застана той.

— Че съм те целувала. Нима сам ще им кажеш?

— Не — отвърна Сухов.

— И аз няма! — Гюлчатай се засмя.

Той поклати глава.

— Ама теб май си те бива, момиченце! Ти знаеш ли коя си?

— Да. Аз съм твоята коза.

— Какво?!

— Нали сам каза — всички сме твои кози.

Сухов се разсмя.

Девојката ласкаво докосна рамото му.

— Господарю...

— Пак! — скастри я Сухов.

— Ох! Другарю Сухов, лошо е — таранка, таранка! Дай на жените си месо.

— Какво?! — удиви се той.

— Дай най-лошата овничка... Гюлчатай ще те обича.

Сухов поклати глава с усмивка.

— Хм, „овничка“... А откъде да го взема? Че то каша няма, а ти месо искаш. Само таранка остана.

Гюлчатай, като продължаваше ласкаво да гледа Сухов, седна на коленете му.

— Пак ли? Зарежи го това — той отново се смути и се опита да я избута от себе си. — Нали се разбрахме за Петруха, а?

— Петруха? — Гюлчатай се усмихна широко, като продължаваше да седи на коленете на Сухов, но усмивката ѝ бързо угасна. — Аз съм твоя жена. Не е ли вярно?

— Моята жена... си е вкъщи — с тъга в гласа промълви Сухов.

— Нима не можеш да ѝ кажеш, че Гюлчатай е твоята любима жена? Нима тя ще се обиди?

— Какво, какво? — попита Сухов, врътна глава и силно изсумтя. — Ха! Да се обиди! — За секунда си представи на какво ще го направи Катя, когато ѝ обяви, че при тях ще се засели още една негова жена... Пак поклати глава и почна да втълпява на Гюлчатай: — На нас ни се полага само по една жена... Ясно? Една! За цял живот. Бог е наредил така... Каквато и да е тя — лоша или добра. Една. Ясно?

Гюлчатай се удиви.

— Ама как така — една жена те обича, една жена готви яденето, една шие дрехите, една храни децата... И всичкото само една?

— Няма как...

— Тежко! — с искрено съчувствие възкликна Гюлчатай.

— Разбира се, че е тежко — съгласи се Сухов. Тя отново се опита да се притисне до него. Сухов бутна красавицата от коленете си и строго рече:

— Стига! Върви! Лека нощ. Утре ще поговорим...

Гюлчатай го погледна с обидата на отхвърлена жена.

— Не ти ли харесва твоята коза, господарю? Защо тогава ме назначи за любима жена?

— Колко пъти да ти обяснявам?! — разкрещя се Сухов.

Разбрала, че мисията ѝ окончателно се е провалила, Гюлчатай покорно се отправи към изхода, очаквайки със страх срещата с останалите жени.

Сухов въздъхна, докато изпращаше с поглед фигурката на младата жена. Искра ли питане — Гюлчатай му харесваше, даже много му харесваше. Свежата ѝ целувка го срази на място. А и обстановката беше подходяща — тишина, топла лятна нощ... Но Фьодор, който току-що бе намерил надежда за среща с любимата си съпруга, строго си заповяда: никакви такива!

Той се надигна от своя сандък, протегна се, пристъпи към широкия парапет, ограждащ покрива. На парапета по целия периметър на двореца бяха разположени кулички беседки. Сухов приседна на парапета на самия край на покрива, промуши се гърбом между резбованите колонки и подпря глава на остриите извивки на изваяния орнамент, за да не заспи. Оттук добре се виждаха всички улички на Педжент, осветени от пламтящия в бъчвите керосин.

Повален от умората от тежките грижи през този безкраен ден, от предната безсънна нощ в пустинята, когато охраняваше покоя на натрапените му жени, Сухов притвори очи за минутка и на мига му се присъни необикновен сън...

... Той сякаш се озова в родния край, на зелена полянка заедно с всичките си многобройни жени, общо десет лица — целия харем и Катя. Жените, както се полага, са пременени в хубави рокли, на

главите с венци от полски цветя и всички са заети с някаква работа — коя шие, коя преде, коя раздухва самовара... А сред всички тях, обкръжен от внимание и ласки, важно седи сам той, Фьодор Сухов, с червена чалма и, прегърнал своята действително любима жена Катерина Матвеевна, пие чай от пиала...

... Сухов отвори очи, усмихна се на съня, погледна надолу към града, после вдигна очи към небето, обгърна с поглед пръснатите ярки звезди... Така и си лежеше в ненарушаваната от нищо безсъзнателна тишина на нощното градче, бореше се със съня, поглеждаше ту надолу към площада пред двореца и тесните улички между слепите зидове, ту нагоре към небето. Известно е, че за часовия на пост нощта продължава безкрайно дълго. В тази тревожна за него нощ Сухов поглеждаше нагоре не за да се любува на звездното небе, макар че над пустинята то е приказно красиво, а за да определя времето по движението на светилата. Понякога, както си му е редът, а и за собствено удовлетворение той хвърляше поглед и на неработещия си часовник. Спомни си как се сдоби с него...

... Веднъж той разбра, че известният курбаши Аслан-бай е преградил с бент водата и е оставил нивите на дехканите без вода. Под ударите на ветровете над степната земя се вдигаше прах и тя нищо не раждаше. Възмутен от такава несправедливост, Сухов реши да прояви самоинициатива и да взриви бента на Аслан-бай.

Другарите му по отряд го разубеждаваха — охраната на Аслан-бай била много надеждна и той сякаш се гласял да склучи мир със съветската власт.

— Какъв ти мир с бандит, отнел на хората водата! — заяви Сухов и, цял накичен с шашки динамит, се запъти към бента.

Изчака да се стъмни, нахлупи на главата си половин изядена диня с пробити в нея дупчици — изпитан способ от младините — и заплува незабелязан към главната подпора на бента. Заобиколи я и успя направо под нозете на пазачите нукери да прикрепи връзка шашки към дървената подпора, която поддържаше огромния щит на водоотливния отвор.

Забелязаха го късно, когато вече почти се беше добрал до брега. Нукерите откриха огън, а един от тях замахна, за да хвърли граната. При този замах Сухов го повали — гранатата избухна в ръцете на нукера и разхвърля и другите стоящи наблизо пазачи. С втория изстрел Сухов тегли куршума на връзката динамит. Раздаде се взрив с чудовищна сила, погребал заедно с отломките от бента всички пазачи в ревящия поток на освободената вода...

Сухов и сам не помнеше ясно как, зашеметен и отхвърлен от взривната вълна, е успял да се измъкне на брега и да се скрие в тъмното.

Когато се завърна в отряда, целият изпокъсан, опърлен, ожулен и разкървавен, командирът Кавун незабавно поиска той да му се яви. Знаменитият червен комбриг без излишни разговори, за назидание на другите бойци лепна на героя пет дни строг арест за самоволни, без заповед действия. Сухов на мига, както и се полага на арестант, без колан и гологлав (за да не позори звездичката на кепето) бе отведен под охрана в главния гарнизонен арест, оборудван в една от яслите на глинобитната конюшня.

Той излежа присъдата си от край до край в застланата с прясна слама ясла в съпровод на съчувственото цвилене на гарнизонните коне.

В строгия „карцер“ и дажбите бяха строги — само хляб и вода, а да полегнеш преди отбоя не се разрешаваше и за минутка. Този ред караулните трябваше да спазват безусловно, но часовете от местните червеноармейци — узбеки, туркмени, киргизи — много заважаваха Сухов за това, че беше взривил бента на ненавистния Аслан-бай.

Помежду си те започнаха почтително да наричат Сухов шайтан, което в превод ще рече дявол, и по цял ден му носеха разни лакомства — кой тютюнец, кой шепка сушени кайсии, кой питка овче сирене. Освен това домъкнаха в яслата цяла купа прясна слама и разрешиха на арестанта да се въргаля в нея колкото си иска. По този начин Сухов за пет денонощия си почина и се наспа „за цялата война“, че даже и малко понапълня, убедил се на дело в справедливостта на старата истина — „не ти трябват сто рубли, а сто приятели“.

След като Сухов си излежа „карцера“, комбригът Кавун отново го извика при себе си. Мъдрият командир пак за назидание на останалите бе решил да отбележи и другата страна на самоволната постъпка на червеноармееца. За умение и находчивост при

провеждането на смъртно рискована операция и защото Сухов при това бе успял да остане жив, знаменитият бригаден командир го награди пред строя с поименен револвер и ръчен часовник.

На револвера беше написано „На червеноармееца Сухов. Комбриг М. Н. Кавун“. На часовника нямаше никакъв надпис. Беше голям почти колкото будилник, лъщеше като новичък, но, за съжаление, не работеше. И въпреки това Сухов се зарадва на този часовник повече, отколкото на револвера, защото оръжия във военния си живот той беше виждал много, а ръчен часовник виждаше за първи път. Джобни беше срещал, а виж ръчен, че и такъв забележителен — никога. Жалко, разбира се, че не работеше, но Сухов не се разстройваше особено — надяваше се като се върне в Нижни Новгород, веднага да го поправи и после да се фука с часовника за завист и удивление на всички...

... Както си лежеше на покрива, Сухов за пореден път погледна часовника си и си помисли, че тъкмо това негово свойство — да предизвиква завист и удивление — бе използвал така успешно вчера на морския бряг. По този начин се получаваше, че часовникът му е спасил живота.

Като си спомни за Нижни Новгород, той тутакси започна да мисли за срещата с Катя...

Внезапно див вопъл, писклив и крайно неприятен на слух, прорязва нощната тишина. Сухов даже трепна и поклати глава. След този вопъл прозвуча и друг — пауните в двора на Верешчагиновата къща се бяха събудили. Тутакси им отвърнаха петлите в различните краища на града.

Тънка ивичка синева се появи на изток. Тя започна да се разширява, да изсветлява... Мракът бързо отстъпи и ето, алените цветове на изгрева вече играеха по половината небе. Бъчвите с горящ керосин вече не осветяваха нищо, само високи стълбове пушек се издигаха над тях. Тревожната нощ се свърши и настъпи новият ден.

Сухов свали крака от парапета и се протегна, за да поразкърши вдървеното си на каменното ложе тяло.

В отвора на капандурата се появи рошавата глава на Петруха. Той се качи на покрива с неизменната винтовка в ръце.

— Всичко е нормално, другарю Сухов! — Весело рече той. — Скоро ще пристигне Рахимов!

И отново се разнесе паунски вопъл. Петруха погледна към митницата.

— Как така, другарю Сухов? — попита той. — Такава красива опашка и такъв противен глас?

— За равновесие — отвърна Сухов. — За пауна опашка, а за славея глас.

— Точно така! — копирайки Сухов, зарадвано потвърди Петруха. — На славея перата... ама хич ги няма! Ние при нас, в Рязан, всяка пролет ги ловяхме. Като пеят, направо с ръце се ловят!

— Ловят се — съгласи се Сухов. — Но всъщност — той кимна към дома на Верешчагин — не паунът, ами другарката му крещеше, така че опашката няма нищо общо.

— Другарю Сухов, ще вървя... да видя там кое как е — смънка Петруха и извърна поглед.

Сухов го изгледа внимателно и му се закани с юмрук.

— Ще ти покажа аз „кое как е“!

— Другарю Сухов, че аз на вас съвсем откровено... — захленчи Петруха.

— Добре де, добре — меко се усмихна Фьодор изведнъж, като се сети как самият той беше влюбен. — Ти по-добре налей вода — да сварим каша на госпожиците. Да не вземе твоята изгора да умре от глад.

— Слушам — да наля вода! — заусмихва се Петруха.

— А зад вратата недей да се врещ, че знае ли се...

Момъкът се скри под капандурата. Докато говореше с него, Сухов не забравяше да поглежда надолу, към града, но засега всичко беше тихо.

Той отново се качи на парапета, облегна гръб на резбованата колона.

Утрото беше прекрасно, жегата още не беше започнала да го мъчи. На Сухов много му се щеше да сподели оптимизма на Петруха по повод бързото пристигане на Рахимов, но на война отдавна беше свикнал да се готви само за най-лошото и това винаги го спасяваше.

След две безсънни нощи непреодолимо му се искаше да поспи. Стана му тъжно, че Саид го изостави. Той можеше да го смени, да му даде да си почине. Не можеше да повери поста си на неопитния Петруха.

Отрядът на Абдула излезе на морския бряг. Когато първите конници се приближиха до баркаса, се разнесоха виковете на Семьон:

— Вижте... Ибрахим! Калпакът му!

Като се наведе от коня и вдигна в движение рунтавия калпак, той се приближи до Абдула.

— Горкият Ибрахим — и Абдула се обърна към Саид: — Докато не ги взема, оставаш тук. — И той пришпори коня и се отправи към Педжент. Част от джигитите го последваха.

Саид гледаше след Абдула и сега съжаляваше, че няма оръжие и не може да предупреди приятеля си с изстрел.

Четиримата нукери, които го охраняваха, го обградиха още по-плътно.

Сухов все пак задряма леко на покрива. Над него отново запърхаха сладки сънища, но обичайната напрегнатост на войника, която и насън не го напускаше, успя навреме да даде сигнал: нещо не е наред. Сухов отвори очи — нукерите на Абдула безшумно обкръжаваха крепостта. Не му трябваше много, за да го разбере. На опитното око му стигаше едва забележимото движение в сянката на глинобитната постройка и фигурата, метнала се през тясната улица...

Сухов веднага дойде на себе си и дори изпита облекчение: свърши се мъчителното очакване, дойде време да се действа.

Той тихо скочи от балюстрадата на покрива и в следващата секунда видя как откъм брега на тясната уличка, водеща към двореца, изскача група конници. Всичките се виждаха като на длан. Разбира се, ако Сухов сложеше тук, на покрива, картечница, от такава изгодна позиция можеше наведнъж да опука десетина конника, но това означаваше да се разкрие и да влезе в открит бой. Да спечели такъв бой, като се сражава с цял отряд от опитните главорези на Абдула, беше много малко вероятно. През нощта Сухов беше обмислил различни варианти за действията си.

Петруха се спусна на двора с голяма медна кана и я напълни с вода от кладенеца. После се качи до вратата на „женското общежитие“, където през нощта стоя на пост, постоя, послуша се... За негово огорчение жените още не се бяха събудили. Той отново слезе долу на двора и излезе през вратата, като с това наруши заповедта на Сухов. Не успя да направи и двайсетина крачки и видя конния отряд, втурнал се в атака към двореца...

Петруха усети внезапен хлад в корема, замята се, избирайки позиция, плъсна се в полузасипаната траншея и припряно започна да наглася винтовката върху насипа. Конете, препускащи с всичка сила, вече изнасяха ездачите си на площада пред портата. Летяха право към него. С мъка потиснал желанието да замижи, Петруха взе на прицел първия конник и натисна спусъка. Сухо изтрака желязо о желязо. Засечка. Петруха отпусна глава на земята в очакване на удар отгоре. Но само пясък и камъчета, изскачили изпод копитата на профучалите над него коне, изплющяха по ръцете му, с които криеше главата си. Конниците прелетяха край него — или не бяха забелязали Петруха,

или бяха решили да не губят скъпоценни секунди за такъв жалък противник.

Пред портата Абдула спря коня, скочи от него и крачейки със замах, се приближи до вратата на двореца музей. Беше облечен с панталони от чортова кожа, новичка английска куртка обгръщаше торса му, на главата — красиво навита чалма.

Той изтича стремително по стълбата, забави се при табелата „Общежитие на първите свободни жени на Изтока“, прочете я и с крак отвори вратата към помещението. На съпровождащите го нукери заповяда да останат пред вратата, затвори я след себе си.

... Жените му, струпани на купчина, гледаха умолително своя мъж и господар.

Абдула огледа леглата, към които бяха прикрепени табелки с имената на всичките му жени — на руски и персийски език (надписите направи Лебедев, за което Сухов му обеща допълнителна дажба в бъдеще), — и почерня от гняв.

— Всяка да застане до леглото си — заповяда той.

Жените се подчиниха.

— Джамия, нима живееше лошо при мен?... Защо опозори името ми? — попита Абдула. В мрачния му глас се прокрадна тъжни нотки. — Нима не те обичах? А ти, Лейла? Поне веднъж обидил ли съм те? Защо не умря, когато ти предложиха да се лишиш от честта си? Нима не ми се кълнеш, че винаги ще ми бъдеш вярна жена? А ти, Гюлчатай? Спомняш ли си онзи ден, когато се срещнахме за първи път? Защо избрахте пътя на безчестието? Защо направихте името ми безславно и го покрихте с позор?

— Ние ти останахме верни, господарю — тихо рече Джамия.

— А кой ще повярва на това? Та вие сте били в ръцете на неверници! Да ми прости Аллах, но няма прошка за вас. Дойде вашият час!

Докато произнасяше осъдителните думи, Абдула не изпитваше към жените си нищо освен равнодушие. Тежката мъка по единствената жена, която беше обичал, не го напускаше.

Той свали предпазителя на своя маузер...

Отзад се разнесе леко шумолене — щом се обърна, Абдула видя в тесния прозорец Сухов. Той седеше на перваза, зад него на ремък висеше картечница, в ръка държеше револвер.

— Горе ръцете. С лице към стената — тихо заповяда Сухов.

Абдула бавно вдигна ръце.

— Хвърли оръжието. Ако стане нещо, ще стрелям — меко додаде Сухов.

Абдула неохотно разтвори пръстите, стиснали дръжката на тежкия пистолет, и маузерът с глух трясък падна в нозете му.

— И кинжала...

Абдула свали кинжала от колана си и го хвърли на пода.

— И пет крачки напред — с усмивка довърши Сухов.

Абдула направи пет крачки, без да откъсва поглед от Сухов, готов всяка минута да вземе инициативата, но червеноармеецът беше опитен в движенията си — Абдула веднага го забеляза. Наред с това той, също като Сухов, когато го плениха на брега, с известно облекчение помисли, че не го застреляха веднага — значи им трябваше за нещо, — и сега разполагаше с време, а следователно и с възможност да промени ситуацията в своя полза. От тази минута нататък Абдула напрегнато зачака подходящ момент.

Сухов скочи от перваза, помъкнал след себе си картечницата, скрита с крак кинжала по-далеч, а маузера взе за себе си.

— А сега заповядай на нукерите си да се махнат оттук.

Абдула го изгледа косо и очите му блеснаха.

— Ако стане нещо, няма да пропусна... — Сухов се скри зад високото табло на музейния креват, който Петруха домъкна и сглоби за Гюлчатай. Оттук беше удобно да държиш Абдула на мушка. — Абдула, свали си ръцете — посъветва го той ласкаво.

Абдула отпусна ръце и гневно закрещя:

— Махмуд!

В стаята наведен влезе нукер.

— Вървете да товарите баркаса — заповяда Абдула, без да се обръща. — Аз засега ще остана тук... Ако до пладне не дойда, елате да се разплатите за мен.

Нукерът погледна неразбиращо жените, позабави се, тъпчейки на едно място до вратата.

— Вън! — кресна му Абдула.

Нукерът се отдалечи с поклон.

Сухов откачи ремъка от картечницата и го пусна — противотежестта с камъка полетя надолу и уцели застаналия точно под

прозореца подпоручик по главата. Онзи се строполи, но след като полежа малко, скочи на крака и побягна след припряно напускащите двореца нукери.

Като го подбутваше с дулото на револвера в гърба, Сухов изкара Абдула на първия етаж на музея и го поведе към зандана, който се намираше в приземния етаж. Това беше стая със зарешетени прозорци и врата, която се затваряше отвън с резе.

По пътя Абдула попита:

— Ти кой си?

— Сухов съм... може би си чувал за мен? — Абдула леко сведе глава. — Отдавна ми се искаше да се срещна с теб, ама все не ставаше.

— Е, сега се срещнахме — усмихна се мрачно Абдула.

Да, беше чувал за Сухов. Разказвали му бяха за този друговец, ловък и късметлия, който се беше изхитрил да взриви бента на Асланбай, беше взел в плен самия Черен имам, и то в неговата крепост, където Абдула преди два дена остави жените си.

След като затвори Абдула в зандана, Сухов спусна резето, наби го с длан за по-сигурно и в този миг към него притича Петруха. Момчето беше живо и невредимо благодарение на засичащата си винтовка.

— Къде се губиш? — попита строго Сухов.

— Ходих на разузнаване, другарю Сухов. Товарят се! — доложи Петруха.

— Оставаш тук... И не го изпускай от очи — заповяда Сухов и бодна с пръст решетката на зандана, зад която се виждаше унилото лице на пленника. — А аз ще сляза на брега. Да видим как се товарят.

Хората на Абдула се готвеха да отплават. Те бързо спуснаха на вода баркаса и товареха денковете с нагробена плячка, запасяваха се с провизии за из път — търкаляха буренца с прясна вода, на огъня се печеше овен.

Съобщението, че Абдула е пленен, предизвика всеобщо объркване. Всички се засуетиха, разтичаха се и си крещяха един на друг.

Саид седеше край огъня, когато дотичалият нукер извика задъхано:

— Хванали са Абдула!

— Как?! Кой?! — разнесе се от всички страни.

— Рижият урус!

Четиримата нукери, които пазеха Саид, бързо изгубиха интерес към него и тръгнаха към баркаса. Саид веднага се възползва от суматохата. Като се стараеше да не прави резки движения, той бавно се надигна, приближи се до най-близкия джигит, който търкаляше буре, с бързо движение измъкна револвера от пояса му, допря дулото до брадясалата брада на слисания от изненада главорез, свали и карабината от рамото му.

— Не казвай на никого, не бива — доброжелателно посъветва той брадатия и като продължаваше да го държи на прицел, отстъпи няколко крачки назад, за да се приближи към коня си, вързан на коневръза при другите.

Никой не обърна внимание на Саид. Като отстъпваше назад, той се приближи до коня и от раз скочи на гърба му. Обърна се странично на седлото, като продължаваше да държи на прицел слисания брадат мъж, и потегли.

Малко по-рано острият поглед на Саид забеляза бялото кепе на Сухов, стърчащо почти незабележимо над гребена на близкия бархан.

Изад бархана Сухов следеше суетнята около баркаса. Щом забеляза Саид, той се зарадва, а когато онзи направи фокуса с бягството, извади дулото на картечницата над гребена, за да може във всеки момент да подкрепи приятеля си със стрелба.

Като държеше револвера и карабината в готовност и поглеждаше назад, Саид се приближи до лежащия зад картучницата Сухов, плъзна се от седлото на пясъка, легна до него.

— Ще те измамят — рече той. — Ще се качат на баркаса. Ти ще пуснеш Абдула. Те ще се върнат.

— Това... е едва ли — подсмихна се Сухов.

В двора на своя дом крепост, под навеса, жената на Верешчагин Настася разпори търбуха на грамадна есетра, извади хайвера в голяма купа, посоли го, като го разбиваше с лъжица, после понесе хайвера към вкъщи...

По време на войната Настася беше милосърдна сестра в прифронтовия лазарет, а после я преместиха в голямата военна болница. Когато в нейната постъпи раненият Верешчагин, тя се влюби в него почти от пръв поглед. За нейна радост Верешчагин също ѝ обърна внимание.

На фронта той беше разузнавач — „пълзач“. Като змия, по корем (оттук и изразът „пълзешком“) той пропълзляваше зад фронтовата линия и с часове, а понякога и с денонощия лежеше някъде из тръстиките, из храстите, във високата трева...

След като изучеше дневния режим на воинската част, движението на офицерите, войниците, часовете, той внезапно се нахвърляше на някого от тях, зашеметяваше го с юмручен удар и замъкваше пленника на своя територия. Беше здрав колкото си щеш — могъщият „пълзач“ можеше и цяла верста да мъкне пленника на гръб и наред с това да прикрива гръба си с тялото му...

Щом пооздравя, той помоли Настася да му намери китара и за удоволствие на другите ранени ги радваше с разни песнички. После вечер започна да се измъква през прозореца на отделението — с Настася ходеха в градската градина, където свиреше духов оркестър.

Веднъж, уплашена от голямата си любов към Верешчагин, Настася му рече:

— Знам, скоро ще ме зарежеш.

— Защо? — прегръщайки я, попита Верешчагин.

— Защото съм глупава и грозна.

Верешчагин се усмихна.

— На мен умна не ми трябва, защото аз самият съм умен, а красива е по-лошо и от умна... На мен вярна ми трябва.

— Тогава това съм аз — едва доловимо прошепна медицинската сестра...

Те се ожениха и скоро им се роди син, Ванечка. Но момченцето не живя дълго.

Цъфтяха дърветата, горчив аромат струеше от тях в прозорчето на къщата, в която двамата с Настася наеха стаичка след войната, когато една нощ Ваня тихо умря в съня си. Повече деца нямаха и спомените за Ваня им останаха болка за цял живот...

Настася отвори вратата и влезе в стаята, понесла пред себе си купата с черен хайвер.

Верешчагин спеше, проснат на широкия креват. Мърмореше насън, стенеше, хлипаше.

Настася поклати неодобрително глава, прекръсти се пред иконите и остави купата на масата.

— Уррра! — извика насън Верешчагин. — След мен, момчета! — И скочи, облян в пот, защото беше започнал да дебелее и зле понасяше жегата.

Жена му го изтри с кърпа и го покани на масата.

— Пак ли си пил, без да замезваш? — неодобрително рече тя.

— Не мога вече да го ям той проклет хайвер! — примоли се Верешчагин и бутна купата. — Писна ми! Да имаше хлебец!

— Яж ти казвам! — заповяда Настася, загреба пълна лъжица хайвер и го поднесе към устата му.

Верешчагин капризно завъртя глава, но жена му настоя и той, като се мръщеше, преглътна хайвера. А Настася забърбори:

— Ох, какво е страшно днеска в Педжент! Никой носа си не подава от вкъщи... Оня, рижавият, дето идва у нас, май е хванал самия Абдула...

Щом чу това съобщение, Верешчагин престана да дъвче за известно време, заинтересува се.

— Ама че каша е забъркал! — продължаваше Настася, докато загребваше поредната лъжица хайвер. — Господи, ти поне не се заяждай, не се бъркай! Стига ти вече — ти се навоюва...

Верещчагин погледна с неприязън жена си и преглътна с отвращение още една порция хайвер. Той обичаше военното си минало като най-щастливите дни в живота си и споменяха ли му, че се е навоювал, винаги се ядосваше.

Петруха, прегърнал винтовката, седеше до вратата на зандана. Абдула кротуваше. От тъмницата не се чуваше нито звук.

През двора на музея към кладенеца мина Гюлчатай — усмихваше се на Петруха изпод фереджето.

Той скочи на крака, повика я — девойката охотно се спря.

— Гюлчатай, открий си личицето — помоли той, като се приближи. — Хайде де, открий го...

Тя се разколеба, хвана крайчеца на фереджето. Зад ъгъла се разнесе непонятен шум.

— Като че някой се промъква... — разтревожи се Петруха, ослушвайки се.

Изад завоя на галерията на втория етаж се носеха някакви звуци.

— Наглеждай вратата — помоли момъкът. — Аз ей сега...

Той изтича до арката и свърна зад ъгъла на сградата.

Гюлчатай остави каната на земята и изпроводи с поглед Петруха.

— Гюлчатай — изведнъж чу името си тя. Гласът, който го произнесе, я накара да се разтрепери. — Ела до вратата.

Веднага щом Петруха побягна и Гюлчатай остана сама на двора, Абдула, който ги наблюдаваше, разбра, че е настъпил онзи, може би единствен момент, който очакваше през цялото време. Сухов казваше на Рахимов, че „Изтокът бил тънка работа“, но излиза, че и сам още не беше разбрал докрай колко „тънка“ е тя. Допусна грешка — недооцени, а по-скоро не познаваше цялата сила на безропотното подчинение на жената от харема пред нейния господар.

Гюлчатай се приближи до вратата на зандана като хипнотизирана. В зарешетения прозорец веднага видя Абдула.

— Открий си лицето! — заповяда той, втренчил пронизителен поглед в жена си. — И махни резето!

Тя безропотно изпълни всичко като в унес.

— Ела тук!

Гюлчатай влезе в тъмницата — вървеше като зайче към боа и не смееше да отклони поглед от страшните очи на мъжа си.

Абдула смъкна чадрата ѝ, обхвана с пръсти тънката ѝ шия и я привлече към себе си.

— Кажи — защо ти така и не ме обикна? — с тъга в гласа я попита той.

— Страх ме беше от теб, господарю — прошепна Гюлчатай.

Абдула си спомни думите на умиращата Сашенка и тъжно се усмихна.

— Винаги си ми харесвала — каза той и това бяха последните думи, които Гюлчатай чу на този свят.

Абдула я стисна с железни пръсти за гърлото, тя се разтрепери и бавно се свлече на пода...

В галерията на втория етаж Петруха видя Лебедев, който подреждаше някакви картини и съдове в направената в пода ниша. До нея лежаха плочите, с които възнамеряваше да покрие.

— А, вие ли сте — облекчено рече Петруха. — Какво правите?

— Моля ви, нито звук — Лебедев поднесе пръст към устните си. — Тук има скривалище. Опитвам се да запазя най-ценните експонати.

Петруха се обърна и се затича обратно към поста си. Хвърли поглед към вратата на зандана — беше залостена.

Гюлчатай седеше до вратата, увита в чадра.

Петруха притича, клекна до нея.

— Гюлчатай, хайде де, открий си личицето, нали ми обеща... — примоли се той.

Чадрата се отметна — под нея се откри суровото лице на Абдула. Петруха се дръпна, опита се да скочи, но силен удар с ръба на дланта по врата размъти ума му и той се строполи възнак.

В следващия миг Петруха бе убит с щика на винтовката, която Абдула сне от рамото му. Обърна я и със замах заби щика в сърцето на момъка.

После меко като тигър Абдула се метна към портата и остави убития със стърчащата от гърдите му винтовка, чийто щик бе забит в

земята.

Сухов и Саид се връщаха в музея. Саид яздеше, а Сухов, който му беше дал картечницата, тичаше до него без товар, хванат за седлото. Разминаха се с Абдула за някакви си секунди.

Сухов се втурна през портата и повика Петруха — отговор не последва. Озадачен, той притича през вътрешния двор и видя прикованото към земята тяло на Петруха. И сякаш щик прониза и него самия и му причини страшна болка...

Сухов се насили да махне резето на вратата и да влезе в тъмницата. Внимателно изнесе на светло тялото на Гюлчатай и го положи до Петруха — лицата им бяха обърнати едно към друго.

Саид се приближи безшумно, остави картечницата в нозете на Сухов.

— А сега се махай по-бързо — рече той. — Не бива да оставаш сам.

— Не мога — отвърна Сухов. — Абдула ще убие жените.

— Теб ще убие Абдула... Той има много хора и много оръжие. — Упорството на руснака беше неразбираемо за Саид. — Жените са си негови — изтъкна той неотразим от негова гледна точка довод. — След малко ще е тук.

— Разчитах на теб, Саид — със съжаление рече Сухов.

— Ако ме убият, кой ще отмъсти на Джевдет? — попита Саид. — Длъжен съм да го убия, да изпълня обета си. Сега живея само за това.

— Разчитах на теб — повтори Сухов и въздъхна.

Изад ъгъла на двореца се появи Лебедев. Приближи се към тях, като тътреше нозе. Саид докосна рамото на Сухов, сякаш се прощаваше, и тръгна към коня. Беше разбрал цялата безполезност на по-нататъшния разговор с руснака.

Щом видя набучения Петруха и бездиханната девойка до него, Лебедев се дръпна, погледна укорно Сухов, развълнувано заговори:

— Ясно ми е, на вас не ви пука за имуществото на музея, но ме разберете... Нали всичко тук ще загине, ако не се махнете оттук. Заради вас те ще изгорят, ще унищожат всички експонати. Вие не можете сам да се противопоставите на Абдула и хората му! Умолявам ви, отведете жените оттук!

— Късно е вече — въздъхна Сухов, загледан след отдалечаващия се Саид. — Няма и къде... Къде да ги скрия в пустинята? Няма как, Лебедев. Налага се да чакаме Абдула тук.

Междувременно от вътрешните покои на двореца в галерията се изсипаха жените. Втренчили погледи в Гюлчатай и Петруха, те започнаха тъничко да вият.

Сухов вдигна глава и сърдито им заповяда незабавно да се махат, ако искат да останат невредими. Изплашените жени послушно напуснаха галерията. Сухов вдигна от земята картечницата и тръгна към портата на двореца музей. Лебедев го следваше упорито.

Внезапно вратата се отвори и на чердака изскочи Джамия. Държеше в ръце голяма завеса, откъсната от прозореца. Тя мълчаливо притича до телата на Петруха и Гюлчатай, покри ги и все така мълчаливо побягна обратно.

Сухов вдигна пръст и я спря.

— Джамия?

— Да, господарю — чу се тихо изпод чадрата.

— Кажи на другите, че няма от какво да се страхуват, но да не се показват на прозорците.

— Да, господарю — отвърна Джамия и побягна към двореца.

Сухов и Лебедев се изкачиха подире ѝ по каменните стъпала.

След минута Сухов отново се качи на покрива, където прекара нощта. Огледа селището и околностите и видя в далечината Саид — конят го отнасяше навътре в пустинята... Ето, изкачиха една редица от бархани и след някоя и друга секунда се скриха.

Сега Сухов остро почувства, че е съвсем сам. Лебедев като войн не влизаше в сметките. Както винаги в трудни минути, а сега може би и последни мигове от живота му, пред очите на Сухов изникна Катя. Но сега мислеше за нея някак леко — като в църква по време на молитва.

Като поглеждаше към брега, Сухов остави картечницата и вдигна въргалящата се на земята торба. Извади от нея чиста риза и партенки. Без да бърза, той се преоблече и преобу също така, както от памтивека правеха в Русия войните преди решителния смъртен бой...

Преди да пъхне револвера в колана си, той го провери още веднъж. Превъртя барабана — всичките седем патрона си бяха на мястото.

После извади от торбата парченце огледало, за да се обръсне — не толкова за да се представи пред Всевишния един такъв спретнат, а за да съкрати по някакъв начин минутите на мъчително очакване. Едва

се насапуниса и през капандурата една след друга на покрива излязоха жените и уплашено се скупчиха до парапета. Сухов им се усмихна колкото се може по-безгрижно. Като видяха, че се бръсне, жените се успокоиха. В този миг в отвора се появи Лебедев. Мислейки само за своето, той плъзна неприязнен поглед по харема и огледа Сухов. Щом забеляза чистата му риза, всичко му стана ясно и той рече сърдито:

— Такааа. Значи сте решили да умрете тук, Сухов?

— Е, хайде пък сега, веднага да умирам! — усмихна се онзи, без да откъсва поглед от огледалцето. — Тук първо ще повоюваме.

— Вървете по дяволите, Сухов! — още повече се разсърди пазителят. — Ако се махнете оттук с жените, ще ви разкрия една важна тайна.

— Е, е... — Сухов тормозеше с бръснача гъстата си четина.

— От двореца излиза подземен тунел. За него знае само Алимхан — той заповяда да разстрелят всички, които са го строили. Открих го съвсем случайно...

Сухов спря да се бръсне — гледаше Лебедев и обмисляше новината.

— Подземен тунел казваш... И накъде води?

— Извън селището. Там, където са гарата и нефтените резервоари.

— Тоя твой тунел е братска могила... Ще изляза навън — далече ли ще стигна с тях пеша? — Сухов погледна жените. — Не, Лебедев, тук ми е по-удобно. — Внезапно той трепна и се изправи, като че нещо го бутна. Погледна втренчено Лебедев и додаде: — Резервоари казваш?

Към четирийсетина конника, начело на които препускаше почернелият от злоба Абдула, нахлуха в Педжент — крещяха и стреляха във въздуха. После половината от тях се разпръснаха по уличките и дворовете на градчето. Останалите се носеха към сградата на двореца. Няколко картечни реда удариха по прозорците, по стените — посипаха се парченца мазилка, задрънчаха стъкла.

Нукерите скочиха от конете, изкъртиха вратите и се втурнаха в двореца. Разбягаха се по етажите и се захванаха да прочистват стая след стая в търсене на Сухов и жените.

Двама дръгнаха вратата на женското общежитие. Там нямаше никого — само креватите с имената на жените на табелките откъм главите и няколко въргалящи се дрешки. Четирима се качиха на покрива — и там не намериха никого.

— Няма никой, ага! — доложиха не след дълго на Абдула, който чакаше на двора, играеше си нетърпеливо с камшика и оглеждаше плочите, сякаш ги броеше.

— Все едно в земята са потънали!

— Търси! — кресна гневно Абдула. — Всичко обърнете, но ги намерете!

Като разгребваше пясъка с ръце, Сухов излезе на бял свят от почти затрупания изход на подземния тунел. Издърпа жените една по една... В падината пред него имаше два огромни нефтени резервоара. Целите ръждясали, в кръпки и петна, те се извисяваха съвсем не на място сред пясъците. По-встрани на затрупаните с пясък релси стоеше платформа с малка цистерна, някога белосана, а сега цялата също в мръсни петна.

Сухов огледа резервоарите, притича към по-далечния и почти в упор изстреля по него картечен ред. Ръждата отхвърча от желязото като червеникав пушек и по него остана поредица от съвсем дребни блестящи вдлъбнатинки. Сплесканите оловни бучки паднаха на пясъка. Сухов се ухили доволно и махна с ръка на жените. Накуп, като потъваха в пясъка, те се юрнаха към него.

Абдула нервно крачеше по плочите. По един, по двама нукерите се появяваха и пак изчезваха, но никой от тях не откри и следа от Сухов и жените.

Намръщен, Абдула приседна на широкото стъпало на каменния чердак. От двореца излезе още един нукер в халат и тубетейка, поклони се и му подаде голям пистолет с дълго дуло.

— Твоят маузер, ага. Забравил си го в стаята на жените.

Не знаеше нещастният нукер, че тази услуга ще се окаже гибелна за него.

Абдула се понамръщи при спомена как беше „забравил“ маузера си, но го взе от нукера с леко кимване. В пистолета нямаше пълнител — предвидливият Сухов го беше извадил — и сега маузерът можеше да се употребява само като чук. Абдула се подсмихна и извади от горния джоб на куртката си резервен пълнител. Удари го с длан и го вкара. Маузерът беше любимото оръжие на Абдула. Тежкият пистолет стоеше удобно в едрата му силна длан, беше му по мярка, както се казва. Освен това дървеният калъф на маузера се явяваше едновременно и негов приклад — това правеше стрелбата на далечно разстояние много по-точна. Този калъф Абдула запази с твърдата надежда да си вземе маузера от Сухов. Фьодор не се възползва от маузера, защото, както вече знаем, смяташе револвера за най-надеждното оръжие.

Един след друг в двора влизаха конниците, които прочистваха селището. И те никъде не откриха бегълците.

Към Абдула се приближи Аристарх. Единствено него Абдула отделяше сред останалите, уважаваше го и двамата почти се бяха сприятелили.

Аристарх тихо му прошепна на ухото:

— Трябва да се махаме, Абдула. Рахимов всеки момент ще дойде.

Абдула и сам го разбираше, но никак не му се искаше да се примири с поражението.

До тях се разнесе възмутен глас, преминаващ във фалцет:

— Как смеете? Веднага ме пуснете!

Абдула извърна глава. Довлякоха при него отчаяния, запъващ се Лебедев, притиснал с две ръце икона към себе си.

— Пусни го, Ахмед — нареди Абдула и внимателно погледна пазителя в очите. — Къде са, Лебедев? Ти трябва да знаеш.

Лебедев отклони очи за миг и Абдула разбра, че руснакът знае тайната за изчезването на жените.

— Къде са? — повтори той.

— Абдула, прекрати незабавно това разбойничество и напусни двореца! — изнервеният Лебедев отново повиши глас. — Тук няма никакви жени! Ще бъда принуден да съобщя на Алимхан...

— Алимхан е далече, нали знаеш — подсмихна се Абдула.

— Но той е твой господар, а този дворец му принадлежи.

Без да поглежда Лебедев, Абдула вдигна леко маузера и стреля. Без да изпуска иконата, която куршумът проби, пазителят рухна на земята.

Абдула се обърна към Аристарх:

— Прав си. Отиваме си... Командвай — всички да се качват на баркаса, а аз ще се позабавя за минутка.

Аристарх даде команда — джигитите, блъскайки се, се метнаха на конете, а тези на седлата, без да губят нито секунда, препуснаха през портата.

Щом дворът опустя, Абдула поведе нукера, когото беше оставил при себе си — същия онзи, намерил маузера, — към източната стена на двореца. Тук преброи няколко плочи и заповяда на нукера да изкърти една от тях. Нукерът подпъкна кинжала под камъка и го премести. Отвори се дълбока яма, на чието дъно имаше малка обкована ракла и куфар от дебела кожа. Абдула му посочи раклата, нукерът скочи в ямата и с голяма мъка вдигна сандъка над главата си. Абдула го пое. Нукерът протегна ръка нагоре, за да му помогне Абдула да излезе от ямата и... видя прицеленото в него дуло на маузера. Това беше последното, което видя в живота си. Разнесе се изстрел.

Абдула издърпа сандъка до коня на нукера и го прикрепи към седлото. Сам възседна коня си и, хванал юздата на другия, препусна към брега.

Прегърбеният пазител, прегърнал иконата, остана да лежи до входа на своя музей. Самотник, който никога не бе имал семейство, Лебедев познаваше само една страст — обичаше само музеите и архитектурните паметници. Беше им се посветил изцяло — живееше в царство на фантоми, които го гледаха от древни портрети, в царство на сенки, обитаващи дворците и старинните имения.

Педжентският дворец го порази с изящните орнаменти по стените и с gobлените. А резбата по алабастьра така възхити Лебедев, че той призна на Алимхан:

— Бих искал да умра именно тук, сред това великолепие!

Сега мечтата му се сбъдна — така нелепо и трагично.

Когато отиде на оня свят, Лебедев най-после се избави от вечната си самота: Исфандияр и Искендер го приеха в компанията си. Лебедев се оказа нелош шахматист.

Щом излезе на брега, Абдула заповяда на нукерите да натоварят на баркаса неговия сандък, а самият той остана на седлото — тупаше коня по сбруята, прощаваше се с него. Жал му беше да зареже своя любимец.

Покрай брега, понесла кошница с риба, вървеше Настася, жената на Верещчагин. Щом се изравни с Абдула, тя го поздрави.

— Да не би да отплаваш, Абдула? — поинтересува се жената, която отдавна познаваше телохраниеля на Алимхан.

— Да, омръзна ми... Какво ми остана да правя тук? Други хора — други порядки — отвърна Абдула.

— А харемът ти? — попита Настася, докато оглеждаше баркаса.
— Нещо не виждам жените ти на палубата... В трюма ли ги държиш, що ли?

Засегнат от тона ѝ, Абдула смръщи вежди и сдържано рече:

— Върви, жено. Вкъщи те чакат.

Настася се подсмихна и тръгна по пътя си.

Абдула погледна подире ѝ и процеди през зъби:

— Дяволска женка!

Обърна се, но нещо привлече вниманието му, нещо неясно се мярна в ума му. Въртна се и отново се загледа след отдалечаващата се Настася, после — към белеещата недалеч митница, накъдето отиваше жената — картината беше обичайната и нищо не му говореше. Абдула разчерта с поглед пространството от митницата до първите къщички на Педжент. Двуетажното каменно здание на работилниците с изпочупени прозорци се извисяваше в края на селището, а недалеч от него, по-близо до брега, чернееха нефтените резервоари. Всичко беше привично за погледа и затова едва сега една догадка осени Абдула. Той даже изруга под нос. Него, който хиляди пъти беше виждал тези резервоари, го досрамя. Трябваше веднага да се досети къде този руснак можеше да се скрие с жените му.

Абдула се поизправи на стремената, обърна се към баркаса и викна:

— Аристарх, резервоарите! Трябва да проверим резервоарите!

Аристарх искаше да каже нещо, но щом видя, че Абдула вече е изправил коня на задни крака, махна с ръка на всички, които бяха успели да се натоварят и те побягнаха от баркаса към брега, трополейки по пружиниращите трапове.

Сухов и жените се бяха скупчили на дъното на резервоара. С всяка минута жегата и задухът на дъното на железната кутия ставаха все по-нетърпими — безпощадното слънце я напичаше. Жените бяха смъкнали чадрите и дишаха тежко. Всичките бяха целите изцапани с нефт, ръцете и лицата им лъщяха в мъждивата светлина, която едва-едва се процеждаше през пролуката в затворения капак на люка.

Сухов се стараеше да се усмихва възможно най-безгрижно, за да вдъхне бодрост на нещастните красавици, а сам все се заслушваше, все чакаше кога ще хлопне неговият капан и ще се взриви баркасът, който бяха минирали с Петруха... Вместо това внезапно чу над главата си стъпки и резервоарът задрънча от оглушителни удари по железния капак.

Абдула и всичките му хора — кой на кон, кой пеш — се скупчиха около резервоара. Минута по-рано те огледаха първия резервоар и след като се убедиха, че е празен, сега обкръжиха втория, чийто капак беше затворен.

Двама нукери се изкатериха по отвесната метална стълбичка горе и с всички сили се мъчеха да отворят капака, но това никак не им се удаваше. Докато се опитваха да подхванат капака, счупиха кинжал, разбиха приклад, докато удряха по него...

Абдула извади маузера и стреля няколко пъти по резервоара почти от упор — куршумите се мачкаха и отскачаха и оставяха по метала кръгчетата на плитки вдлъбнатини.

Тогава Абдула почука по желязото с дръжката на маузера.

— Ей! — повика той. — Излизай... Знам, че си тук.

Отговор не последва.

— Мъжът трябва да среща достойно смъртта — рече Абдула, докато си палеше цигара.

Резервоарът мълчеше.

Абдула веднага вдигна маузера и стреля още няколко пъти. Желязото кънтеше, резонираше. След него и всички останали почнаха да стрелят по резервоара с карабините и револверите.

В резервоара жените, стиснали глави в ръце, почти губеха съзнание от непоносимия грохот. Сухов ги успокояваше с жестове.

Когато огненият ураган стихна, откъм резервоара се разнесе мощният смях и гласът на Сухов:

— Остави си поне един патрон, Абдула! Че иначе няма да има с какво да се застреляш!

Лицето на Абдула потъмня. Той се огледа към нукерите и разбра, че и те са чули думите на руснака. До известна степен той държеше на мнението им.

— С гранати може би — посъветва го Ахмед, застанал най-близо до Абдула.

„Трябва да се махаме — помисли си Абдула и отново косо изгледа нукерите. — А те какво ще си помислят? Впрочем какво ли значение има какво ще си помислят. Аз дадох дума да отида на гроба на баща си и досега не съм го направил. Вися тука и се сражавам с тоя побъркан руснак...“ — Той си спомни разговора с баща си Исфандияр малко преди смъртта на стария войн.

Тогав баща му се върна от един от митингите, които от сутрин до вечер организираха наводниците Бухара нови хора, пристигнали от Русия — от гледна точка на източния човек твърде несдържани и кресливи.

Този ден Исфандияр рече:

— Слушах тия руснаци... Трудно им е да разберат източните хора, така, както и на нас ни е трудно да ги разберем.

— Защо? — попита Абдула.

Исфандияр, който на старини бе придобил склонност да осмисля нещата философски, не отвърна веднага.

— Разбираш ли — започна той. — Ние с теб, хора от Изтока, не можем да живеем, без да мислим за своите предци — както близки, така и далечни...

— Разбира се — съгласи се Абдула. — А как иначе да живее човек?

— Ние, хората от Изтока — продължаваше старецът, — знаем, че нашите предци са направили всичко в живота, а ние само добавяме мъничко към свършеното от тях.

— А как иначе може да бъде? — попита отново Абдула.

— Може — въздъхна Исфандияр. — Тези руснаци не мислят за миналото, за онези, които са били преди тях. Те смятат за най-главно онова, което са постигнали в живота сами... А сега съвсем са се побъркали: обявиха, че целият им живот започва от хиляда

деветстотин и седемнайсета година... Кажи каква работа да имаш с такива хора?

Абдула познаваше от Петербург други руснаци, а тези, за които говореше баща му Исфандияр, и той не ги разбираше. Ето и сега за него беше голяма загадка защо този Сухов, за когото беше чувал, че е храбър и опитен войн, в което неотдавна се беше убедил и сам, седи в тоя резервоар със съвсем чужди му източни жени. Защо този войн така глупаво рискува живота си и защитава чуждите жени от него, Абдула — техният мъж и господар.

На Абдула му се прииска да получи поне някакъв отговор на този въпрос.

Той даде знак на нукерите да се отдалечат, приближи се плътно до резервоара, чукна два пъти по метала с дръжката на маузера и попита:

— Защо защитаваш тези жени, друговерецо? Та те не ти принадлежат.

— Ти искаш да ги убиеш. Затова ги защитавам — прозвуча отговорът на Сухов.

— Кой ти каза, че искам да ги убия?

— Сам го видях.

— Но те са мои жени. Каквото искам, това ще правя с тях.

— Сега не са твои. Сега са свободни жени на Изтока.

„Ама че думи са измислили — усмихна се на себе си Абдула — «Свободни жени на Изтока»... Като че ли на жената ѝ е нужна свобода! На жената са нужни любов, красиви дрехи и вкусно ядене.“

— По дяволите всичко — прошепна той. — Трябва да отплаваме.

Абдула се обърна към хората си. Те стояха в очакване на заповед и всичките го гледаха... Гледаха го като войн, като мъж, в края на краищата. Вярвах, че друг може и да не намери, но точно той ще намери изход от глупавото положение, в което бяха изпаднали. Като ги гледаше, самолюбивият Абдула усети срам заради минутната слабост, ядоса се на себе си и кресна сърдито:

— Семьон!

Подпоручикът препусна към него и козирува.

— Семьон, тичай при Верешчагин. Вземи от него гранати — нареди Абдула.

Семьон обърна коня и препусна, като предварително даде на един от нукерите знак да го последва.

Щом приближи бялата къщичка — бившата митница, подпоручикът заповяда на придружаващия го нукер да изчака пред къщата.

Откъм прозореца се носеха звуци на китара — Верешчагин пееше:

Ваше благородие, госпожа раздяла...

— По-внимателно с него — посъветва го нукерът.

Семьон се усмихна снизходително, хвърли му поводите на коня си и решително се изкачи по стълбата, водеща към втория етаж. Почука силно с дръжката на камшика по дървените кепенци. Отговор не последва. Той бутна вратата.

В засенчената стая вонеше силно на алкохол. Верешчагин беше пиян и пееше, излегнат на пода напреки на килима. Щом видя подпоручика на прага, той, като подрънкваше по струните на китарата, полегнала на корема му, продължи да пее:

Тъй студено ми е с теб, пусто опустяло...

— Пак ли пееш? — попита подпоручикът, като нервно се оглеждаше по ъглите и се опитваше да определи къде е арсеналът на стопанина.

Верешчагин не отвърна на подпоручика. Взираше се пияно през него — такива хора никога не му бяха харесвали.

Чакай, писъмцето не разкъсвай ти...

— Абдула ме праца. Нямаме гранати, а ти, знаем, имаш запас — рече строго Семьон.

Някога името на Верешчагин и него караше да трепери, но сега, като гледаше дебелия, потен и пиян човек, проснал се в нозете му, той реши, че има право да говори високомерно.

Верещчагин продължаваше да пее, кривейки устни в пияна усмивка:

*В смъртта не ми върви —
е, в любовта ще провърви...*

— Длъжен си да ни предадеш всичко, с което разполагаш — категорично отсече Семьон и изведнъж избухна: — И стани, когато с тебе разговаря подпоручик!

Верещчагин млъкна за миг удивен... после допя куплета, положи грижливо китарата до себе си и започна да се надига...

Нукерът, скучаещ в очакване, отначало чу как пеенето в дома утихна, после — след кратка тишина — силен трясък и дрънчене на стъкла. Вдигна глава и видя как подпоручикът изби рамката със собственото си тяло и изхвърча през прозореца. Нукерът се вцепени.

Ударът в земята беше много силен. Обаче Семьон стана бързо и все така прегърбен, притича към коня си. Не можа да уцели веднага стремето с разтреперания си крак, но се качи на седлото. Най-накрая се изправи, погледна потресения си съратник и небрежно поясни:

— Гранатите му... друга система са!

В същото време Абдула заповяда на един от нукерите си да изследва нефтената цистерна. Нукерът се покатери горе по изпотрошената стълбичка, отвинти капака на люка и погледна вътре — цистерната беше пълна почти догоре с тъмна течност.

— Има — викна той отгоре. — Много!

Абдула се ухили доволно и пусна облаче дим.

Вътре в резервоара беше тъмно и задушно. Шумът и виковете, идващи отвън, стихнаха изведнъж и тогава се чуха слабите хлипания на жените.

Сухов стоеше насред резервоара, а жените се бяха стъпили около него.

— Само без рев — предупреди Сухов. Подозрителната тишина навън не му харесваше.

— Абдула! — викна той.

— Е? — чу се след пауза.

— Рахимов не се ли мярка там? Трябва да дойде.

— Засега не се мярка — отвърна Абдула. — И аз ще успея да те опържа.

В същия миг се разнесе скърцането на лопати по стените на резервоара.

— По-бързо! По-бързо! — пришпорваха се взаимно нукерите.

Предаваха си по верига кофи с нефт от цистерната към резервоара, в който се намираха Сухов и жените. Канавка опасваше резервоара. Омазаните от главата до петите нукери изливаха в канавката кофа след кофа и поливаха стените с нефт.

Недалеч от брега на вълните се люлееше лодката на Верешчагин. Сам той налягаше веслата, а Настася припряно изхвърляше във водата гранати и картечни ленти — вземаше ги от купчината, натрупана на дъното. После и карабина полетя във водата.

— Няма живот от тях! — мърмореше тя, докато успокояваше дишането си. — На тия гранати, на ония куршуми... Чумата да ги тръшне... Харема не могат да си разделят...

Последна потъна тежката картечница.

Верешчагин, без да обръща внимание какво прави жена му, гледаше към брега и се опитваше да разбере какво става там.

Нукерите влачеха кофи с нефт и пълнеха канавката около резервоара.

— По-бързо, по-бързо! — припираше ги Абдула и поглеждаше към пустинята, откъдето можеха да се зададат конниците на Рахимов.

— Не разливай, мутро! Ще ти смажа муцуната! — врецеше Семьон и тичаше напред-назад.

Верешчагин пристана на брега. Остави жена си в лодката и закрачи към резервоара, около който се суетяха нукерите.

— Доста отдавна не съм те виждал, Абдула — рече той, щом се приближи до стария си „приятел“.

— Отдавна — съгласи се Абдула.

— Още ли скиташ? Стреляш?

— Остарях — усмихна се Абдула. — Мързи ме вече. А помниш ли какъв бях?

— Беше такова време — съгласи се Верешчагин. — А твоите хора какво, да не би да искат да го запалят?

— Абе намъкна се един приятел вътре и не ще да излиза.

Едва сега Верешчагин разбра какво е намислил Абдула.

— Фьодор! — извика той, щом се приближи до резервоара. — Фьодор, Петруха с теб ли е?

— Убиха го Петруха, Павел Артемиевич — отвърна Сухов от резервоара. — Закла го Абдула...

Верешчагин почувства как меко и силно стиснаха сърцето му. Затвори неволно очи и видя лицето на Петруха — живо, с порозовели от изпития спирт бузи, с капки пот по челото, с по детски безпомощен израз в очите...

Още тогава, в къщата, сладко и болезнено го преряза мисълта, че пред него стои неговият Ванечка, само че пораснал за тези години. Щом чу „убиха Петруха“, той усети същата болка и отчаяние, както и когато умря Ваня.

„Не можах да го защита! Не го опазих!“ — помисли си той и, наливайки се със страшна, съкрушителна сила, започна да се извърща към Абдула.

— Паша! — чу той силния вик на жена си и дойде на себе си.

Ами... Пред него стоеше Абдула. Неговият Ваня отдавна беше погребан, а убитият беше мил, но чужд и всъщност почти непознат червеноармеец. Верешчагин се обърна и тръгна нататък, откъдето идваше гласа на Настася.

— Върви, върви — рече подире му Абдула. — Свястна къща — свястна жена... Какво още му трябва на човек, за да посрещне старостта?

Трима нукери тичаха към залятия с нефт резервоар с горящи факли в ръце.

Абдула нетърпеливо запали поредната цигара, изпровождайки с поглед отдалечаващите се към къщи Настася и нейният съпруг. Тя вървеше подире му и сега приличаше на селска стопанка, подкарала към двора своя отклонил се от табуна и заблудил се в степта стар кон — така уморено и безволево креташе пред нея Верешчагин — с прегърбени рамене, с наведена, кандилкаща се глава...

Абдула се подсмихна иронично и си помисли: кой ли сега, като гледа този надебелял от пиянство митничар в оставка, би могъл да каже, че пред него е същият онзи легендарен Верешчагин — кавалер на Георгиевския кръст, страшилището и ужасът за контрабандистите?

Саид бавно яздеше през пустинята. Изпосталялото му лице беше мрачно. Сякаш почувствал нещо, той се огледа и видя черния стълб от дим, издигнал се в далечината над барханите. Постоя малко, обърна коня и се втурна в галоп към Педжент.

Верещчагин, дълбоко замислен, седеше на скамейката в двора. Жена му Настася както винаги шеташе из къщата, носеше се насам-натам ту с кошничка, ту с тава, влизаше в зимника, излизаше оттам с буркани, с тенджери, пак тичаше нанякъде. Приказваше ли, приказваше, без да спира, доволна, че е отървала мъжа си от беда:

— Заседяхме се тук... Още с първия катер заминаваме за Астрахан. Трябва да оправим гроба на Ванечка — съвсем е обрасъл... Че кой го наглежда? А на църква, смятай, втора година не сме ходили... Грехота... Ще си облечеш бродираната риза — Настася влезе в къщата, като продължаваше да дърдори оттам. Верещчагин вирна глава и стана.

— Като те видя с тая риза и всичко ще ми изникне в паметта: и как постъпи при нас в болницата в Царицин, целия в осколки... И как се върна от германската война... — носеше се гласът ѝ от стаята.

Верещчагин безшумно се качи на чердака, завъртя ключа в катинара, скри го под черджето и пак така безшумно слезе долу.

— Паш, а парахода „Княз Таврически“ помниш ли го? Ох, ами в Казан, там, на панаира, ти онзи щабскапитан как го... — продължаваше да говори Настася зад заключената врата.

Около резервоара бушуваха пламъци, огнените езици ближеха занитеното желязо.

Сухов и жените изнемогнаха от жегата — всичко им плуваше пред очите. Задъхвайки се, те се скупчиха в средата на резервоара, чиито стени почти се бяха нажежили.

— Абдула! — с последни сили викна Сухов. — Ласкави жени имаш! Хубаво ми е с тях!

— Подарявам ти ги — отвърна Абдула. — Сега ще им добавя огън и съвсем хубаво ще ти стане...

Абдула даде знак да долеят още нефт в канавката около резервоара.

Жените вътре губеха съзнание, Сухов се крепеше с последни сили.

... Спомни си как по време на германската война немците започнаха газова атака откъм гората — белите газови езици се протегнаха към руските позиции. Наложиха се да сложат противогази, но с тях с всяка минута ставаше все по-трудно да дишаш. Приискваше ти се да смъкнеш гумената маска и да глътнеш чист въздух. Мнозина така и правеха и оставаха на място — кашляха и се гърчеха в конвулсии, докато не изгубеха съзнание.

Газ с опалов цвят тежко се стелеше над земята, стичаше се в окопите, в траншеите, когато Сухов го осени, че на високото трябва да няма газ, защото е по-тежък от въздуха.

Тъй като наблизо нямаше никакви възвишения, Сухов се изкатери на едно дърво и там, на върха, смъкна противогаза...

Ситуацията в резервоара беше подобна — трябваше бързо да се измъкнат горе, на въздух.

Абдула пушеше и чакаше доведеният до отчаяние от жегата Сухов всеки миг да замоли за пощада... Той дори се дръпна малко назад, към другия резервоар, за да вижда по-добре как нещастните му жени и руснакът ще започнат да се измъкват навън през люка.

И тук през бученето и трясъците на огъня откъм морето до него достигна глас. Беше познатият му глас на Верещчагин:

— Чуй, Абдула! Не си ли взел твърде много товар? Че и всичко без мито при това?

Абдула се обърна и видя на баркаса, сред денковете, могъщата, с прилепнала мокра риза фигура на Верещчагин, който стоеше до рубката и се държеше за въжето.

— Че в митницата няма никой. Не се знае на кого да плащаме! Искаш ли да платим със злато? — усмихнато викна в отговор Абдула и едновременно с това се ядоса на нукерите си, че не са оставили охрана на баркаса.

— Нали ме знаеш, Абдула. Аз рушвети не взимам. Обидно ми е за държавата!

— Каква държава? Няма я държавата! — кресна Абдула. — Свърши!

Верешчагин не го удостои с отговор.

— Аристарх! — повика Абдула своя любимец. — Разбери се е митницата... Да даде разрешение.

Без излишни думи Аристарх запаса револвера, смъкна карабината от рамо и стреля към баркаса — куршумът счупи стъклото на рубката. То се разхвърча със звън точно над главата на Верешчагин. Парчетата го раниха по челото. Верешчагин бързо приклепна, прокара ръка по лицето си, огледа окървавената си длан...

Саид пришпорваше коня, безпощадно го шибаше с камшика — бързаше към вдигналия се до небето димен стълб. По миризмата беше определил, че гори нефт...

— Руснакът ми даде кинжала си — рече сам на себе си Саид. — Не биваше да го оставям...

След като стреля по Верешчагин, Аристарх заедно с четирима нукери се втурна към баркаса, за да се разправи с митничаря.

Семьон, оцапан от глава до пети с нефт, се приближи до Абдула.

— Трябва да отплаваме, ага. Рахимов ще пристигне скоро — рече той, кимна към горящия резервоар и додаде: — Те и без туй ще пукнат.

— Това са моите жени! — злобно промълви Абдула.

— Тогава всички ще легнем мъртви тук! — не мирясваше поручикът.

В този момент някъде отгоре, все едно от небето, се разнесе глас:

— Слушай, Абдула! Говоря аз, Саид!

Абдула се обърна бързо по посока на гласа и видя Саид на покрива на двуетажната сграда с работилници. Той стоеше там с картеница в ръце и с ласо — при това край на ласото гореше. Цистерната, от която влачеха нефт с кофите, се намираше на двайсетина крачки от Саид по права линия.

— Нима с теб сме врагове, Саид? — попита Абдула колкото се може по-спокойно. — Нашите бащи бяха приятели.

— Загаси огъня! — рече Саид. — Чакам!

— Не те разбрах... — отвърна Абдула, направи незабележим знак на подпоручика и падна на пясъка. Стреля с маузера по Саид и се претърколи зад резервоара.

В същата тази секунда не особено сръчният подпоручик бе сразен от картечен ред. Ласото пък, с горящия факел на края, Саид метна към нефтената цистерна. Едва докоснал гърлото ѝ, факелът на мига възпламени нефтените изпарения. Гръмна взрив и от цистерната нагоре изхвъркна стълб от пламък и дим.

Абдула надникна иззад резервоара и стреля още няколко пъти по Саид, залегнал на покрива.

Двайсетина души се хвърлиха в атака по негова команда, за да се разправят със Саид. Тичаха към сградата с работилници и непрекъснато стреляха с карабини и револвери. Саид, който от време на време се мяркаше сред кълбата дим, отвръщаше с кратки ръмжащи редове — разстрелваше настъпващите и ги караше да се придвижват пълзешком. Но въпреки изгодната си позиция преимуществото беше на страната на нападателите — твърде много бяха срещу Саид, който беше сам.

Щом го разбра, той обстреля атакуващите с дълъг ред и ги накара да забият глави в пясъка. Трябваша му няколко мига, за да се приземи заедно с картечницата меко, по котешки, под стената откъм недостижимата за куршумите страна, а после да пропълзи няколко метра до високия бархан зад горящата цистерна.

Безредната стрелба по покрива тутакси се възобнови. Хората на Абдула стреляха напосоки, за да не дадат на Саид и да помръдне. И май се получи. Покривът мълчеше... Джигитите скочиха на крака и се хвърлиха към сградата — и в този миг нейде отдолу и отстрани ревна картечница. Саид, подпрян на коляно, стреляше точно. Няколкото секунди обърканост и паника струваха на отряда на Абдула още петима убити. Наложиха се пак да залегнат. Отново се възобнови кратката, нервна престрелка...

Абдула, който обикновено запазваше самообладание и хладнокръвие, се ядоса — след смъртта на Сашенка него всъщност нищо не го задържаше тук, но беше принуден да стърчи с хората си на тоя проклет бряг заради тоя един-единствен Саид!

— Убийте го! — не издържа и яростно закрещя Абдула. — Убийте го!

Ревът на пламъците и пушечните изстрели заглушиха думите му.

Сухов се задъхваше в нажежения резервоар. Всички жени лежаха на пода и дишаха хрипливо, на пресекулки. Джамиля, сама едва жива, бършеше с отпаднала ръка потта от лицето на изпадналата в несвяст Зухра...

Не, Сухов не можеше да си позволи да умре опечен в тази огромна тенджера. Щом ще е гибел, то да е в открит бой!

Той се изкачи по стъпалата на вътрешната стълба и задърпа към себе си лостчето, с което бе затворил отвътре капака на люка. Но лостчето не помръдна. Сухов дръпна по-силно, после още и още по-силно...

Но заклинилото се лостче все така не излизаше от скобата. Така се беше нагряло, че изгаряше ръцете му. Но щом Сухов си помисли, че може да пукне тук, в тоя проклет резервоар, без да види поне още веднъж своята Катя, силите му нараснаха десеторно и той така дръпна лостчето, че едва не се строполи долу върху жените... Злополучното желязо изскочи от скобата. Сухов се покатери още едно стъпало понагоре и внимателно отвори капака на люка. Свежият въздух, нахлул в задушния резервоар, го опияни за секунда. Сноп слънчеви лъчи го удари в лицето...

Сухов подаде едва-едва глава над люка и бързо оцени ситуацията на бойното поле: в далечината гореше нефтена цистерна, пламъците ревяха. На трийсетина крачки, зад съседния резервоар, се укриваше Абдула с отряда си, забележително оредял — това Сухов веднага отбеляза. Абдула и всичките му нукери гледаха към бархана зад горящата цистерна, откъдето Саид ги обсипваше с огън, като през цялото време се местеше от място на място. Недалеч от бархана върху пясъка бяха замрели в различни пози убитите, но още петнайсетина души, хвърлени в настъпление от Абдула, пълзяха в широка верига към укритието на Саид, за да го обкръжат...

Щом хвърли поглед към спуснатия на вода баркас, Сухов се изненада приятно, като забеляза на палубата Верешчагин.

— Ще живеем — рече сам на себе си Фьодор Сухов и направи извод от така образувалата се обстановка: „Положението на Верещчагин не е най-лошото, а Саид като че го притискат.“ — Чакай, чакай, ние ей сегичка... — промърмори той.

Внимателно, за да не тракне, да не издрънчи, той измъкна навън картечницата си и я нагласи на края на резервоара.

Много печелившата минутка му се падна. Даже не минутка, ами така, десетина секунди, но десет секунди — това време си е напълно негово, докато всички са го забравили и докато разполага с такъв идеален обзор — най-малко дузината джигити, които атакуваха Саид, сега бяха подложили гръб на Сухов. Като че ли без да бърза, Сухов прокара „самоварната тръба“ по пълзящите по корем, проснати долу фигури — прицели се и веднага без пауза повтори същото движение в обратна посока, но вече натиснал спусъка и удържайки ритането на оживялата в ръцете му картечница...

Цялата верига атакуващи бе разстреляна. Един след друг, като се гърчеха и забиваха лица в пясъка, те замираха на място. От групата на Абдула се откъснаха неколцина конници и се втурнаха към резервоара. Сухов засега не ги виждаше.

Саид ги виждаше. Той се зарадва, че Сухов се появява на бойното поле — благодарение на това получи възможност да си поеме дъх и презареди оръжието си. Докато го правеше, не гледеше ръцете си — цялото си внимание бе съсредоточил върху действията на другаря си. Веднага щом конниците се втурнаха към резервоара, над който стърчеше бялото кепе, Саид развълнувано заговори, сякаш внушаваше на Сухов:

— Отляво! Давай сега отляво!

И Сухов, сякаш чул, обърна картечницата наляво и покоси с картечен ред конниците на Абдула.

— Сега се обърни! — нареди Саид.

Сухов се обърна и повали няколко нукера, които с пълзене се опитваха да се промъкнат до резервоара откъм тила.

... Куршумите зачаткаха по краищата на резервоара, два пъти изсвистяха току до ухото му, сякаш втълпяваха на Сухов: толкова, момко, времето за маневрата ти свърши... и той с цяло тяло и лице се притисна в остро миришещото на ръжда желязо. И веднага иззад бархана, зад горящата цистерна, отново затрака картечницата на Саид.

Абдула гневно стискаше маузера. Неговата войска се топеше пред очите му. Колко хора погуби в тази, в края на краищата, ненужна му схватка. „Някакво проклетие виси над това място — намръщи се той раздражено и отново си помисли: — Трябва да се махаме. Да се махаме! Баркастът е натоварен със стока и отдавна е готов да отплава.“

Абдула извърна глава към морето, за да се успокои, но онова, което видя, го накара временно да забрави и за Сухов, и за Саид. Към баркаса се приближи първата от двете лодки — онази, в която бяха Аристарх и Юсуп. Абдула видя как Аристарх се качва на палубата... Дори се полюбува на силата и лекотата, с която се движеше най-близкият му съратник. С каквото и да се захванеше Аристарх, всичко му се получаваше както трябва. Ето и сега той уверено, като стопанин, скочи от перилото на палубата, хвърли се напред... но по-нататък стана нещо странно: Аристарх внезапно спря, сякаш се натъкна на нещо, после тялото му се издигна високо нагоре и се метна назад. Прелитайки над борда, то се закачи за перилата, преобърна се във въздуха и рухна долу. Аристарх падна по гръб върху борда на лодката, сякаш се пречупи, и остана неподвижен. Абдула тръсна глава — не можеше да повярва на очите си.

Сега зад борда изникна фигурата на Верешчагин. На същия онзи митничар в оставка, когото Абдула само преди минута не приемаше насериозно. Този нов Верешчагин беше страшен. На Абдула му се стори, че е пораснал на ръст — огромен, стремителен, наклонил напред глава като бик, разгънал мощни плещи... Юсуп, който вече бе прехвърлил крак на палубата, Верешчагин събори с една ръка. И ударът беше такъв, че след като цопна във водата, Юсуп не се показа повече.

Абдула заскърца със зъби. Отзад Саид жилеше с редки, къси редове. Върху резервоара се бе притаил Сухов, унищожил с внезапния си удар почти половината от най-добрите му войни. А сега и този Верешчагин, сякаш отхвърлил от плещите си цели десет години... „Слава на Аллах, че от втората лодка, която сега се приближава към баркаса, нукерите видяха всичко и няма да повторят грешките на Юсуп и Аристарх“ — мислеше си Абдула, докато наблюдаваше как бързо, без излишни движения, хората му се прехвърлят през борда на лодката във водата и обкръжават баркаса, за да се качат на палубата не поред, а едновременно и шестимата от различни места.

Абдула не знаеше и не можеше да знае какво става сега с Верешчагин. Яростната, почти забравена сила плисна навън и той изпитваше блаженото чувство, че не е нужно да се сдържа...

Ето, сякаш забита в раменете от юмрука му, изчезва главата на нукера, появил се пръв на борда.

Верешчагин затропа нататък по палубата, като забиваше куршум след куршум с револвера в другия нукер, успял да се качи на борда. Третият нукер, ранен в ръката, сам цопна във водата.

Щом очисти единия борд, Верешчагин се метна към другия, но вече беше късно — времето беше стигнало на втората тройка да се покатери на палубата. И Верешчагин почти не почувства болката от ножа, ударил по ребрата му отзад. Спаси го мократа палуба — кракът на нападателя се подхлъзна и той не успя да нанесе точен удар, но все пак ножът „попътно“ се заби в плътта на ръката.

Разярен, могъщият митничар се извърна като ранено животно и без да обръща внимание на ножа, загреба с ръце четвъртия нукер,

смачка го в смъртна прегръдка, а после за по-сигурно фрасна главата му в парапета...

Отзад се разнесе изстрел — куршумът, одраскал го по бузата, накара Верешчагин на мига да се хвърли с тежкото си тяло на палубата, да се претърколи зад бъчвите, да се стаи... В пролуката между бъчвите видя два чифта боси крака, които уверено шляпаха по палубата към него...

Петият и шестият нукер — и двамата яки, високи чернобради красавци с чалми и навити крачоли — вървяха към скрилия се зад бъчвите Верешчагин, за да се разправят най-сетне с него. Всеки държеше в ръцете си къса кавалерийска карабина. Стреляха по бъчвите — откъртваха трески с куршумите и по този начин не даваха на Верешчагин да се подаде навън. Оставаха им само две-три крачки до целта, когато внезапно една от бъчвите, най-голямата, сякаш побесняла, изхвърча във въздуха и им се нахвърли... Бъчвата ги събори на палубата и заедно с откъртена част от фалшборда ги насмете към морето.

— Измийте се, момчета — подхвърли подире им Верешчагин, изправи се и изпъна рамене.

Палубата беше празна. Баркасът все така му принадлежеше. Той пъхна ръка в джоба на широките си казашки шалвари и измъкна оттам шепа жълтеникави патрони. Докато зареждаше барабана на револвера, се приближи към борда. Сред вълните се люлееха две лодки, едната — празна, а от другата висеше главата на покойния Аристарх. Във водата по гръб се люлееха двама мъртъвци, останалите бяха потънали на дъното...

Верешчагин погледна към брега. Сред дима се виждаха тичащи насам-натам коне, притичващи и припълзяващи войници на Абдула, а на покрива на резервоара като че му се мярна бялото кепе на Сухов.

— Дръж се, Фьодор! — кресна звучно Верешчагин. — Дръж се! Идвам ей сега!

— Ве-е-шча-гин — слабо, смъртно достигна до него. — Ма-а-ай се... ба-а-а-аса!

— Недей да крещиш, недей да крещиш, Фьодор — мърмореше Верешчагин. — И така всичко ми е ясно. Ей сега, да обърна черупката и идвам на помощ...

Настася се измъкна от заключената къща през прозореца. Скочи на земята и като ругаеше мъжа си през сълзи, се завтече към брега, като в движение смъкна забрадката си. Косите ѝ се разпиляха от вятъра.

Около резервоара лежах убитите. Догаряше нефтената цистерна, подпалена от Саид — димните кълба, които се вдигаха над нея, застилах небосклона и белият диск на слънцето сякаш летеше през дима.

... Преградата от четирима джигити наемници не даваше на Сухов да скочи на земята. Още двама от другата страна на резервоара водеха престрелка със Саид.

Сухов видя, че останалите начело с Абдула тичаха към брега, за да успеят да завладеят баркаса — беше започнало да го тегли към открито море... Вече се люлееше на около двацет и пет крачки от брега.

Щом забеляза тичащите към брега войници на Абдула, Верещчагин тутакси отново зае мястото си до борда, застана в засада зад топовете коприна и килими.

— Пусни ги! Ама пусни ги на баркаса де! — дереше гърло Сухов. — А ти се махай! Чуваш ли, махай се!

Но сред грохота на боя Верещчагин пак нищо не чу.

Сухов се опита дори да се надигне, за да даде сигнал на Верещчагин, но веднага над ухото му изсвистя куршум: лягай!

Това никак не устройваше Сухов и той се реши на много опасна, но почти винаги сигурна маневра — изпълзя с картечницата до ръба на резервоара, изчака пауза в престрелката и скочи на крака. Веднага гръмнаха изстрели. Сухов се сгърчи, сякаш уцелен от куршум, изпусна картечницата и сам рухна подир картечницата върху пясъка от пет метра височина. Младичките наемници за разлика от опитните нукери на Абдула се хвърлиха с ликуващи викове към „убития“ Сухов, който лежеше на пясъка по очи, тромаво разперил ръце и крака. Едва ли успяха да разберат нещо, когато подскочилата стремително картечница, над която проблеснаха живите очи на Сухов, загърмя и изстреля ред, превърнал се в последния в живота им.

Абдула се обърна в движение, вдигна маузера, стреля три пъти един след друг в Сухов, но онзи вече беше успял да се претърколи зад резервоара.

На брега Абдула постави още една преграда от леко ранени и неможещи да плуват. На едната половина от засадата нареди да стрелят по пълзящите под куршумите към брега Сухов и Саид, а на другата — да обстрелват катера и да не дават на Верешчагин да вдигне глава.

Той отново погледна към резервоарите и изведнъж забеляза конниците, които бягаха от бойното поле. Беше втората двойка наемници, на които беше заповядал да блокират Саид. Разбрали, че ги очаква неминуема гибел, те скочиха на конете и се втурнаха към пустинята.

С движение на очите Абдула ги посочи на Махмуд. Онзи се озъби и наклони глава. Това означаваше, че всеки от бегълците непременно ще бъде издирен и убит — наемник, получил по договор пари за живота си, се лишаваше от правото да се разпорежда с него самоволно, докато не изтече срокът.

Абдула презареди маузера, хвърли куртката си на пясъка и остана по снежнобяла офицерска риза от тънко платно. Той винаги носеше дузини такива ризи със себе си.

Затъкна маузера по-дълбоко в пояса на велурените си панталони, даде команда за атака и пръв се хвърли в морето...

Настася притича към лодката, с мъка я избута във водата и като гребеше отчаяно, заплава към баркаса. Без да разбира какво трябва да се прави, без да знае как да помогне на мъжа си, тя упорито гребеше ли, гребеше, и непрекъснато се обръщаше и повтаряше през сълзи: „Паша!... Паша!...“

Куршумите запляскаха във водата около главата на Абдула, когато покри около половината от разстоянието до баркаса. Огледа се към брега — там, далеко от водата, Саид и Сухов се бяха заровили в

пясъка и като се целеха внимателно, стреляха с карабини, приборани от убитите. Вече бяха изкарали от строя почти цялата брегова преграда и сега се заеха с плуващите към баркаса.

Абдула напълни гърдите си с въздух и дълго плува под водата, а когато излезе, един куршум, който сякаш го причакваше, пропя точно над ухото му. Както винаги се случваше с него в минути на крайна опасност, хладнокръвието на Абдула се връщаше.

Баркасът вече е съвсем близо, разполага с още хора, макар и плуващите наоколо глави да бяха намалели значително — онези двамата на брега не си губеха времето. Абдула погледна още веднъж назад, отново се гмурна и заразглежда топящата се под клепачите му картинка: стелещия се дим от горящата цистерна, телата на убитите на пясъка, тичащите по брега коне... Техните коне. И тогава, щом изплува за пореден път, Абдула закрепва силно — викаше любимеца си: „Шахди!... Шахди!...“

Конят на Абдула сякаш се препъна, спря се, помръдна с уши и източи врат към водата. После направи несигурна крачка.

— Шахди! — викна още веднъж Абдула и конят се хвърли във водата, заплува нататък, откъдето идваше гласът на господаря му.

Останалите коне на брега започнаха да се спират, да извързват глави към плуващия кон и изведнъж, като по команда се събраха в табун и също навлязоха във водата...

Абдула се гмурна и остана под водата, докато пред очите му не заплуваха червени кръгове. Когато изскочи на повърхността, конските глави и задници бяха вече близо — добра защита и прикритие от куршумите.

— Брей, Абдула! Брей, че юнак! — подвикна Сухов на лежащия отляво на около десетина крачки Саид. — А аз си мислех, че се сбогува с коня!

Главите на плуващите се изгубиха сред конските глави.

— Жал ми е за конете — подвикна в отговор Саид, докато избираше поредната цел.

Само трима нукери и самият Абдула успяха да се покатерят на баркаса — едни изпозастреля Верешчагин, други Саид и Сухов потапяха с точни единични изстрели откъм брега.

И тримата заедно с Абдула залегнаха на носа зад сандък с оръжие и боеприпаси.

След като се премести на кърмата, Верешчагин отново бе залегнал зад един от търкалящите се по палубата денкове и стреляше оттам — не даваше на хората на Абдула да слязат през люка и да запалят двигателя. Тогава Абдула заповяда:

— Махмуд!... Платното!

Двама нукери начело с Махмуд се хвърлиха да изпълняват заповедта. Един от тях Верешчагин застреля незабавно. Вторият и Махмуд успяха да вдигнат платното, но и на тях това им струваше живота — Верешчагин си го биваше в стрелбата.

Сега на баркаса останаха живи само двама — Абдула и Верешчагин — и двамата бяха ранени. Верешчагин — в ръката и в рамото, Абдула — в хълбока. Куршумът на Сухов го беше уцелил в момента, когато се прехвърляше през борда.

Раната отначало не безпокоеше Абдула, но сега му причиняваше страдания — кръвта се лееше безспир и вече бе обагрила бялата му риза, разтекла се бе от кръста до рамото. Абдула дишаше тежко.

Щом забеляза подалия се иззад рубката Верешчагин, той стреля, но митничарят се дръпна назад с част от секундата по-рано.

Загубилият управление баркас започна да се върти на едно място и да се клатушка върху вълните. Платното му ту се надуваше, трепереше и плющеше на вятъра, ту отново спадаше.

Абдула притвори очи — болката в хълбока затрудняваше дишането му. Загубата на кръв се обаждаше — небето, морето, палубните надстройки, самият Верешчагин, появяващ се иззад тях ту тук, ту там, се размиха, загубиха очертания, сляха се в една цел, в която Абдула забиваше куршуми един след друг. Пред взора му изникна Сашенка — усмихната, нежна.

— Укроти се — помоли го тя. — Ти изпълни дълга си.

— А златото? — попита Абдула.

— Зарежи го. Защо ни е злато?

— Златото трябва на Алимхан.

— Забрави за него. С мен ще ти е хубаво.

— Знам... Това е единственото, което ми остана...

Жената се засмя, доволна от отговора на Абдула, и обвини главата му с белите си ръце. Толкова ласкаво при това, че Абдула за миг загуби контрол над себе си, а след това и съзнание.

В миг на просветление видя Верещчагин право пред себе си. Опитва се да стреля, но не може — пръстите не го слушаха.

Тогава сви крака, отгласна се от палубата с колене и лакти и се хвърли през борда.

Верещчагин не стреля по Абдула. Абдула дълго не се появи на повърхността... Най-накрая изплува, жадно глътна въздух, веднага се потопи отново във водата и пак дълго не се появи.

Верещчагин огледа морето и видя своята Настася. Тя с последни сили гребеше към баркаса. Той й махна успокояващо с ръка и погледна към брега, към Сухов, който му крещеше нещо... И отново Верещчагин не успя да различи думите заради силното плуцане на платното по вятъра.

— Ей сега ще се приближим, Фьодор Иванович! — викна Верещчагин и влезе в рубката. Запали двигателя, застана на щурвала и започна да обръща баркаса. Като въртеше леко колелото на щурвала с една ръка, той подкара отвоювания съд към брега, като си тананикаше под носа:

Ваше благородие, госпожа сполука...

Радостта на победителя, каквато не беше изпитвал отдавна, завладя цялото му същество. Но съдбата бе отредила той да загине в тази минута. Е, какво, не е чак толкова лошо — да умреш в мига на най-висша радост. Последният, когото Верещчагин видя, беше Абдула — той още не се беше удавил и отчаяно се мъчеше да доплува до брега. После видя конете. Не намерили стопаните си, те се обърнаха и заплуваха към брега.

— Скачай! — крещеше ли, крещеше Сухов. — Верещчагин! Скачай! Ще се взривиш!

Но сега от шума на двигателя Верещчагин съвсем нищо не чуваше.

Изтекоха четирийсет и две секунди, откакто двигателят бе заработил... Отекна гръм. Стълб от вода и огън изригна към небето и се слегна разпенен. Уплашените чайки отлетяха с писъци надалеч, като махаха бързо с крила.

Взривната вълна преобърна лодката с Настася.

Силно зацвилиха зашеметените коне.

Сухов се отпусна на пясъка и хвана главата си с ръце...

... Откъм резервоара към водата бързаха жените от харема. Като се увиваха в чадрите, оплескани от главата до петите с нефт, те се затичаха към Сухов и се спряха недалеч от него.

Сухов вдигна глава, погледна жените. Очите им уплашено гледаха към морето. Щом се обърна, Сухов видя Абдула, който се бореше с вълните вече току до самия бряг — водата му стигаше до кръста, — но не можеше да се изправи на крака и се придвижваше ту с плуване, ту пълзешком, събрал цялата си воля, всичките си неистови сили.

На плиткото все пак успя да се приповдигне. Дишаше тежко, застанал на колене, на десетина крачки от Сухов. Погледите им се срещнаха.

Абдула се насили да се изправи на крака. Успя да направи няколко крачки — жените в ужас се отдръпнаха назад. Но Абдула не гледаше жените, гледаше само Сухов.

Сухов стана от пясъка и застана неподвижно, без да вдига карабината, която държеше в отпуснатата си десница с дулото надолу.

Абдула направи още две крачки и протегна напред ръце със сгърчени пръсти, сякаш се готвеше да сграбчи врага си, да го удуши.

Сухов все така стоеше, без да мърда и без да вдига карабината.

Абдула направи още една крачка, люшна се напред и рухна по очи в пясъка. В мозъка му за миг засия ярка светлина. Видя върховете на снежни планини, блестящи на слънцето... чу своя глас, който повтаряше думите на една сура от корана, която някога бе прочел на Сашенка в своята градина: „И се срещнахте вие там, на мястото, където залязват звездите...“

После всичко угасна и замлъкна...

Сухов мълчаливо постоя с наведена глава над тялото на загиналия войн, сякаш отдаваше почит на достойния си противник.

После повика Саид и тръгна към него. Саид лежеше наблизко по гръб, разперил широко ръце. Прикрил с кърпа за глава бръснатата си глава и очите от слънцето, той сладко спеше, повален от умората.

Сухов се отпусна на пясъка до Саид, извади пунгията, започна да свива цигарка. Видя как бившият харем на Абдула бавно се приближи до покойния си господар. Жените го обкръжиха — не смееха да го докоснат — и монотонно завиха...

От водата излезе и тръгна нанякъде, далече от дома им, жената на Верещагин Настася. От днес нататък животът ѝ загуби всякакъв смисъл...

После Сухов видя как на брега изплуваха конете. Те се отърсиха от водата, скупчиха се отново в малък табун и мълчаливо замряха на пясъка. Последното живо същество, излязло от водата, беше Шахди, верният кон на Абдула, арабски жребец красавец. Щом стъпи на брега, конят разрови пясъка с копито и звънко зацвили — зовеше стопанина си, но не получи отговор и замлъкна.

Сухов седеше, пушеше... Утихнаха гласовете на жените — сега те тихо се молеха. Всичко потъна в пълна тишина, нарушавана само от лекия ромон на вълните, заливащи брега.

Сухов притвори очи, наслаждавайки се на тази неправдоподобна тишина: струваше му се, че всеки миг отново ще се чуе командата на Абдула и от всички страни ще гръмнат изстрели... Внезапно той стана на крака, като че се беше сетил за нещо, и бързо се запъти към двореца музей.

Там, от вътрешната страна на оградата, изкопа дълбок гроб, положи в него телата на Петруха и Гюлчатай и ги покри със същата онази златовезана музейна завеса. Зарови гроба, сложи отгоре му изкъртена от двора каменна плоча и надраска върху нея с кинжал имената на влюбените...

Погреба ги сам, докато Саид спеше, защото не искаше да подлага на изпитание религиозните чувства на приятеля си — за Саид беше голям грях да сложиш в един гроб хора от различна вяра. И Фьодор Сухов пое греха върху себе си. Не можеше да постъпи иначе — продължаваше да се упреква, че е поверил на неопитния Петруха да пази такъв коварен войн като Абдула...

Лебедев погребва по-късно вече с помощта на Саид. Двамата погребваха пазителя на музея под стената на обичания от него дворец.

На сутринта на другия ден Фьодор Сухов се прощаваше с отряда на Рахимов, който все пак му се притече на помощ, но... „малко поокъснял“, както по този повод с усмивка забеляза самият Сухов. Черният, обгорял резервоар се виждаше малко по-нататък. Другите два бяха с нормален ръждив цвят. Изгорялата цистерна продължаваше слабо да дими.

Неколцина бойци копаеха общ гроб за загиналите войници на Абдула и шумоляха в пясъка с лопати.

Рахимов се разхождаше по брега и от време на време задаваше вече несъществени въпроси.

Димеше походната кухня...

Сухов заби лопатката си в пясъка, после я положи с плоската страна нагоре и измери сянката с дръжката. Преброи резките и определи колко е часът.

— Шест часа — рече той. — Време ми е.

— Може би ще изчакаш? — попита Рахимов. — След около три дена ще те заведем в Ташкент, а оттам има влакове...

— Не — отказа Сухов. — Ще тръгна направо, по хипотенузата. Ще стигна пеш до Астрахан, а оттам по водата — ей къде е Нижни Новгород!

— Поне кон вземи.

— Неее, конят иска грижи — трябва да го храниш... Сбогом!

Сухов подаде ръка на Рахимов и се обърна към жените.

Те, строили се по навик в редица, го гледаха през булата си. По бузите им се стичаха сълзици.

Сухов тръгна покрай „строя“, като поред протягаше ръка на всяка от жените и се стараяше да стиска деликатно мъничките им ръчички.

— Джамия... Гюзел... Хафиза... Зухра... — наричаше ги той по имена, без да сбърка. — Не бива да плачете... Извинете, ако има нещо.

Изведнъж Джамия пристъпи към него и жално се примоли:

— Не ни изоставяй, господарю!

— Ха! — изпусна шумно въздух Сухов и усмихнато завъртя глава.

После оправи торбата си, подскочи, за да се убеди, че нищо по него не дрънчи и не звъни, и пое покрай морето на север към

Астрахан.

Рахимов, много доволен от падналите му „на аванта“ богати трофеи — камара най-различни оръжия и цял табун коне, — подвикна подир Сухов:

— Благодаря ти!

— Няма нищо — отвърна Сухов, без да се обръща, само леко вдигна ръка.

Отиваше си, без да бърза, но и без да се бави, с нормална походна крачка.

Саид препусна към него, яхнал арабския красавец Шахди. Той удържа буйния кон и пое ходом редом със Сухов, за да го изпрати. Трябва да кажем, че почти всички червеноармейци от отряда на Рахимов се опитаха да присвоят коня на Абдула. Всеки се пробва да го хване и да го подчини на себе си, но конят не се даде на никого. А Саид го овладя без всякаква съпротива. Може би знаеше някакви особени думи, които прошепна на ухо на коня, а може би самият кон реши, че да го притежават са достойни такива воители като Абдула и Саид.

Саид дълго язди редом със Сухов — мълчеше, изпълнен с благодарната признателност на източния човек към онзи, който му е спасил живота.

Най-накрая Сухов се обърна към Саид, разроши гривата на неговия жребец красавец и рече:

— Ти как си с Джевдет? Да ти помогна?

— Не, Джевдет си е мой — отвърна Саид. — Ако го срещнеш, не го закачай.

— Е, тогава със здраве! — усмихна се на прощаване Сухов на своя боен другар и отмина нататък.

Саид спря коня и дълго гледа подире му.

Бялото слънце се издигаше все по-високо и по-високо и замря в зенита, заливайки безкрайните пясъци с яростна светлина. Барханите се простираха от хоризонт до хоризонт. Гуцърче се мярна, шумолейки с ноктенца, и отново всичко притихна и потъна в обедната тишина. Небето и пясъкът бяха с еднакъв цвят — белезникавожълт.

Изкачил поредния бархан, Сухов погледна наляво — натам, където далеко-далеко като синя кърпа се виждаше морето, определи посоката на своята хипотенуза и тръгна нататък през пустинята, направо.

И на мига потъна в сладостните си спомени — видя как насреща му се задава Катя, понесла на кобилицата пълни ведра със студена вода. Водата се вълнуваше, искреше на слънцето... Видя Савелий, преминаващ с канджата през ледовете... Чу дивия вик на жената, разнесъл се над онемялата тълпа от зяпачи... Видя плаващите по реката дини... Спомни си и другаря си по количка в Баку, Исмаил, дошъл да го изпрати, когато отплава към Красноводск... Пак видя Катя, тяхното „медено“ време на „лунния“ шлеп...

Внезапно някъде отзад и отстрани изпукаха изстрели. Прекрасното видение мигом изчезна, Сухов застана нащрек... Помисли си: ами ако Саид се бие там с Джевдет, Саид е сам, а Джевдет има много хора...

Сухов се обърна и тръгна нататък, където се чуваха изстрелите. Вървеше и си представяше как внезапно ще се появи и ще помогне на Саид, как после учуденият Саид ще му зададе същия въпрос, който самият Сухов му задаваше при същите обстоятелства:

— Ти как се озова тук?

И Сухов също като Саид спокойно ще отговори:

— Стреляше се...

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.